меданството и се наричатъ Ахряне. Циганетѣ сж изгубили матерний си язикъ, говорятъ български и изповѣдватъ мохамеданството.

Точното число на жителитѣ не може да се знае за сега, защото турското народоописание става нѣкакъ повьрхностно. На посока прѣсмѣтатъ да има 30—35,000 жители отъ двата пола.

Въ каазата има 41 административни общини; на повечето общини сѣдалищата сж въ най-голѣмитѣ села. Има села чисто ахрянски, има чисто мохамедански, има и смѣсени. Отъ християнскитѣ по-забѣлѣжителни сж: Устово (500 к.) съ най-голѣмъ пазарь, двѣ черкви и двѣ училища; Долно-Райково (350 к.), Карлуково (180 к.) и Чокманово (300 к.); отъ мохамеданскитѣ — Смилянъ (едно врѣме сѣдалище на управлението) (450 к.), Тозъ-Бурунъ (250 к.), Вълчово (400 к.), Трьнъ (350 к.) и Виюво (80 к.), отъ смѣсенитѣ — Пашмаклу (400 ахр. и 100 хр. к.) сѣдалище на управлението; Горно-Райково (400 к. хр. и 50 ахр.) сѣдалище на архиерейский намѣстникъ; Пятково (250 к. хр. и 30 ахр.) и Арда (170 к. ахр. и 50 хр.) при извора на р. Арда.

Ахрянскитѣ и смѣсенитѣ села иматъ по-широки мери. За това, тамъ и повече се занимаватъ съ земледѣлие. Другитѣ села исключително се занимаватъ съ занаяти и търговия. Горитѣ почти сж опропастени.

Главнитѣ занаяти сж: правяние аби, а въ послѣдно време и шаяци, шиение дрѣхи отъ аби, дюлгерство, калайджилжкъ, бакарджилжкъ и кираджилжкъ.

Търговията се състои въ купувание вълна отъ Бѣло-морскитѣ брѣгове. Внесената вълна, заедно съ оная, която се произвожда вжтрѣ, се прѣработва въ аби, отъ които голѣма часть се изнасятъ сурови за Пловдивско, Неврокопско, Сѣрезско и Драмско, а другата часть се изшива въ мжжки дрѣхи за населението въ при бѣло-морскитѣ полета и островитѣ на Бѣло море. Всичкитѣ занаятчии прѣминуватъ 10 мѣсеци отъ годината въ чуждина, а само лѣтнитѣ мѣсеци Юлий и Августъ прѣминуватъ въ роднитѣ си мѣста.

Истурченитѣ Българе въ тая кааза не сж отдавна турчени. Въ много села се помнятъ роднини отъ прѣди турчанието. Въ с. Арда се държи родословната книга на двамата непотурчени братя, отъ които сж се наплодили днешнитѣ 50 домакинства християнски. Прѣданията сж много прѣсни, тъй щото самитѣ Ахряне неотказватъ да сж турчени. Мѣстното нарѣчие си сж запазили въ по-вѣрна първобитность, отъ колкото неистурченитѣ Българе.

Пятково.

Пятково лѣжи на сѣверо-источний край на каазата. Територията му граничи съ бившата Хаскьойска кааза, а сегашната Даридерска. Въ 1876 год. имаше 250 кжщи християнски, 30 мохамедански и 10 цигански; една черква правяна въ 1836 год. и едно училище. Мохамеданцитѣ Българе иматъ за молитвенъ домъ една проста кжщица съ двѣ стаи, които имъ служатъ и за молитва, и за училище и за прѣспавание на странни хора. Ходжа държатъ само за прѣзъ Рамазанътъ, а на Байрямъ ходятъ да се кланятъ и молятъ въ старо село, гдѣто има джамия и имамъ.

Пятково лѣжи на рѣката Малка-Арда, която извира надъ Каршилж, минува прѣзъ него, Карлуково, Пятково, Старо-село, Баня и по-долу при Стоянъ-Кюприюсю се втича въ р. Арда. Това село се граничи съ земята на селата Старо-село, Старница, Карлуково, Рѣка, Чамлждже и Вълчово, отъ които само Карлуково е християнско, а останалитѣ сж българо-мохамедански.

Споредъ прѣданиия, Пятково е основано отъ нѣколко души дошли отъ Старо-село. Тѣзи прѣселници случайно или не, сж оградили кжщитѣ си на западний край на селото до Алиюската голѣма ливада и до днесь називаема „старитѣ кжщища". Въ онова време Старо-село не е било още истурчено.

Българо-Мохамеданцитѣ въ Пятково, не сж отдавна турчени. Споредъ прѣсмѣтанието на родоветѣ то е било около прѣди 100 — 120 год. Прадѣдитѣ на днешнитѣ Българо-Мохамеданци сж турчени насила. Само три фамилии сж били потурчени. Роднини до втори братовчеде има между християнитѣ и мохамеданцитѣ.

Християнитѣ се занимаватъ съ търговия и занаятитѣ изброени по-горѣ; Мохамеданцитѣ съ кираджилжкъ,

скотовъдство и малко земледѣлие. Материално това село отъ день на день упадва, а главната причина е, че опивателнитѣ пития много се въвеждатъ въ употрѣбление.

Климатътъ е много сухъ, лѣтно време става много голѣма жега, защото горитѣ съвършенно сѫ опропастени около селото.

За сега ще се огра締ча до тукъ. На друго мѣсто читателитѣ ще срѣщнатъ по-подробно описание на тая кааза.

СПОМЕНИ
ЗА
СТРАШНАТА ПРОЛѢТЬ
ВЪ
1876 ГОДИНА.

ПРОЛѢТЬ.

Пролѣтьта бѣ ранна и прѣлестна. Пролѣтнитѣ дъждове бѣхѫ произвели привлѣкателни зелени трѣви и пятковскитѣ могилки и долинки прѣдставлявахѫ една живописна картина. Овощкитѣ едни цьвтѣхѫ, други прѣцьвтявахѫ. Високитѣ и тѫповърхи могилки въ Пятковската околность бѣхѫ раззеленени; скоростопений снѣгъ, слѣдъ като ги бѣ напоилъ, образувалъ бѣ въ пѫдинкитѣ льскати долчета между зеленитѣ гори и приятнитѣ поляни.

Такъва очарователна картина прѣдставляваше пролѣтьта въ Доспатскитѣ селца Пятково и Карлуково лѣжащи на р. Малка-Арда, въ сѣвернитѣ склонове на Ардиното корито. Да ти е мило и драго, да ходишь и да се расхождашь по зеленитѣ барчинки и съ разцьвтени овощки украсенитѣ селца. Всичко бѣ весело и радостно, всичко имаше добръ вървежъ и прѣднина. Всѣка жива душа обаче трѣбва да е чувствувала вѫтрѣшно, че тая редка и безмѣрна природна красота, щѣше да стане горчива за обитателитѣ си и че тая най-прѣлестна пролѣть щѣше да се обърне зъ неприятна. Всѣка жива душа, вѫтрѣшно да се е вълнувала и да си е прѣдсказвала, че тая красота ще се послѣди отъ грозота. И наистина, всѣка разумна душа се страхуваше вѫтрѣшно, отъ едно прѣдчувствуемо, нъ непрѣдвидимо

страдание, и за чудо. Провидението бѣ внушило всѣкому да се заслушва, да ли отъ нѣйдѣ нѣма да се чуе нѣщо ново и необикновенно. Прѣдчувствувахѫ послѣдицитѣ и Българо-Християнитѣ и Българо-Мохамеданцитѣ, които ако и задружно и братски да си се занимавахѫ съ индустрията, земледѣлието и търговията, неволно очаквахѫ наближающий проклетъ часъ, който щѣше да развърже братскитѣ имъ и еднокръвни връзки, щѣше да ги раздѣлини поне привременно и щѣше да се наруши спокойствието и на еднитѣ и на другитѣ.

Въ такова състояние бѣхѫ обстоятелствата до 25 Априлий, или деньтъ на Св. Ап. Марко.

Нъ ще захванемъ отъ 22 Априлий.

Априлий 22.

Прѣдъ Гергювъ-день, Курбанъ, Клепание камбаната и клепалата. Расходка.

Деньтъ бѣше ясенъ и приятенъ, и утрѣшний день бѣ Гергювъ-день. По староврѣмски обичай, тукъ на Гергювъ-день се коли курбанъ въ честь на Св. Георгия, на пролѣтьта и на приятнитѣ дъждове; нъ понеже тая година Гергювъ-день щѣше да е въ Петъкъ, когато месо не се яде, то курбаньтъ трѣбваше да се прави напрѣшний день, т. е. на 22 Априлий, четвъртъкъ. Тъй и стана.

На пладнина се зачюкахѫ камбаната, дървенитѣ и желѣзнитѣ клепала, всичкитѣ въ едно и сѫщо време тъй силно, както никога не бѣ бивало въ Пятково. Това гърмение на клепалата се продължава половина сахать. Слѣдъ малка отмора, повтори се сѫщо. И потрети се. Меланхолический смѣсенъ звонъ отъ камбаната и клепалата се разнасяше изъ долинитѣ и барчинкитѣ.

Двѣтѣ заптиета, които, както всѣка година, пролѣтно врѣме по обикновенному вардяхѫ селото, по причина отсѫтствието на мѫжкото население, съ голѣмо очудвание гледахѫ на това извънредно тържество и често се надзирахѫ отъ Кралювский дюкянь, гдѣто квартирувахѫ, къмъ камбанарията на черквата Св. Иоанъ

Прѣдтеча. Заптиетата Ибрахимъ Бешинжията и Салихъ Таламбазчията съ любопитство нагледвахѫ да видятъ въ какво настроение бѣхѫ и съ какви чърти на лицата бѣхѫ ученицитѣ, които клепяхѫ клепалата и камбаната. Тѣ гледахѫ, гледахѫ и пакъ се чудяхѫ.

Часътъ на 7 по турски, троицата попове, азъ и ученицитѣ ми се отправихме къмъ западний край на селото, при мѣсто называемо Юртя, гдѣто щѣше да бѫде курбаня. Това мѣсто лѣжи до самата рѣка на една малка равнинка, часть градина, часть ливада. Съ извънредна вѫтрѣшна радость ний пристигнахме на Юртя, гдѣто изъ подземието се изриватъ подземни гробища и кости. Щомъ пристигнахми тамъ, поповетѣ П. Константинъ (баща ми), П. Георги и новоопопений отъ дѣда Панарета П. Анастасъ, завзехѫ на зеленитѣ трѣви дебелитѣ сѣнки подъ разцъвтенитѣ овощни дървета, а азъ заедно съ ученицитѣ се установихме по-отдолу на ближната ливада подъ Кавараджискитѣ орѣхови сѣнки, гдѣто ученицитѣ испѣхѫ много училищни пѣсни, играхѫ различни игри и сѣдяхме тамъ до 9 сахатя по турски.

Сахатьтъ по 9 ний се отправихме къмъ голѣмото сбировище, гдѣто жени и дѣца се стичахѫ да присѫтствуватъ на молебена и да накусятъ курбаня. На Юртя бѣхѫ дошли и съселянетѣ ни Българо-Мохамеданци, селскитѣ вардаче и двѣтѣ заптиета, проводени отъ конака, сѫщо за вардаче. Единътъ отъ заптиетата, а именно бешинджията, между другитѣ разговори, каза сърдито: сее денье адинъ фесатлѫкъ са работи, ама щимъ видѣ какво ще излѣгъ. Тия думи той каза, по поводъ на извънмѣрного клепание на камбанитѣ въ него день.

На 10 сахатьтъ се извърши молебствието, опѣ се курбаня, изрѣзахѫ се урѣзкитѣ за поповетѣ. Отъ курбаньтъ накусихѫ всичкитѣ присѫтствующи. Според обичая, Ахрянитѣ се нахранихѫ, слѣдъ което тѣ се отправихѫ за домоветѣ си, а Християнетѣ къмъ черквата за вечерня, понеже утрѣшний день бѣ Гергювъ день.

Камбанитѣ и клепалата, пакъ се заклепахѫ извънредно за вечерната молитва. Слѣдъ отпускъ отъ вечерната, християнетѣ си отидохѫ въ домоветѣ си, за да се готвятъ за праздникътъ на Св. Великомученика Ге-

оргия. Прѣзъ нощьта, заптиетата бдително се наслушвахѫ по нѣкои кѫщя, гдѣто имаше мѫже, да не би да се приготовлява нѣщо противъ правителството. Съ други думи тѣ се бояхѫ отъ възстание.

Априлий 23.

Гергювъ-день. Богослужение. По госте на честитяване.

Въ ранни и ясни зори камбаната силно загърмѣ и милно жално всички къмъ молитва вика.

Гергювъ-день се брои у насъ като праздникъ отъ първитѣ, като истинско захващание на пролѣтьта. Гергювъ-день е начало на скотовъдческата и до нѣкѫдѣ на търговско-промишленната година. По Гергювъ-день захващатъ да колятъ яретата и ягнетата и да употрѣбляватъ за ядение млѣкото отъ козитѣ и овцетѣ. Въ търговско-промишленно отношение Гергювъ-день се прѣдпочита като врѣме за сроковетѣ между търговскитѣ земания-давания, и като день, въ който чирацитѣ и калфитѣ при занаятчиитѣ и овчаретѣ и козаретѣ при скотовъдцитѣ подновяватъ условията съ господаритѣ си, или прѣминуватъ да слугуватъ на други господари съ поизносна заплата. На Гергювъ-день слугитѣ хвърлятъ цѣлогодишната тѣжина на господарский товарь и влизатъ като въ нова епоха на живота си, подъ други условия.

Черквата бѣ прѣпълнена отъ хора, чисто и свѣтло облѣчени. Радостьта бѣ неописуема. И тъй трѣбваше да бѫде, защото Провидѣнието бѣ прѣдопрѣдѣлило, слѣдъ нѣколко деня да се прѣкѫсне времето на радостьта, да се нечувствува красотата на пролѣтъта и да се приостанови за врѣме традиционното веселие, което бива обикновенно прѣзъ пролѣтнитѣ праздници. Добрѣ, че бѣхѫ се поразвеселили хората, макаръ и за малко време. Богослужението се извърши съ особенна тържественность.

Слѣдъ черковний отпускъ, ний отидохме у попъ Георгя за да му честитимъ именний день. Въ кѫщата на П. Георгя имаше много госте, между които и Българо-Мохамеданци. Гоститѣ едни дохождахѫ, други си отивахѫ, щомъ испивахѫ по едно кахфе и по нѣколко ракии. До пладнина прѣвървѣхѫ всичкитѣ госте и останѫхме за обѣдъ у попътъ, другитѣ два попа азъ и Райчю Шюкярьтъ, който въ отсѫтствието на селянетѣ по чужбина е и кметъ, и старѣйшина и черковенъ епитропъ и черковенъ настоятель. Ний обѣдвахме, попийнахме и хвърлихме една пушка, което става често пѫти ко насъ безъ никакво прѣдпазвание а особенно на голѣми праздници като Гергювъ-день. Гърмѣнието съ пушки е обичай старъ и правителството даже го не е запрѣщавало, защото съ това би се наранили вѣрноподданическитѣ чувства на населението къмъ царьтъ. Гърмѣнието съ пушки е главний извѣститель за сватби, главилки, гозби, веселби, отиване и завръщание въ и отъ чужбина. По тая причина, ний мисляхме, че не ще даже да се забѣлѣжи това, нъ прѣдположенията ни въ този случай излѣзахѫ невѣрни. Щомъ испукна пушката, двѣтѣ стоящи прѣзъ деньтъ на щрекъ заптиета, искочили отъ конакътъ си и съ голѣмъ страхъ питали изъ околнитѣ дворове, отъ гдѣ е грьмнѫла пушката. Малко по малко, тѣ испитали и дойдохѫ прѣдъ кѫщата на П. Георгя и отъ пѫтя попитахѫ:

„Попе, отъ тува ли се пусна силяхъ?

Догдѣ да намисли какъ да каже П. Георги, Шюкярьтъ Райчю дързостно и съ спетланъ язикъ отговори:

„Отъ тука отъ тува Бархоамъ-ага; въ попуваса градина имѣ кокошки, та му ровяха фасульнъ, затва пуснахме да хи подплашимъ".

„Нѣма нищо, нѣма нищо; ние се уплашихме да нѣма друго нѣщо, я харсѫзлѫкъ я янгѫнъ, я друго, за това дойдохме", отговори Бешинджията. „Гледайте си мухабетътъ", приложи той и тръгна да се връща къмъ конакътъ си близу до черковата.

Заптиетата още сутрѣньта бѣха дохождали на честитяване у П. Георгиеви и за това на сегашната покана, тѣ само поблагодариха и слѣдъ като казахѫ „Съ здраве попе" и избърборванието отъ Райча „И вие съ здравие Бархоамъ-Ага, чокъ селямъ", тѣ си отидоха. Щомъ заникнаха задъ Рафаилската кѫща къмъ черковата, П. Георги имъ каза (ама да го нечуютъ) „Хей гиди кученюви Ахряне и вий мислите тъй царство да държите; я да бѣхъ на вашето мѣсто а вий на моето,

че да ви науча, какъ се гърми съ пушка на дань на пладнина». А въ това врѣме Райчо щѣше да пукне отъ смѣхъ, за гдѣто можа да скрои една лъжа и да излъже заптиетата, които зеха за чиста монета Райчовата коклjаста лъжа. Както и да е, заптиетата се успокоиха.

Слѣдъ обѣдъ ходихме по гости и по други Георгиевци. Цѣлото село бѣ потжнало въ веселби. Старитѣ по гости ходиха, а младитѣ хорà играяха. Имаше до 15 хорá по широкитѣ дворове. Надвѣчерь, благодѣтелна роса зароси и споредъ обичая, всичкитѣ хора се омиха съ роса черковска, която била лѣковита.

Малкитѣ дѣца се кжпяхж по рѣката цѣль день, когато заходътъ на слънцето науми на всѣкиго работата и го закара у дома му. Женскитѣ си накладоха огънь за да готвятъ вѣчеря, а дѣтцата отидохж да си посрѣщнатъ козитѣ отъ козаря, за да неби да влѣзятъ въ нѣкоя градина. По мракъ всичко се умълча и утихна. Само кучетата тукъ-тамъ лаятъ по-редко.

Всичко заспа и се успокои.

24-й Априлий, Сжббота.

Безъ да знаяхме, какви жалостни приключения сж били почнжли да ставатъ, и какъвъ огънь се е билъ запалилъ въ Срѣдня-Гора и сѣверната наша пола всѣкой си гледаше работата цѣль день и си напомнювахме за вчерашний день, какъ е прѣкаранъ съ радость и веселба.

Часътъ по 10 камбаната пакъ призова Християнитѣ на обща вечерня, понеже утрѣшний день бѣше Недѣля на Разслабленнаго и Св. Апостолъ Марко. Слѣдъ църковенъ отпускъ пакъ всякой се прибра у дома си и се учудваше на безмѣрната тишина и спокойствие, което владѣеше, и което, безъ да знаемъ, утрѣшний день щѣше да се развали.

25-й Априлий.

Извѣстие отъ Старо-Село. Начало на страховетѣ. Башибозуцитѣ дохождатъ.

Едвамъ бѣхъ станалъ и пиехъ млѣко, слѣдъ което щѣхъ да отида въ черкова, дойде едно съсѣдно 14 годишно момиче и ми каза: «Христо, да си закопайте пушкитѣ и пищолитѣ, защото Москофа е дошелъ на Старо-Село». *) Удивленъ отъ тия думи на момичето азъ го попитахъ: «кой ти каза това?» То отговори: «Една жена, която отиваше въ черкова, ми каза да ти кажа».

— Ней кой каза? попитахъ азъ.

— Бакарджията Гогу отъ Устову, който е заминалъ рано за Устову, и който е идялъ отъ Старо-Село, той е казалъ, че Москофа е дошелъ на Старо-Село и за 1 сахатъ ще дойде тука за да събере оржжието на Християнитѣ, отговори момичето съ растрѣперанъ гласъ, и скоро скоро си отиде у тѣхъ, за да закопае пушкитѣ на брата си.

Съ недоумѣние отъ такъвъ единъ нелогиченъ отговоръ, или по-добрѣ да кажа, отъ едно такова нечакано, а прѣдчувствувано страшно извѣстие, азъ набързо се отправихъ къмъ черковата, лѣжяща на сто крачки далечь отъ нашата кжща и расположена на такава една могила, отъ която се види цѣлото село. До 50 жени срѣщнахъ, които се врьщахж за да закопаватъ оржжията на мжжетѣ и синоветѣ си, защото по насъ въ редка кжща нѣма оржжие. Азъ отидохъ въ черковата, която постьпенно се испраздннуваше тъй, щото до края на службата останаха само сродницитѣ на тогавашний гъркоманинъ въ селото ни Вълчо кехая, чието новородено дѣте щѣше да се крьщава и за това бѣха останали, нъ трѣперяха отъ страхъ.

Мжжкото население, както всѣка година тъй и сега липсуваше и се намираше въ Гюмюрджинското поле, кой при овцитѣ си, кой при дюкяна си и т. н. тъй щото всичко отъ 250 кжщи Български имаше само до 25 души мжжье.

Щомъ се свърши службата и излѣзохме отъ черковата на хорището, отъ гдѣто се види цѣлото село, видѣхме голѣмо движение по селото: жени и дѣтца вървятъ едни на горѣ, други на долу, дѣтца плачатъ, викатъ майки дѣтцата си, търсятъ дѣца майкитѣ си и пр.

*) Старо-Село е половинъ часъ къмъ Истокъ отъ нашето село расположено на лѣвия брѣгъ на рѣката Малка-Арда, която минува прѣзъ срѣдата на нашето село. Това село се състои отъ 60 кжщи Ахрѣне, които се занимаватъ съ градинарство и търговия.

Всичко това причиняваше единъ усиленъ шумъ, който се разнасяше по селскитѣ долини, които придаваха сила на гласоветѣ. Ний се уплашихме много отъ това зрѣлище, и се отправихме, азъ баща ми и нѣколко души селяне къмъ квартирата на двамата заптиета за да ги питаме, знаятъ ли нѣщо за това смущение. Щомъ влѣзохме въ Кралювский дюкянъ, гдѣто бѣха заптиетата, видѣхми ги, че трѣперятъ и обуватъ опинцитѣ си. При тѣхъ имаше още единъ Ахрянинъ не отъ нашето село, а отъ друго. Ний си помислихми, че има нѣщо, това не е напраздно.

Въ това врѣме една пушка се пукна отъ къмъ Панджиловата гора, която е расположена на дѣсний брѣгъ на рѣката ни, между Пятково и Старо-Село, и женитѣ и дѣтцата по селото още повече се уплашиха. Отъ Горнята-Махала едно отъ лелинитѣ Катинини момичета извика къмъ насъ за защита и гласътъ му се чуваше по цѣлото село. Малкото ми братче Михаилъ му отговори отъ хорището *) Какво рукашь (викашь), мари и и **)? То му отговори: Какво да правимъ бре е е Михаиле, ща на исколатъ ду вечера». Братчето ми се уплаши и дойде при мене.

Ние влѣзохме пакъ при заптиетата и баща ми ги попита каква е работата, та тъй ненадѣйно си отиватъ. Тѣ отговориха, че началството имъ ги вика по причина на нѣкои извънредни приключения, които немогѫтъ да искажятъ. Тѣ едвамъ говоряхѫ отъ страхъ и ние мисляхме, че трѣбва да има възстание нѣйдѣ близу, и за това прибираха жандармитѣ отъ селата, въ които прѣди една недѣля бѣха испратени, едно да вардятъ безопасностьта, друго да събиратъ данъцитѣ. Баща ми ги помоли, ако е възможно да останатъ да вардятъ селото, защото въ противенъ случай женитѣ и дѣтцата могѫтъ да избѣгатъ вънъ отъ селото по горитѣ. Единътъ отъ тѣхъ каза, че нѣма нищо, че Християнитѣ трѣбва да си гледатъ работата, и че слѣдъ малко врѣме пакъ

(* Въобще по нашитѣ мѣста, понеже селата сѫ расположени по могили, хората се споразумѣватъ за нѣщо съ викание безъ да ходятъ до кѫщитѣ. Напр. ако нѣкому потрѣбува нѣщо да пита или роднината или приятеля си, то го извиква и се споразумѣватъ отъ половинъ часъ далече съ гласъ.

**) „Мари“ казватъ на женскитѣ и „бра“ на мѫжетѣ.

ще се завьрнатъ; а другий откровенно каза: «Поче, комшулукътъ между насъ и васъ се свьрши». Слѣдъ това тѣ се отправиха за с. Пашмаклѫ, сѣдалище на окрѫжното управление.

Като ги испратихме, ние се научихме, отъ слухове, че прѣзъ нощьта е била пристигнала прокламация въ Старо-Село, която е прогласявала мало и голѣмо отъ 7 год. до 70 да се въоружи и отправя въ Пашмаклѫ, гдѣто да се събере всичкото мохамеданско-българско население за да се почне истрѣблението на Християнитѣ. Като се прочела тая прокламация посрѣдъ нощь въ Старо-Село, Ахрянетѣ се уплашили и отъ страхъ измислили да пуснатъ единъ слухъ, че Москофа билъ дошелъ въ село Бунаръ, (това село пада въ Хасковский окрѫгъ, въ планинскитѣ му села въ Родопитѣ и е 6 часа къмъ Истокъ отъ нашето село), да видятъ какво ще кажятъ за това Българитѣ и Българкитѣ. Като минѫлъ утрѣньта прѣзъ селото имъ единъ Българинъ бакърджия отъ Устово, който се врьщалъ отъ селата, въ които ималъ работа, тѣ го уловятъ и го биятъ за нищо. Той се ископчилъ отъ рѫцѣтѣ имъ бѣжишкомъ; утрѣньта рано, като минѫлъ прѣзъ нашето село, видѣлъ нѣколко Ахрянски жени, на които, за да отмьсти за гдѣто го биха Ахрянетѣ въ Старо-Село, казалъ имъ: «Москофа дойде на Старо-Село, какво чакате още, защо не бѣгате». Тия жени се разбѣгали по християнскитѣ кѫщи да се криятъ, а една побѣгнѫла къмъ черковата да иска да се покрьсти за да я незаколи Москофа. Християнскитѣ жени, като видѣли, че бѣгатъ Ахрянскитѣ, разбѣгали се и тѣ; пуснѫли слухъ, че Християнетѣ ще бѫдѫтъ исколени до вечерьта и селото се растревожи, както го описахъ по-горѣ.

Мари Марийку Марийку!
Мари майчина доащерю!
Що ми си кимна кахоарна.
Да ли си болва лежала. (Народна пѣсень.)

Обикновенно въ звателния падежь на собственнитѣ имена „Мари“, а при мѫжки „бра“, “бре„ или „бреа„.
Маруду Мари! Цвѣту мари!
Иване бра! Стояне бра! Чакай ма утрѣ да идимъ вадьсашъ нахъ планинана при увцене.

Ахрянетѣ отъ Старо-Село, безъ да гледатъ на прокламацията и тая недѣля бѣха дошли да си продаватъ своитѣ градински произведения въ нашето село, нъ вече се забѣлѣжваше у тѣхъ нѣкакъвъ страхъ, който се изображаваше на лицата имъ. При всичко, че до сега се отнасяха братски съ съсѣдитѣ си отъ къмъ всѣко отношение и не смѣяха да имъ продуматъ никаква докачителна или оскърбителна дума, прѣзъ този день нѣкои отъ тѣхъ се осмѣлили да заплашатъ нѣкои жени, като имъ казали: „до довечера ще видите какво има да стане".

Обстоятелствата ни принудиха, та азъ и още нѣкои мои приятели си приготвихме пушкитѣ и барутъ за въ краенъ случай, да се бранимъ поне, и прѣзъ деня, макаръ и да се страхувахме много, ние се показвахме прѣдъ съсѣдитѣ ни Ахряне, че никакъ не ни е страхъ; и до толкова дързостни се показвахме, щото Попъ Георги си позволи да обезорѫжи двама Ахряне, отъ село Рѣка, (това село лѣжи на пѫтя отъ нашето село за Устово) както обикновенно си правяхме това въ мирно врѣме.

Врѣмето бѣше много добро. Ясно и топло съ прохладенъ вѣтръ. До пладнина се расхождахме заедно, азъ, баща ми и Попъ Георги; нъ на 6 часа по турски азъ се раздѣлихъ отъ тѣхъ и дойдохъ у дома си да справямъ пушкитѣ ни. А пакъ баща ми и Попъ Георги се срѣщатъ съ единъ Ахрянинъ отъ Старо Село, който имъ казалъ да накаратъ находящитѣ се селяни да приготвятъ квартира за 60 души башибозуци. Тѣ като мислили, че ги лъже, затворили го подъ извѣтъ, че плашилъ женитѣ. Срѣщатъ се и съ другъ, който имъ казва сѫщото, затварятъ и него. Като нѣмаше никого въ селото ни: нито отъ кметоветѣ, нито отъ старѣйшинитѣ, то всичката власть бѣше въ рѫцѣтѣ на поповетѣ. Най-подирѣ дохожда единъ нароченъ пратеникъ отъ Старо-Село, за да ни обяви да приготвимъ квартири за 60 души да прѣнущуватъ и на другия день да заминѫтъ за Пашмаклѫ. Повечето жени и дѣца, уплашени отъ това, разбѣгаха се по горитѣ, а останѫлитѣ се испозатвориха въ кѫщитѣ си. Всичкото главоболие остана на поповетѣ да се распоредятъ за квартири на башибозуцитѣ. Тѣ изведнѫжъ пуснѫха затворенитѣ отъ тѣхъ двама, които никакъ не се бѣха разсърдили отъ двучасний затворъ, напротивъ похвалиха поповетѣ за постѫпката имъ, като мѣрка на прѣдосторожность. Квартири и ѣдение се приготвиха, и поповетѣ съ находящитѣ се селяни се отправиха къмъ мѣстото, наричаемо Бучуско, гдѣто е исходътъ за Старо-Село за да посрѣщнатъ нечаканитѣ ни гости.

Часътъ на 10 по турски башибозуцитѣ пристигнаха тамъ, гдѣто ги чакаха находящитѣ се селяни и поповетѣ, които ги посрѣщнаха съ молба, ако е възможно да заминѫтъ, защото женитѣ и дѣцата сѫ избѣгали по горитѣ и не ще могѫтъ да се събератъ до вечера, ако тѣ (башибозуцитѣ) не заминѫтъ за друго село. Прѣдводительтъ на башибозуцитѣ отговорилъ, че тѣ никога не би желали да досаждатъ на съсѣдитѣ си Пятковци, съ които сѫ се поминували отъ памти-вѣка братски и приятелски и безъ които тѣхното поминувание е немислимо, нъ понеже било врѣме да се кланятъ (да правятъ намазъ,) то непрѣмѣнно трѣбвало да се отбиятъ тая нощь въ Пятково. Нашитѣ ги помолили още единъ пѫть, ако е възможно да заминатъ, и имъ сѫ обѣщали 100 гроша, ако заминатъ. Бѣднитѣ Ахряне пристанѫли, нъ не всички. Най-сетнѣ нашитѣ, като видѣли, каква е работата, обърнали колата и имъ казали, че и да искатъ да заминатъ нѣма да ги пустнатъ, защото ужь единъ пѫть ни сѫ дошли на гостье, та какъ е било възможно да ги пуснемъ. Слѣдъ като се расправиха, азъ видѣхъ отъ срѣща, че Ахрянетѣ се наредиха по двама по двама и тръгнѫха къмъ селото ни и запѣха съ много жаленъ гласъ:

Нимой ми плака мале ле.
Чи си се сбирамъ тоаргнувамъ
Утрѣ на сеферъ да идамъ
Ами ми глѣдай дечинки
Дечинки поарву любове
Дуде́ да си се заварнамъ.

. . . .

Тая пѣсень расплака всички ни, а и мене наймного, едно защото бѣхъ много уплашенъ отъ ненадѣйното промѣнявание на обстоятелствата, а друго отъ жалость за съсѣднитѣ ни и еднокръвни братия Ахряне, които сѫдбата е повикала да идатъ да проливатъ кръвьта си за Мохамеда и да проливатъ кръвьта на еднокръвнитѣ си братия по племе и язикъ.

И тѣхъ ги е парила горѣщо кръвьта имъ вѫтрѣшно, нъ нѣмаше какво да сторятъ и трѣбваше да се покорятъ на сѫдбата. Отъ друга страна тѣ бѣха много оплашени, защото други пѫть никога не сѫ били така ненадѣйно повикани отъ правителството и непомнятъ такова нѣщо, освѣнъ бащитѣ и дѣдитѣ имъ, които сѫ ходили въ Гърция прѣзъ врѣмето на грьцкото възстание, отъ гдѣто и робини сѫ довели, отъ които има родени нѣколко Ахряне и тѣ безъ никакъвъ срамъ си доказватъ, че сѫ родени отъ поробени Гъркини. До колкото имахъ случай да се срѣщна съ нѣкои баши-бозуци, прѣдишни мои приятели, тѣ ми казаха страхътъ си отъ това внезапно повикване и приложиха, че Русситѣ непрѣмѣнно трѣбва да сѫ дошли въ Пловдивъ. Тѣ ако и да се небоятъ толкозъ много отъ името на Москофътъ, като си знаятъ народностьта каква имъ е и когото наричатъ „стрику" както и всичкитѣ Българи по нашитѣ мѣста го наричатъ тъй, обаче тѣ сега се бояха, защото въ прокламацията нищо не имъ обяснявали.

Както и да е, настаниха се въ нѣколко кѫщи, нахраниха се съ народна балканска храна, безъ да искаха кокошки и това и онова, и по молбата на поповетѣ водительтъ имъ даде 10 души за да ходятъ заедно съ нашитѣ нѣколко души наредени за нощна стража. Прѣвъсходенъ страхъ владѣеше по женитѣ и дѣцата, защото никой непомняше такова нѣщо да е бивало и толкова Ахряне да сѫ доходили въ селото ни. Само най-старитѣ старци и баби приказваха за утѣшение на младитѣ, че тѣ помнятъ такива потери да сѫ ставали, прѣзъ врѣмето на Грьцкото възстание, помнятъ Кърджалии, Хайти, Делибашии, Еничери, въ врѣме когато сѫ истурчили нѣкои хора по нашитѣ мѣста прѣди 70—80 год. Тѣ още приказваха, че и нашитѣ заедно съ тѣхъ въ онова врѣме сѫ ходили да се биятъ съ Арнаутитѣ въ Шкодра и Янина въ врѣмето на Али-пашовото възстание. Колкото за турчението, че е било толкова много скоро ставало по нашитѣ мѣста, може на нѣкои да се види неимовѣрно, нъ това може да се докаже фактически. Въ нашето село има много Ахряне, които сами откровенно казватъ, че бащитѣ имъ сѫ били християни и на повечето дѣдоветѣ. Чудно може да се види нѣкому, ако кажя, че въ нашето село има близни роднини и даже първи и втори братовчеди се намиратъ между християнитѣ и Ахрянитѣ. Старитѣ крушки, ябълки, черешии и други овощни дървета се берѫтъ отъ християне и Ахряне, и това е единъ голѣмъ фактъ, че турчение по насъ е ставало и около 1800—1820 год. и колкото се върви отъ Родопитѣ къмъ Бѣло-море Ахрянетѣ все повече и повече сѫ нови и въ послѣдно врѣме турчени; напротивъ, колкото се върви къмъ Сѣверо-Западъ тѣ сѫ по-стари и въ по-старо врѣме турчени.

При всичкитѣ утѣшителни приказки на старитѣ, страховетѣ изобиловаха както у насъ, тъй и у съсѣдитѣ ни Ахряне и не само нашитѣ жени и дѣтца бѣхѫ избѣгали, нъ и на съсѣдитѣ ни по-голѣмата часть жени и дѣца бѣха побѣгнали въ горитѣ. И други пѫть сѫ минували толкова Ахряне прѣзъ селото ни, нъ тогава не ги е викало правителството, нъ тѣ сами вървяха срѣщу правителството заедно съ всичкитѣ Българи. Това сѫ ж у м х у р и т ѣ, които Ахрянетѣ иматъ обичай да правятъ, когато имъ се наложи несправедливо голѣмъ данькъ; нъ тогава пазятъ много щото надъ населението отъ гдѣто заминѫтъ прахъ не даватъ да падне. Обаче тѣ тогава биятъ всякиго, каквато и да е вѣра, ако не ги послѣдва, и не носятъ орѫжие, нъ колове, тояги и дървета. Това сѫ единъ видъ мирни революции, каквито сѫ ставали три пѫти отъ 1855 год. насамъ и отъ които една и азъ помня въ 1868 год. Най-голѣмъ такъвъ ж ю м х у р ъ е станалъ въ 1858 или 1859 год., когато всичкитѣ Ахряне и християни отъ окрѫжието Ахѫ-Челиби се повдигнахѫ и прогѫдиха и каймакамьтъ и кадията и мюфтията и всичкитѣ съвѣтници отъ разнитѣ клонове на управлението дори до послѣдний разсилникъ. Слѣдствието на тая мирна революция не се знаеше какво щѣше да бѫде, ако не бѣше дошелъ тогава Ксантийский Митрополитъ Панаретъ да ги убѣди, че изискуемий неправедно данъкъ не ще да се земе, а ще имъ се опрости. Наистина голѣма разлика имаше между ж ю м х у р а, въ който земаха участие и нашитѣ, и между сегашнитѣ баши-бозуци. За това всѣкой се страхуваше безъ разлика

на вѣра, и макаръ нѣкои да се показваха дързостни, то бѣше само съ думи, а не въ сѫщность.

Тъй се прѣмина тоя день и тая нощь.

Утрѣньта на 26-й Априлий испратихме баши-бозуцитѣ за Карлуково мирно и тихо, само че $^{1}/_{4}$ отъ тѣхъ уплашени се върнаха въ Старо-Село.

Отъ 26 до 30 Априлий хората си закопаваха едно друго по градинитѣ и хлѣвоветѣ. Нашитѣ съсѣди отъ Старо-Село, догдѣто да отидатъ до централното на окрѫжието село, избѣгаха половината по криви пѫтеки и се скриха въ домоветѣ си, обаче отъ селата Давудово, Старница, Баня, Чамладжа и други, почнаха да ни дохождатъ Ахряне по гостье. Тѣ вече не бѣхѫ както прѣди една или двѣ недѣли. Фанатизмътъ имъ бѣше възбуденъ и тѣ откровенно почнаха да искатъ добри ядения, навуща и царвули. Тѣ недохождаха смиренни, както напрѣдъ, нъ вече въоружени и нашитѣ много се уплашиха. За зла честь тия приключения се случиха тъкмо въ онова врѣме, когато всичкото християнско мѫжско население отсѫтствуваше по странство съ исключение на 25 души само отъ 250 кѫщи.

Женитѣ и дѣцата се бѣха отчаяли до крайность, като си мислиха, че деньтъ на колението наближава. Въобще по насъ християнитѣ се боятъ всѣка година по Коледа и на Великденъ отъ нѣкакво си прѣдсказвано едно врѣме колениe на хората, което щѣло да стане или на Коледа или на Великденъ. Тъй сѫщо и съсѣдитѣ ни и братия Ахряне много се боятъ на двата си байрама отъ едно всеобщо коление, което ужь когато и да било щѣло да стане отъ християнитѣ надъ тѣхъ. Всички наши мѫжье, жени и дѣтца си мислиха, че страший очакванъ отъ памти-вѣка часъ е вече дошелъ и очакваха нѣкаква извънредна катастрофа.

На 28-й Априлий нѣкои отъ гоститѣ, които намѣриха разградено врѣме да ходятъ по българскитѣ села ни казаха, че Българитѣ въ Перущица и Отлукъ-Кьой (Панагюрище) били възстанали противъ Султана, исклали околнитѣ турски села и сѫ наближили Пловдивъ, като вървѣли за Родопитѣ.

Въ сѫщий день дойде единъ Българинъ, Иванъ Пойдовски, отъ г. Устово, който носеше едно прошение да се подпечата отъ всичкитѣ български и смѣсени села.

Това прошение бѣше за валията въ Одринъ, когото населението молеше да го защити отъ нѣкакво опустошение и изражаваше вѣрноподанническитѣ си чувства къмъ Султана. Сѫчинителитѣ на това прошение незнаяха, че валията бѣше причина да се подигне населението, да се въоружи да истрѣблява гяуритѣ, и още не знаеше, че Султановата власть въ Тракия бѣше исчезнала отъ рѫцѣтѣ му и се намираше въ рѫцѣтѣ на Валията и въ рѫцѣтѣ на пловдивската турска комуна. Сѫчинительтъ още незнаеше, че ние не сме вече султанови подданници, а жьртва въ рѫцѣтѣ на Тьмрѫшлията Ахмедъ-Ага и събратътъ му отъ Барутинъ.

Въ сѫщий день пристигна отъ Станимака Петъръ Криловски, и дойде право въ училището. Като го хванахъ любопитно да го поздравя и попитамъ за ново, той заплака и съ сълзи ми расказа, че едвамъ за 5 дена е можялъ да стигне отъ Станимака до Пятково прѣзъ най-криви и тайни пѫтеки и то само нощѣ е могълъ да върви. Той расказа, че башибозуцитѣ отъ всичкитѣ Родопски планини се стичатъ като диви къмъ Пловдивъ, и че, прѣзъ гдѣто заминатъ, правятъ каквото искатъ безъ да иматъ нѣкаква команда и безъ да може нѣкой да имъ въспрѣти ни най-малко. Той ни каза, че баши-бозуцитѣ сѫ исколили жителитѣ на селата Лясково и Яврово, че Станимакскитѣ Гърци се съединили съ Турцитѣ и сѫ се записвали въ редоветѣ на баши-бозуцитѣ, за да върлуватъ надъ Българитѣ. Расказа ни още, че баши-бозуцитѣ обезчестявали жени и момичета. Азъ му казахъ да не казва никому това, едно за да не се оплашатъ още повече женитѣ и дѣцата, и друго, да не би, като достигне това до ушитѣ на останалитѣ Ахряне, та да се одързостятъ и захванятъ да постѫпватъ сѫщо така, както събратията имъ въ сѣверната пола на Родопитѣ, гдѣто върлуваха безъ никакъвъ страхъ отъ никого. Толкозъ повече нетрѣбваше да достига това до ушитѣ на Пятковскитѣ Ахряне, защото тѣ по нѣкакви съображения не се присъединиха съ башибозушкитѣ чети отъ другитѣ села, а си останяха въ селото, ужь да ни вардятъ отъ нападение, обири и опустошения, когато отъ друга страна ние се научихме, че тѣ били расподѣлили, кой чии кѫщи да усвои и чии синове, и дъщери да зематъ и ги потурчятъ. Това

всичкото знаяхме ние, нъ си мълчехме, защото нѣмаше какво да правимъ. Тѣ още прѣди да ни исколятъ бѣхѫ ни распрѣдѣлили имуществата, движими и недвижими. Единъ отъ селскитѣ ни цигане Юсуфъ, ковачь, билъ записалъ двѣ кѫщи нему съсѣдни: Вълчо Кехаювата (най-хубавата кѫща въ селото) и Кара Манолювата. Въ първата, казвалъ той, щѣлъ да живѣе като богаташь, чорбаджия и ага, а въ втората, или Кара-Манолювата, щѣлъ да работи занаятътъ си т. е. да кове гвоздеи и петали. А пакъ Алиюски Хасанъ, бѣше записалъ кѫщата на Тининскегъ Митя, за сина му Христема, за жена на когото той прѣдполагалъ да земе моята любовница Тодора Ивановска. Това много ме смущаваше, защото дойдохъ до увѣрение, че наистина нашитѣ Ахряне могѫтъ да захванатъ да правятъ и тѣ така по нашитѣ съвсѣмъ уединени села Пятково и Карлуково, които сѫ окрѫжени отъ всѣкѫдѣ съ Ахрянски села.

Сега вече се увѣрихме, че настава нова фаза на събитията. До сега и вѣрвахме и не вѣрвахме, че могѫтъ да се случатъ такива работи, като си мисляхме, че се намираме въ 19 вѣкъ; нъ днешнитѣ три нѣща и отъ три мѣста извѣстия дойдохѫ да ни покажатъ, че за Турската държава нѣма 19-й вѣкъ и че ний сме изложени на произволътъ на събратията ни и изоставени на Божията милость. Прѣданието, което сѫществува отъ памти-вѣка, споредъ което въ нашата „Карстата Гора" (Кърстата гора се е наричало въ старо-време Ахѫ-Челебийското окрѫжие, и види се, че Турцитѣ, когато сѫ турчили Българетѣ, потурчили сѫ и името на страната отъ „Кърстата Гора" на „Ахѫ-Челеби"*) нищо лошо не е могло ужь да се случи, и че честний крьсть (на когото въ старо време сѫ нарѣкли нашитѣ мѣста Карстата гора) я пазилъ отъ всичко лошо, почна да не ни утѣшава вече. И какви прикаски и прѣдания отъ старитѣ ни прадѣди не хващахѫ мѣсто, защото всичко вече станѫ явно. Даже и самитѣ старци и баби почнаха да ни напомнюватъ усилнитѣ времена, които сѫ били прѣди 60—70 години и които сравняваха съ днешнитѣ. Плачове и опрощавание между домашнитѣ се вършеха въ нашитѣ кѫщи, и всѣки часъ се наслушвахме отъ гдѣ ще бѫдемъ нападнѫти и истрѣбени. Всѣки часъ мисляхме за година. А още по-мѫчно бѣше, че нѣмаше всичкитѣ жители за да можемъ поне да се видимъ за послѣденъ пѫть и да се опростимъ.

*) На името на единъ благороденъ Турчанъ.

Такава бѣше работата до 30-й Априлий.

30 Априлий.

Прѣкрасенъ день. Пратенникъ отъ юзъ-башията. Страшни слухове. Затваряние на училището. Закопавание книги. Мѣрки за запазвание на живота.

Деньтъ бѣше ясенъ, прѣкрасенъ и привлѣкателенъ. Всичката природа бѣше засмѣна. Такъвъ прѣкрасна и приятна пролѣть никой не помнеше, и всички казвахѫ, че това не е за хубаво. Находящитѣ се въ селото ни Ахряне, сериозно се расхождахѫ въоружени. Работата не миришеше на добро. Тѣ сега откровенно почнахѫ да казватъ, че ще направятъ всичко прахъ и пепель, щомъ получатъ заповѣдь. Благодарение на умний ни полу-християнинъ управитель на окрѫжието, той умѣ да ги лъже, да чакатъ заповѣдь и да не правятъ нищо безъ позволението на правителството. Уплашихме се до крайна стъпень и опустошението чакахме отъ часъ на часъ.

По обѣдъ се събрахѫ въ училището: тримата попове, намѣстникътъ на мухтаря и първенецътъ на (въ селото ни около 30 кѫщи) Ахрянетѣ.

Поповетѣ прѣдложиха да се зематъ нѣкакви мѣрки за безопасностьта. Намѣстникътъ на чорбаджията, Райчю Шюкерьтъ, казва, че безопасность вече не сѫществува, че той при всичко, че е чорбаджия, отъ утреньта до пладнина му зели до три топа бѣли аби за навуща и му испили до 10 оки ракия даромъ.

Първенецътъ на нашитѣ Ахряне Молла Исенъ, или както си го казвахме, Исугу, приложи, че до сега е могѫлъ да гарантира за безопасностьта колкото за нашето село, нъ отъ сега нататъкъ не може да употрѣби Ахряне да пазягъ Христяне. Той съ въздишка прокълна обстоятелствата, които скѫсахѫ връзкитѣ на съсѣдството и любовьта между тѣхъ и насъ. Той добави, че до довечера или до други день ще се случи нѣщо извънредно, за което за свящ[е]нъ дългь счита да увѣдоми

съсѣдитѣ си, та ако е възможно да зематъ зависящитѣ отъ тѣхъ мѣрки, ако не друго, то да си намислятъ мѣста за бѣгание, да си приготвятъ храна въ горитѣ, до гдѣ се обърнатъ обстоятелствата на добро, та ако не всички, то една часть да останатъ живи.

На сѫщий часъ, когато се разискваше това съ сълзи, ето че пристигна единъ Ахрянинъ отъ село Влахово, роднина на жандармерийский началникъ въ Пашмаклѫ и знакомъ на първенеца на нашитѣ съселяне Ахряне. Щомъ дойде съ засмѣно лице каза, че баши-бозуци отъ Дряново, Тѫмрѫчь и Лакавица сѫ нападнѫли прѣзъ тоя день двѣтѣ чисто български села Горно и Долно Дерекьой; обезорѫжили двѣтѣ села и обрали кѫщитѣ имъ. Сега Молла Исенъ (той не е никакъ ученъ, нъ по насъ . . Ахрянетѣ даватъ название „молла" на всѣкой Ахрянинъ, и „даскаль" на всѣкой Българинъ, който знае да чете и пише,) пакъ подтвърди думитѣ си, които каза по-напрѣдъ.

Този Ахрянинъ повика Молла Исена и тайно се разговаряха на край до половинъ часъ; а ние другитѣ въ недоумѣние и крайно уплашени плачехме, като си мислихме, че сѫ настанѫли такива часове, въ които можемъ да бѫдемъ истрѣбени отъ събратията ни, на които фанатизмътъ бѣше распаленъ до крайность. Слѣдъ тайний имъ разговоръ, Молла Исенъ дойде и каза, че жандармерийский началникъ Кавазъ Ибрахимъ е заржчалъ да му се испроводятъ по пратенника му 2 Т. Лири; нъ вѣроятно работата не бѣше тъй, нъ тозъ Ахрянинъ бѣше съгледатель и както се научихме по-послѣ, той билъ дошелъ да съгледа: колко мѫжко население имаше тогава въ селото ни: има ли орѫжие, барутъ и пр. Той бѣше дошелъ единственно да испита това, за да знае клонътъ отъ пловдивската комуна въ Пашмаклѫ, колко души башибозуци ще трѣбватъ за нашето истрѣбление както и за всички християнски села въ окрѫжието. Той бѣше обиколилъ всичкитѣ села, гдѣто има християне, ужь да иска бакшишъ за Кавазъ-Ибрахима, а то повечето да съгледва и изучи положението на християнското население. Той искаше пари подъ извѣтъ, че Кавазъ-Ибрахимъ щѣлъ да запази нашитѣ села отъ нашествието на баши-бозуцитѣ отъ къмъ сѣвернитѣ бърда на доспатскитѣ планини т. е. отъ онѣзи башибозуци отъ Рупчоската околия и Хасковский окрѫгъ, които вмѣсто да идатъ въ Панагюрище, щѣли да дойдатъ въ Ахѫ-Челибийското окрѫжие да истрѣбляватъ българский народъ, когото Падишахътъ имъ билъ проклѣлъ и се отрѣклъ да му бѫде защитникъ.

Двѣ лири турски му се дадоха. Тия двѣ лири ги даде баща ми, нъ пакъ пратихме Райча Шюкеровъ да обикаля селото ужь да търси по кѫщитѣ да иска лиритѣ, за да не би Ахрянинътъ, като му се дадѫтъ изведнажь паритѣ, да си помисли, че у поповетѣ има много пари. Отъ друга страна ние си помислихме, че като иска пари, да не би да прави това за да опита ще ли му се дадѫтъ изведнѫжь, и да си мисли, ако му се дадѫтъ изведнѫжь, че у насъ има пари. За това накарахме Райча да направи една маневра около селото. Щомъ се върна Райчо, каза, че той е обикалялъ три часа догдѣто да намѣри двѣтѣ лири, които е събралъ по 5—10 гроша отъ нѣколко кѫщи. Ние мислихме да излъжимъ пратеника и да му прѣдставимъ нашето село най-бѣдно, както си е дѣйствително, нъ той ни усѣти, че го лъжимъ.

Като му дадохме двѣтѣ лири, ние не испуснахме случайтъ да испратимъ съ него едно прошение до жандармерийский началникъ Кавазъ Ибрахима написано на български язикъ въ доста жаленъ тонъ. Това прошение написахме отъ страна на населението, което моли Кавазъ Ибрахима да испрати 10 или 20 души, ако не жандарми, а то поне хора, които знае за добри и които сѫ негови за да защитяватъ находящето се въ критическо положение население. Ахрянинътъ приѣ прошението и ни каза, че и той ще дѣйствува прѣдъ Кавазъ Ибрахима до колкото му е възможно, за да се испратятъ по-скоро пазачи на селото ни, тъй като се намира на края на окрѫга. Ние го испратихме съ молба и съ сълзи за да подѣйствува. Пратеникътъ замина и Молла Исенъ отиде да го испрати по-далечь за да му расправи, види се, едно друго.

Слѣдъ това ние останѫлитѣ си размислихми, че работитѣ не сѫ за шега и трѣбва да се взематъ нѣкакви мѣрки. Още прѣди три деня ние бѣхми напуснали кѫщата си и живѣяхме въ училището. И Попъ Георги, принесенъ отъ дома си, живѣеше въ училището, нъ

тритѣ му момичета съ леля имъ си живѣеха у кѫщата му. Много добрѣ, сега и училището ни стана тѣсно, трѣбваше и то да се напусне.

Слѣдъ като испратихме пратеника, баща ми каза да распусна ученицитѣ отъ училището и да имъ кажа да не дохождатъ до когато се повикатъ. Причинитѣ гдѣто не затваряхми до сега училището бѣха:

1-о. Да се не оплашать още повече женитѣ и дѣцата;

2-о. Да не ни подозрятъ нашитѣ съсѣди за нѣщо, ако затворимъ училището.

За това ние си карахме работата редовно и тихо, като че нищо не е станѫло и нищо нѣма да стане; нъ като примислихме, че може да дойде на день на пладнина часъ, въ който можемъ да бѫдемъ исклани като ярета и азъ и ученицитѣ ми, то рѣшихме да затворимъ училището и ако останемъ живи, изново да го отворимь, па кой каквото ще, нека мисли за затварянието му.

Прѣзъ тая учебна година имаше въ училището ученици: 60 момчета и 20 момичета. Всичкитѣ на възрасть отъ 6 до 13 години. Тѣ бѣха раздѣлени на 4 отдѣла и много добрѣ учеха прѣзъ годината. По Коледа и по Благовѣщение бѣхми направили три мѣсечень испитъ, отъ който се узна, че ученицитѣ доста бѣха успѣли. Въобще, вѫтрѣ въ три години до тогава, селенитѣ бѣха прѣучени да испращатъ дѣцата си и лѣтно врѣме редовно, когато до 1873 год. само зимѣ сѫ учили. Всичко бѣше въ редъ, нъ сѫдбата е била осѫдила да се разстрои всичко за неопрѣдѣлено врѣме.

Часътъ бѣше 10 когато распуснахъ ученицитѣ и имъ казахъ съ най голѣма скърбь и жалость да не дохождатъ до втора заповѣдь, и едвамъ си задържахъ сьлзитѣ, като си помислихъ, че може да се случи нѣкаква катастрофа, тъй щото тоя учебенъ день ще бѫде послѣденъ и това ми виждание сь ученицитѣ ми послѣдно. Като нѣмаше нѣкаква причина и не биваше да кажа никаква на ученицитѣ за затварянието на училището, тѣ се уплашиха и прѣблѣдняха като снѣгъ. Съ сьлзи и гласовитъ плачь тѣ напуснаха училището, отдалечиха се отъ мене и се отправиха всякой у дома си. Слѣдъ като си излѣзоха, азъ сь горчиви сьлзи оплакахъ училището, ученицитѣ ми и мене си, че ни

достигна нечакана сѫдба, която ни осѫди да се спремъ отъ попрището на просвѣщението. Слѣдъ малко прибрахъ по-съмнителнитѣ книги и закопахъ ги на едно сухо мѣсто. Портретътъ на Н. Блаженство дѣда Антима и землеописателнитѣ карти така си оставихъ да висятъ на стѣнитѣ, заключихъ стаитѣ за прѣдавание уроци и излѣзохъ.

Събрахме се часътъ на 11, малко прѣди захождането: азъ, баща ми, попъ Георги и новоопопений за белята попъ Анастасъ. Събрахме се отъ четире страни за да искаже всѣкой мнѣнието си за запазвание живота отъ прѣдстоящата катастрофа. Слѣдъ дълги размишления и разисквания дойдохме до заключение, тая вечерь добрѣ да се вардимъ, защото истрѣблението е налѣжащо и вече въ прѣддверието. Рѣшихме:

1.) Тая вечерь стражата (смѣсена стража отъ Ахряне и Християне) да варди добрѣ, и ако се случи нѣщо да прѣдизвѣстява отъ коя страна е.

2.) Да се каже на населението, тайнимъ образомъ, тая вечерь да не заспи никой даже и най-малкото дѣте; и всѣка фамилия да си приготви хлѣбъ за бѣгание.

Тия двѣ рѣшения до вечерьта се турихѫ въ дѣйствие, а между тѣхъ женитѣ турихѫ въ дѣйствие и друго едно тѣхно рѣшение, за което до сега не имъ се позволяваше т. е. закопанието на всичката покѫщнина до послѣднята игла. Като распратихме нѣколко души да казватъ тайно по кѫщитѣ рѣшението ни, съвѣщателний ни съвѣтъ се растури и попъ Анастасъ отиде по-напрѣдъ да си събира едно-друго за бѣгание, защото той имаше и жена и двѣ малки дѣца. На попъ Георгя бѣше полесно, защото той нѣмаше жена и тритѣ му момичета можахѫ да бѣгатъ; нъ най-лесно бѣше на нашата фамилия, защото освѣнь че нѣмахъ майка и сестри, нъ братчетата ми Никола и Михаилъ можахѫ въ случай да бѣгатъ повече и отъ мене и отъ баща ми. Никакво женско нѣмахме въ кѫщи. Намъ само бѣше жално за единъ мой братъ, който бѣше въ Гимурджина, нъ тѣшахме се, че ако ний бѫдемъ истрѣбени, то той ще възобнови фамилията ни и нѣма да загине родътъ ни съвсѣмь.

Като си отиде попъ Анастасъ, ний се сговорихме

съ попъ Георгя да съберемъ неговитѣ три момичета и моитѣ двѣ братчета въ една кѫща на негова роднина, която кѫща е на край селото и сгодна за бѣгание, а пакъ азъ и двата попа (баща ми и П. Георги), да нощуваме близо до тая кѫща подъ открито небе въ една наша градина, лѣжаща на мѣстото Гажювица.

Прѣкрасното слънце захождаше прѣзъ живописнитѣ могили и планини и намъ много ни станѫ жално за него, защото не знаяхме да ли ще го видимъ утрѣ пакъ да огрѣе Мангоский дѫбакъ и да ни прѣдизвѣсти приятенъ день. По всичкитѣ кѫщи почнахѫ да закопаватъ или да прѣнасятъ вещитѣ си въ тайни мѣста по горитѣ

Тьменъ мракъ завладѣ всичката природа, и нощната гѫста роса оросяваше всѣко растение за да му придаде сила да може да противостои на другий день на благодѣтелното и оживляющето природата слънце. Нъ за насъ? За насъ не остана, нито надѣжда, нито утѣшение, нито подкрѣпление отъ нѣйдѣ. Прѣдадохме се на милостьта на Създателя ни, безъ чиято воля, си мисляхме, единъ косъмъ отъ главата ни нѣма да падне

Споредъ планътъ ни, дѣцата събрахме у лелята на П. Георгиевитѣ дѣца, а ний тримата, като си зехме по единъ пищолъ, доволно хлѣбъ и вино (понеже бѣхме се прѣдали на страхъ, то ако нѣмахме вино, можеше да стане нѣщо зло или да се пукне нѣкому жлъчката, за това си зехме вино), отправихме се въ нашата градина и се установихме подъ кичестата шипка. Расположихме се много добрѣ, набрахме си бѣлъ лукъ и се наядохме спокойно подъ откритото небо като нийдѣ никога. Обаче въ сѫщото врѣме гледахме къмъ краищата на селото, да ли не ще се случи нѣщо или огънь или викъ. Голѣма тишина владѣеше по всичкото село и нищо не се чуеше освѣнь тукъ тамѣ усилнитѣ и тѫжни лаяния на вѣкои кучета, и чуканието тоягитѣ на пазачитѣ. (Нощната стража бѣше наредена на всѣка могила или видно мѣсто по единъ человѣкъ, и за да не заспи нѣкой отъ тѣхъ, бѣхме наредили тъй, щото често пѫти да се споразумѣватъ съ едно чукнувание на тояга въ камъкъ, тъй щото като чукне оня, който е на най-западний край на селото, слѣдъ него ще чукне най-ближний му, а слѣдъ него пакъ неговий най-ближенъ и т. н. т. дори до оня, който е на най-источний край на селото.

И тъй селото ни макаръ да е расположено на нѣколко могили и долини и на длъжь по рѣката до 1 часъ, защото кѫщитѣ сѫ много редки, стражаретѣ можахѫ да се споразумѣятъ вѫтрѣ въ 1 минута отъ единий край до другий).

Слѣдъ като се наядохме и напихме добрѣ, разговаряхме се върху Критското възстание и върху Русско-турската война въ 1827 и 1855. Мисляхме си, че или Русситѣ или Сърбитѣ сѫ дошли на Стара-Планина или всичкитѣ Българе въ Пловдивско сѫ възстанали, та за това стана такъво промѣнение на обстоятелствата. Съ голѣма жалость си припомнихме, какво бѣше минѫлата недѣля и какво е сега. Отъ друга страна ний се надѣвахме или възстанници ще дойдѫтъ тая нощь или истрѣбители и гледахме отъ коя страна пушка ще се пукне. Най-послѣ двата попа отъ жалость за дѣцата си се упихѫ и почнахѫ да се разговарятъ високо, щото едвамъ ги задьржахъ и убеждавахъ да не викатъ. Попъ Георги безъ малко щѣше да хвърли пушка и не се знаеше тогава какво щѣше да стане.

Най-послѣ единъ вардачь Българинъ ни усѣти и дойде при насъ да види какво е това, гдѣто се чюятъ толкова разговори. Азъ му казахъ тайно да вдигнемъ отъ тамъ поповетѣ да не направятъ нѣщо въ несвѣстностьта си и да ги заведемъ да спятъ въ училището. Ние ги вдигнахме, нъ като отидохме до двора на училището, тѣ нерачиха да влѣзатъ вѫтрѣ, защото ги бѣ страхъ, а се обѣщаха да мируватъ вънка. И тъй осташахме на хорището часътъ до 6 прѣзъ нощьта. Главитѣ ни станаха като шиници за сънъ и принудихме се да влѣземъ въ училището. Освѣнь това нощната роса и валянието ни по трѣвата, бѣха ни измокрили дрѣхитѣ. Ние влѣзохми и още не сѣднали, чу се, че изгърмѣ една пушка много далечь и толкозъ дълбоко по течението на рѣката къмъ источната страна, щото едвамъ се чюеше. Изведнѫжь грабнахме пушкитѣ си, излѣзохме на края на селото, като се огледвахме къмъ Старо-Село да не би да се зададе нѣщо отъ тамъ, нъ нѣмаше нищо, и нищо вече не чухме, освѣнь периодическото бияние тоягитѣ на стражаритѣ у камънитѣ. Пълната мѣсечина исхождаше на Истокъ, гдѣто небето бѣше малко заоблачено и прѣставляваше грозенъ видъ.

Слѣдъ малко се разясни, мѣсечината огрѣ всичкото село и ние се принудихме да се приберемъ въ училището за да не би да ни види неспящето население, че сме вънка, та и то да избѣга. Прибрахме се въ училището и сѣдвишкомъ сънъ ни облада и заспахме, че отъ убиване и заколване никой не може да ни направи нищо повече, ако и да опитахме по-послѣ, че само съ думи всичко е лесно.

I-й Май.

Извѣстие отъ Карлуково. Усилность на деня. Пратенници. Закопаване срѣбра. Посрѣщание Виювскитѣ Ахряне. Страшна нощь.

Разни планове кроехме прѣди двѣ недѣли за славно посрѣщание първий день на славний и приятний мѣсецъ Май; нъ не е било угодно на създателя ни да се испълни нѣкой планъ.

Като не бѣхми спали минжлата нощь, въ която едвамъ по зори задрѣмахме и въ самото изгрѣвание на прѣкрасното слънце ни събудиха, то главитѣ ни бѣха болни; обаче като видѣхме пакъ едно силно движение на оплашенитѣ жени и дѣца, то отъ страхъ забравихме и болки и всичко и затекохме се да питаме по поводъ на какво става това извънредно движение и плачение.

Щомъ излѣзохме отъ черковний дворъ, срѣща ни една жена, която уморена, испотена, поблѣднѣла и уплашена тичаше да ни каже жалостното отъ Карлуково извѣстие, което сж проводили нѣкои тамошни жени до нѣкои нашински, чрѣзъ което прѣдизвѣстяватъ, че Карлуково е било напълнено прѣзъ нощьта съ баши-бозуци отъ ближното тѣмъ село Каршилж (Виюву), които обезоржжявали селото, ходили отъ кжща въ кжща, правили всѣкакви неприличности и до вечерьта щѣли да дойдатъ въ нашето село. Като ни каза жената това жално извѣстие, ние отъ една страна се уплашихме, отъ друга страна се прѣдадохме на сждбата. Попъ Георги скри много добрий му пищолъ и барутътъ и куршумитѣ си въ гробницата дълбоко въ коститѣ. (По насъ на всякой мрътвецъ слѣдъ три години отъ смъртьта му изравятъ

коститѣ му, и всичкитѣ кости на всичкитѣ умрѣли се събиратъ въ общата гробница въ санджци или платнени човали.) Азъ пакъ оставихъ пушкитѣ ни, само барутъ колкото имахме и кюршуми закопахъ ги въ Краљовскитѣ лизади, близу край селото при гробищата. Ние направихме това, не да ги имаме въ случай на нужда, защото отъ тая нужда по-голѣма нѣмаше; нъ го направихме да не би като намѣрятъ баши-бозуцитѣ по нѣколко куршюма и по 100 др. барутъ, да иматъ причина да ни мжчатъ или съ огънь или съ друга нѣкоя свирѣпость.

Баща ми се отправи къмъ дома да се види съ по-малкитѣ ми братия, а ние съ Попъ Георги закусихме по малко нѣщо въ училището и послѣ се разгубихме единъ по единъ.

И до сега бѣше оплашено населението, нъ до сегашнитѣ страхове бѣха съвсѣмъ по-легки, въ сравнение
съ днешний. Въ минжлитѣ 7 деня, едно се вѣрваше, а
двѣ се невѣрваха; колене се прѣдполагаше, нъ пакъ
всяка душа си мисляше, че работата може да се размине нѣкакъ и че Господъ билъ чувалъ и бранилъ К р а с т а-
т а т а г о р а з е л е н а. Обаче днешното извѣстие отъ
Карлука вдигна всѣка надѣжда за избавление отъ
ножьтъ на истрѣбителитѣ. Старцитѣ съ жалость си напомнюваха еничерскитѣ, кърджалийскитѣ деребейскитѣ
врѣмена, когато и тѣ сж били земали участие въ
войнитѣ или смущенията заедно съ Султановитѣ войници и напомнюваха си нѣкои стари народни жални пѣсни,
които показватъ какъ и Българитѣ отъ Родопскитѣ планини сж земали участие въ войнитѣ. Младитѣ се бое-
ха най-много отъ заробване, което е свойственно нѣщо
на Мохамеданитѣ въ такива обстоятелства, защото ста-
ритѣ приказваха, че въ врѣме на грьцкото възстание
много робини сж доведени изъ Гърция по нашитѣ мѣста,
отъ които нѣкои има и до днесь живи. Това нѣщо се
вижда и въ старитѣ народни пѣсни. Младитѣ се боеха
още по-много, като си напомнюваха съдържанието на
слѣдующитѣ двѣ пѣсни:

I

Терларь са рука присъ селу!
Кой има стара майчица,
Да сиди да са насиди.

Кой има поарву любовье,
Да люби да са налюби.
Кой има машку дѣтенце,
Да гали да са нагали.
Кой има конче хранену
Да ѣха да са наѣха
Чи статъ да дойдатъ Татаре,
Татаре чиоарни Арапе.
Сички са чюли бѣгали
Руса ни чюла да бѣга
Та си са Руса фанали
. . . .
. . . .
Татаре чиоарни Арапе.
Татаре Руси викаха
Фоарли си Русу дѣтену
Съ коньенье да гу стаптеме
Ни фоарли Руса дѣтену
. . . .
. . . .
Та че са хору сторили
Ду Руса са е фаналу
Най-маличкуну Татарче
Татарче рипка пудрипка
Русини поли застипа
. . . .

Послѣ въ тая пѣсень се приказва, че Татарчето и Руса сѫ се испитали и издирили, че сѫ били братъ и сестра.

Отъ тая пѣсень се види какъ въ старо време и нашитѣ сѫ земали участие въ походитѣ.

II

Горице ситна зелена
Сту ти е воарше вѣхналу
Вѣхналу и исоахналу.
Да ли та слана пупари
Или та слоанце изгури.
Ниту ма слана пупари.
Ниту ма слоанце изгури
Вчера присъ мене миноаха,

Четристутини Татаре,
Ду три рубинки караха,
Поарвана си ми варвеше,
Варвеше и нарицаше:
Мари си мила майчице!
Снощa си съ мене легнала
Сга щишъ бизъ мене да легнишь
Вторана си ми варвеше
Варвеше и нарицаше:
Мари си поарву любовье
Снощa си смене легналу
Сга щишь бизъ мене да легнишь.
Третана си ми варвеше,
Варвеше и нарицаше
. . . .
. . . .

Тия пѣсни и тѣмъ подобни живо се напомнювахѫ и всѣка млада и нѣжна душа съ най-горѣстно сърдце и съ най-горчиви сълзи оплаквахѫ и очаквахѫ грозна сѫдба и истрѣбление отъ лицето на земята. Никоя душа не работеше. По 5 по 6, 7, 8 и даже по 10 фамилии се събирахѫ въ една кѫща и съ сълзи се молягѫ на Бога. Прѣдполага се, че тоя день до 50 оки восъкъ е изгоренъ въ свѣщи при иконитѣ. Въ всѣка кѫща кандилцето е горѣло цѣлъ день. Всѣка 5 или 6-а кѫща бѣше обърната на молитвенъ домъ, въ който всички събрани въ тая кѫща отъ най-малко дѣте до най-стара баба по нѣколко часа постоянно и непрѣстанно сѫ плакали, кръстили се и сѫ се молили на Бога да размине тая налѣжаща бѣда. Освѣнь това разни и многобройни нѣща сѫ се обѣщали въ тоя день да подарятъ на черквата или общината. Обикновенно у насъ когато нѣкой се намира въ критическа минута той се обѣщава да подари нѣщо на нѣкое богоугодно учреждение. По-жално стана, и сълзитѣ, плачоветѣ и молбитѣ къмъ Бога бѣхѫ увеличени до крайна стъпень, когато часътъ стана 10 по турски, а нито камбана нито клѣпало се чуеше, ако и утрѣшний день да бѣше недѣля и лѣтний Атанасовъ-день, който се празднува по насъ много славно съ хорá, веселби и курбанъ. Сърдечни сълзи се изливахѫ и молби се възнасяхѫ къмъ небото и като дойде черковното врѣме изново всѣка християнска душа е запалила още

по нѣколко свѣщи вмѣсто онѣзи, които щѣхѫ да запалятъ на вечернята въ черквата.

При всичко, че нито клѣпало се клѣпа, нито камбана, черквата пакъ се отвори отъ черковний слуга, молебенъ се испѣ отъ тримата священника и нѣколко стари баби бѣхѫ дошли съ много голѣма сумма свѣщи, испратени отъ други хора, които несмѣяхѫ да дойдѫтъ въ черквата отъ страхъ, да не би по пѫтищата да бѫдѫтъ ненадѣйно исклани. Не че мисляхѫ, че като сѫ въ кѫщитѣ си ще ги оставятъ, правяхѫ тъй, нъ че желаяхѫ да загинатъ вѫтрѣ въ любимитѣ си жилища, при любезнитѣ си дѣчица. Слѣдъ молебена, както всегда слѣдъ вечерня, излѣзохме подъ широко расклоненитѣ върби на хорището, което е въ дъно черквата и училището за да се разгледаме може би за послѣденъ пѫть на расположеното въ живописни могилки и долинки селце. Едвамъ щомъ бѣхме сѣднали, видѣхме, че се зададе отъ Саченката единъ въоруженъ Турчинъ. Той бѣше кметътъ отъ Старо-Село, който бѣше ходилъ да испрати Старо-Селскитѣ башибозуци до Пашмаклѫ. Половината му се бѣхѫ разбѣгали. Тоя Ахрянинъ е много добъръ и служилъ много години въ редовната войска, гдѣто бѣше достигналъ до мюлязимъ за доброто си поведение. Щомъ дойде, расказа ни, че нѣма нищо за страхувание, че Султанътъ ако и да е проклѣлъ всичкитѣ Българе, нъ Ахѫ-Челеби, като принадлѣжи на Патриката, нѣма да стане истрѣбление на раитѣ, защото тѣ всѣкога сѫ били вѣрни на славний падишахъ. Той приложи, че орѫжието трѣбва да се прѣдаде до послѣднята чекия на Каршилискитѣ башибозуци, които, ако и безъ заповѣдь отъ правителството, ще дойде една часть отъ тѣхъ вечерьта за да събира орѫжие на утреньта въ недѣля на вторий Май.

Баща ми имаше една кѫса пушка съ много широки уста. Тая пушка се насипваше съ 5 или 6 куршума. Всичкитѣ Ахряне отъ околностьта знаяхѫ тая пушка, защото нѣмаше друга подобна на нея въ цѣлото окрѫжие. Баща ми я бѣше зелъ отъ единъ нашь калеко дюлгеринъ, който я бѣше намѣрилъ въ една стара кѫща въ едно Гимурджинско село. Тая пушка едни наричахѫ карабина, други я наричахѫ топъ, а трети — сукакъ сюпюренъ (улица-сметачь.) Понеже въ

такива дене е опасно да се намѣри такъва пушка у Българинъ, а повече у попъ, то баща ми се помоли на мюлязима, Старо-Селски кметъ, да я земе и да я носи у дома му само и само да се не намѣри въ домътъ ни такъва пушка, понеже Ахрянетѣ, като видятъ у нѣкого нѣщо необикновенно, тѣ го подозряватъ. Мюлязимътъ на драго сърдце приѣ да я земе за себе си и да я скрие, защото прѣди три мѣсеца даваше за нея 200 гр. за да я купи. Когато да си замине за Старо-Село той ни каза, че на сѫщата минута ще дойдатъ трима пратенници отъ Каршилицки Мехмедъ-Ага, прѣдводительтъ на Каршилицкитѣ баши-бозуци, за да кажатъ нѣщо на населението. Той ни каза още, че обстоятелствата изискватъ, щото да се посрѣщнатъ добрѣ и славно тия пратенници, защото и тримата били близна роднина на прочутий Ага. Това като каза, замина.

Никога человѣкъ да си не дава сърдцето и да не вѣрва за нищо Мохамедовъ поклонникъ, па ако да бѫде той и Българинъ. Нѣма люде по-лъжливи и поизмамливи въ политически бъркотии отъ колкото Моханеданетѣ. Днешний мюлязиминъ дойде да подтвърди това. Той при всичко, че се исхранилъ въ нашето село и че има много приятели, не щя да ни каже истината. Горкитѣ жени на приятелитѣ му го питали: има ли страхъ за колевие. Той отговорилъ: нѣма нищо, не се бойте и да има нѣщо то ще бѫде за нѣколко души; а отъ друга страна казалъ на първенеца на нашитѣ Ахряне, Молла Исена, да приготви всичкитѣ наши съселяне Ахряне за царска свадба (колевие), защото християнскитѣ села сѫ распоредени и расподѣлени вече, и Пятково се падало половината на Каршилѫ, половината на Старо-Село и на нашитѣ съселяне за да истрѣбятъ жителитѣ, да оберѫтъ селото, да го изгорятъ и да разподѣлятъ земята му. Нашитѣ Ахряне се похвалили на женитѣ си, тѣ на нашитѣ жени и слѣдъ малко пристигна до нашитѣ уши. Очаквахме вече ножътъ и смъртьта.

Щомъ замина мюлязима, видѣхме че отъ Голѣма-Бърчина се зададохѫ трима человѣка скоро вървящи. Разбрахме, че това сѫ пратенницитѣ, и тримата попа съ 5 — 6 още души селяне се затѣкохѫ да ги посрѣщнатъ край селото. Женитѣ и дѣцата се оплашихѫ

още по-много отъ напрѣдъ, нъ все продължавахѫ да се молятъ на Бога. Много майки бѣхѫ приготвили утрова за момичетата си за да не паднатъ въ плѣнъ и безчестие. Работата дойде до тамъ. Не сѫ имали щастие да бѫдѫтъ посрѣщнати пратенницитѣ, защото на западний входъ на селото пѫтьтъ се раздѣля на два пѫтя, които водятъ къмъ хорището, нъ прѣзъ разни посоки. Като много бързахѫ пратенницитѣ, то нашитѣ посрѣщачи не можахѫ да ги заварятъ на точката, гдѣто входний пѫть или Карлуковската врата се разцѣпва на два клона, защото тѣ вече влѣзохѫ въ селото прѣзъ долний пѫть, а нашитѣ отидохѫ да ги посрѣщнатъ прѣзъ горний, и тъй разминѫли се бѣхѫ. Тичешкомъ се врьщатъ нашитѣ да ги затѣкѫтъ на горний пѫть, нъ на пусто.

Разсмѣнитѣ до уши пратенници за малко врѣме пристигнахѫ на хорището и сѣднахѫ подъ зеленитѣ върби, гдѣто слѣдъ малко пристигнахѫ и посрѣщачитѣ. Нашитѣ попросихѫ извинение за гдѣто сѫ се разминали и не сѫ могли да посрѣщнатъ както прилича пратенницитѣ на памтивѣчнитѣ ни съсѣди и бранители. Пратенницитѣ, които бѣхѫ три млади момчета, облѣчени съ байрямскитѣ си дрѣхи и накичени съ разни орѫжия и ножове, отговорихѫ, че или ги посрѣщнали или не, то нищо не значи, нъ умоляватъ находящитѣ се селяне да прѣдизвѣстятъ населението да се не бои отъ нищо, да приготви да прѣдаде орѫжието си и да приготви квартири и ядение за 50 души, които щѣли да пристигнѫтъ часътъ на $11^{1}/_{2}$ отъ Карлуково за да обезорѫжатъ селото и да го вардятъ.

До какво безначалие бѣше стигнала държавата, можемъ да сѫдимъ по това. Каршилийци чули, че тѣхнитѣ съсѣди отъ Чепеларе, Лакавица и Тѫмрѫшъ отиватъ да обезорѫжватъ мирнитѣ селяне и да ги обиратъ, и тѣ тръгнахѫ да обезорѫжватъ и да се готвятъ да истрѣбятъ околнитѣ си християнски села.

Изведнажъ слѣдъ казванието цѣльта на дохождането имъ, приготвихѫ се около 10 кѫщи въ всичкитѣ махали на селото; измѣтохѫ се, очистихѫ се, намѣрихѫ се около 20 ярета за госба, кокошки, яйца, масло и пр. Сега не можемъ вече да ги хранимъ съ приличната тѣмъ храна, съ мисирова трахана, а съ сладки работи.

Като наближи врѣмето за пристиганието имъ, поповетѣ и нѣколко души селяне се отправихѫ къмъ Голѣма-Барчина, за да ги посрѣщнатъ и да имъ отдадѫтъ приличната честь. Сега ний гледахме отъ срѣща, че ако направятъ нѣщо лошо на посрѣщачитѣ, ще се развикаме да се разбѣгатъ женитѣ и дѣцата, та който може да се оттьрве. Ний си прѣдполагахме, че ако стане клание, то не ще продължава повече отъ една недѣля, защото може да дойде нѣкоя чуждестранна войска да защити Християнитѣ. Часътъ по $11^{1}/_{2}$ видѣхме, че се зададе тълпата подъ началството на Ахмедъ-Ага, който ѣздеше на конь. До него вървяхѫ окаяннитѣ попове; слѣдъ тѣхъ още нѣколко башибозука конници, а слѣдъ тѣхъ всичкитѣ други башибозуци, въоружени отъ кра-
ката до главитѣ.

Расподѣлиха се по приготвенитѣ кѫщи башибозу-
цитѣ, а за агата се приготви една особенна кѫща бли-
зу до кѫщата на Гъркоманинътъ въ селото ни Вълчо
Кехая, когото Турцитѣ отъ окрѫжието страшно обичатъ
и имаше голѣмо влияние при каймакамътъ ни, на кого-
то дължи нашето население отъ окрѫжието, за гдѣто
не се искла. Агата се установи тамъ по распореждани-
ето на жената на Гъркоманина, за да би въ случай на
истрѣбление, той да запази тѣхната кѫща отъ необузда-
нитѣ баши-бозуци. Баши-бозуцитѣ се установиха и на
другий день на 2 Май щѣха да обезорѫжяватъ селото,
за което агата издаде заповѣдь, щото всѣка кѫща да
приготви орѫжие-то си да го прѣдаде.

Орѫжието на вѣрно щѣха да събиратъ, а за ко-
ление щѣла да имъ дойде заповѣдь по-сетнѣ. Агата за-
държа тая вечерь поповетѣ при себе си и не ги пусна
да идѫтъ да спятъ у тѣхъ си, първо за да би въ слу-
чай, че имъ дойде заповѣдь прѣзъ нощьта да колятъ,
поповетѣ да сѫ въ рѫцѣтѣ му, да ги мѫчи за пари,
като се мислиха отъ всичкитѣ за най-богати; и второ,
да ги заколи самъ той тѣхъ, което се счита най-свето
отъ Мохамеданитѣ. Тая вечерь въ нощната стража взе-
ха участие и баши-бозуцитѣ, обаче на християнскитѣ
стражари не се позволи да носятъ орѫжие, а само то-
яги. Населението не бѣше спало въ тая нощь никакъ,
а бѣше се молило за небесна помощь и избавление.

2-й Маий.

Атанасовъ-день. Распореждание за обезоржжявание. Обезоржжявание и плячка. Разваляние плана на баши-бозуцитѣ. Врьщание. Усиленъ вечерь. Страшна нощь.

Врѣмето бѣше ясно и благодѣтелно слънце огрѣ природата. Не се чу не черкова, не камбана, не клѣпало, ни попъ, ни дяволъ. Нѣколко стари баби се отправиха къмъ черкова съ снопове свѣщи, нъ се върнаха, като черковата бѣше затворена.

Сега бѣха критическитѣ минути ; сега бѣше часътъ за истрѣбление; сега баши-бозуцитѣ подиръ единъ часъ щѣха да накървавать ножоветѣ си, ако провидението да не бѣше се погрижило да прѣмине тая страшна чаша, която прѣдлѣжеше да пиятъ толкова невинни души.

Още въ зори агата се распоредилъ да се съставятъ 5 или 6 коммиссии отъ по 6 члена т. е. по 3 баши-бозука, 1 Ахрянинъ отъ нашитѣ съселяни, 2 Християни въ тритѣ коммисии и по 1 Християнинъ и 1 попъ въ другитѣ три. Тѣзи коммиссии щѣха да обезоржжяватъ селото, всяка коммиссия по една махала. Въ всяка коммиссия имаше по двама писари единъ баши-бозукъ и единъ Християнинъ за да писуватъ отъ коя кжща колко пушки и ножове сж зели. Слѣдъ като закусиха баши бозуцитѣ, щѣха да тръгнятъ по миссията си.

Нѣкои отъ по-безочливитѣ баши-бозуци си позволиха да кажятъ на нѣкои жени, че слѣдъ единъ часъ и кжщи ще имъ артисатъ и всичко.

Баща ми си дойде утрѣньта у дома и расказа всичко за коммиссиитѣ и за лошитѣ планове на баши-бозуцитѣ. Всичкитѣ пушки испразднихми за да се не намѣрятъ пълни когато дойде коммиссията да ги зема. Слѣдъ това баща ми отиде въ оная махла, въ която бѣше назначенъ членъ въ коммиссията за обезоржжяване на населението.

Обезоржжяванието, което щѣха да направятъ баши-бозуцитѣ, не щѣхж да го правятъ за друго, а само дано намѣрятъ нѣкоя причина за да започнатъ коленето. Тѣ мислихж, че или ще намѣрятъ нейдѣ скрито

оржжие, или пакъ нейдѣ много пушки или барутъ, или пакъ куршюми за да почнатъ по поводъ на това да колятъ, за да могжтъ послѣ да се извиняватъ.

Коммиссиитѣ тръгнаха по селото. Азъ нѣма да описвамъ дѣлата на всякоя, защото работата имъ се прѣкрати за единъ часъ. Само ще дамъ единъ кратъкъ погледъ върху коммиссията, която бѣше опрѣдѣлена да обезоржжава Велювската махала, която се счита за най-богата и която е отдѣлена отъ селото съ единъ долъ. Въ оная коммиссия бѣше членъ и писарь и П. Георги. Още въ първата кжща баши-бозуцитѣ биха Митку-ка Марница за нищо, распорили чювалитѣ съ вълната, растърсили всичкитѣ дрѣхи ; испочюпили всичкитѣ полици и сжсаци (хамбари) подъ прѣдлогъ да търсятъ оржжие. Съ една дума тѣ съсипвахж вжтрѣшностьта на кжщитѣ. Това повторили и въ втората и третята кжща и гдѣто намѣрвали скжпоцѣнно нѣщо земали го плячка. Въ тази коммиссия бѣше членъ и Дели Исмаиловътъ синъ, единъ отъ най-свирѣпитѣ баши-бозуци.

П. Георги му казалъ :

А бе аратликъ ! Мехмедъ-ага каза, че нѣма тъй да правите. Защо плашите женитѣ и дѣцата ?

— Хей : попе ! Какво си видѣлъ ти още отъ насъ. Чакай де; слѣдъ единъ сахътъ ще видишъ какво има да стане. Вашитѣ кавурки много добрѣ знаятъ да се гиздятъ съ жълтици и хубави дрѣхи, а сега ги сж закопали, ама слѣдъ единъ сахатъ всичко ще откопаятъ, и ти ако си сега попъ, слѣдъ единъ сахатъ ще та направимъ и м а м ъ, отговорилъ башибозукътъ.

Попътъ пожьлтѣлъ като восъкъ и не продумалъ нито черно, нито бѣло. Женитѣ и дѣцата отъ ближнитѣ кжщи, като видѣхж каква е работата, почнахж да бѣгатъ по ближнитѣ гори, ако и да имаше заповѣдь никой да не бѣга, защото, която кжща се намѣри праздна щѣла да бжде изгорѣна.

Слѣдъ 5—6 кжщи дойде редътъ да се прѣгледа и обезоржжи най-богатата въ махалата и въ селото кжща, която принадлѣжи на Ивановската фамилия. Тука бѣше проектирано да се запали огъньтъ и да се почне проливанието на кръвь. Каршилицкитѣ башибозуци много бѣхж разярени противъ тая фамилия, която притѣжаваше една планина, която планина едно врѣме е

била тѣхна, а я усвоилъ единъ ага и продалъ на нѣколко души Българе.

Щомъ влѣзли въ кѫщата, като гладни кучета и се распръсватъ да дирятъ орѫжия по кюшетата и да трошятъ едно друго. Тѣ си прѣдполагаха, че тукъ ще намѣрятъ доволно пушки, нъ напраздно; защото момчетата бѣхѫ занели въ странство и пушкитѣ си. Като прѣгледали всичкитѣ кюшета, зимници, конюшници, плѣвни и дори кокошарници и не намѣрили освѣнъ една калпава и развалена пушка, тѣ сѣднали на кьошкътъ ужь да отпочинатъ. Сварило имъ се кахфе. Пили кахфе. Едному влѣла въ очи кахфената воденица, зема я и туря я въ поясътъ си. Отвори имъ се пѫть за обиранне. Станѫли, поизбрали си по нѣколко по-скѫпоцѣнни домашни вещи и зели ги. Сега повикватъ майката на братия Иванови. Единъ казва: имамъ да зимамъ отъ сина ти 25 гр. Прѣдосторожната майка, като усѣтила, че правятъ това дано имъ се въспротиви за да намѣрятъ причина да я биятъ и мѫчатъ, дава исканий мнимъ дългъ. Вторий казва, че ималъ да зима 100 гр. Дава му и нему 100 гр. Третий поисква 150, дава му и нему толкова. Тия гладници можахѫ да продължаватъ исканието все повече и повече, до гдѣто не останатъ николко пари у жената и да я мѫчатъ за пари. Обаче планътъ имъ се развали. Щомъ приѣ третий 150 гр., тичешкомъ дохожда единъ тѣхенъ събратъ съ заповѣдь отъ агата да спрѫтъ обезорѫжванието и да отидатъ незабавно при него, защото примирие било станѫло ужь.

Тѣ се отправили въ сѫщата минута къмъ агата, както и всичкитѣ коммисии.

Въ това врѣме, когато коммисиитѣ ходяхѫ да събиратъ орѫжието по кѫщитѣ, азъ се въртяхъ около крайтъ на селото, защото си мисляхъ, че слѣдъ това обезорѫжвание ще послѣдва и нѣщо друго. Въ едно врѣме се чу, че десетина пушки изгърмѣхѫ отъ юго-западната страна на пѫтьтъ, прѣзъ който се ходи за Устово. Огледахме се и видѣхме, че скоро вървятъ около 10 души въоружени Ахряне, които сматряхме за башибозуци отъ Ахрянското село Тикаля, и че идатъ да взематъ участие въ обезорѫжванието и кланието. Така мисляхѫ и всичкитѣ жени и дѣца, които чакахѫ

ножа. Идущитѣ непознати, като понаближихѫ селото, пуснахѫ едного прѣди тѣхъ, който тичешкомъ отиде право при Мехмедъ-ага да му каже да спре обезорѫжванието по заповѣдь на каймакама. Мехмедъ-ага изведнѫжь испраща прѣдизвѣстници на всичкитѣ обезорѫжителни коммиссии за да спрѫтъ обезорѫжванието, и спрѣхѫ го, както видѣхме по-горѣ.

Новодошлитѣ бѣхѫ проводени отъ Пашмаклѫ споредъ прошението ни, нъ не да ни пазятъ, а напротивъ да ни заплашатъ още повече. Началникъ имъ бѣше нѣкой Жаферъ-ага, който право въ квартирата на Мехмедъ ага отива и го пита: по чия заповѣдь и на какво основание събира орѫжието въ селата Пятково и Карлуково? И не мисли ли, че ще отговаря на Падишаха. Мехмедъ-ага му отговорилъ, че въ онѣзи дни падишахъ нѣмало; че той това прави, защото го изискватъ обстоятелствата и тишината на държавата. Слѣдъ това Мехмедъ-ага събра башибозуцитѣ си и сърдито замина за Карлуково. Оттърва ни Господъ отъ едни башибозуци, налѣтехме на други.

Въ тоя день всичкитѣ християнски села на окрѫжието бѣхѫ напълнени съ башибозуци. Истрѣбленнето се готвяше за тоя день, нъ плановетѣ имъ се развалисе благодарение на каймакамътъ и на Скеченский хѫ, благодарение на каймакамътъ и на Скеченский Халилъ-ага.

За каймакамътъ се приказваше, че майка му е Християнка Гъркиня въ Янина, и че той е билъ потурчинакъ. Той употрѣбляваше повече грьцкото писмо, слѣдователно крьвьта му бѣ християнска.

Нъ избавлението си длъжимъ повече на Скеченский Халилъ-ага, человѣкъ образованъ, търговецъ и влиятеленъ при иностранцитѣ. Неговата заслуга къмъ нашенското Християнско население се състои въ това:

Когато бѣше пристигнало въ Пашмаклѫ извѣстието за Срѣдно-горското възстание, отъ страна на членовете по управлението се проваждатъ прѣзъ нощьта трима бързоходци единъ подиръ другъ въ Гимурджина въ плодовититѣ Бѣло-морски крайбрѣжия да увѣдомятъ окрѫжний мюфтия Абдулъ-Рахмана[1] отъ с. Арда, много богатъ Ахрянинъ и краенъ фанатикъ. Той, като получилъ вѫтрѣ въ 6 часа три писма съ трима нарочни, въ които му се писвало, и пратеннитѣ устно му казали, че об-

1) умрял през декември 1878 г. (гл. в. Марица г. I бр. 33 ст. 5)

стоятелствата го викатъ да дойде много скоро въ Ахж Челеби, гдѣто сждбата на Християнетѣ ще се рѣшава отъ неговътъ грѫмовитъ гласъ, заплакалъ отъ фанатическа радость, защото обстоятелствата едвамъ днесь му позволяватъ да съсипе възраждающитѣ се Българе въ южнитѣ Родопи и отъ день на день прѣодоляющитѣ връзъ мохамедовитѣ послѣдователи Християне, и да изпълни светата воля на Мохамеда. Оставя 3,000-тѣ си овце съ агнетата имъ подъ надзора на неговий най-вѣренъ приятель Гъркоманинъ отъ нашето село Вълча Кехая и безъ да гледа день и нощь, отправя се за Ахж-Челеби прѣзъ Скеча. Той билъ натоварилъ отъ Гюмурджина 10 товара барутъ и отъ Скеча щѣлъ да купи още 10 товара за да въоружи Ахрянетѣ хубаво. Като пристигналъ въ Скеча, поискалъ да се види съ прочутий търговецъ Халилъ-Ага за да му се похвали, види се, за подвигътъ, когото слѣдъ малко мислилъ да извърши. Щомъ се прѣдставлява прѣдъ Халилъ ага, похвалява му се, че въ Ахж-Челеби всичко отъ него се питало; че Ахрянетѣ чакатъ само неговата дума и тогава ще истрѣбятъ Християнетѣ, и че той щомъ стжпи въ окрѫжнето, ще се распореди за това, като се похвалилъ още, че е купилъ 10 товара джебхане. Образованний Халилъ-ага го похвалилъ за подвига му и за религиознитѣ му чувства; обѣщалъ му се, че той ще го прѣдстави въ Цариградъ за повишение или орденъ, ако извърши истрѣблението на Ахж-Челебийскитѣ гяуре; само го помолилъ, ако е възможно да му даде писменно удостовѣрение, че всичко въ Ахж-Челеби се пита отъ него, и че зло или добро ако стане, той е главната причина. Дебелий Ахрянинъ, който по тжпоумието си, не само че не бѣше достоенъ за мюфтия, нъ и за говедарь не бѣше достоенъ, изведнжжь на радо сърдце дава удостовѣрително, каквото му поиска благородний Халилъ-ага. Щомъ приема това удостовѣрително Халилъ-ага, казва на наший мюфтия да гледа и да прави, защото една капка християнска кръвь ако се пролѣе въ Ахж-Челеби, отъ него ще се търси и той ще отговаря.

Мюфтията позна, че биде измаменъ въ плановетѣ си; прѣхапалъ си языка, и да се върне назадъ срамъ го е, да не би да кажатъ, че той се е уплашилъ отъ Москофа и го е страхъ да отиде въ Ахж-Челеби. Отправя се тогава право къмъ Ахж-Челеби въ родното си село Арда (смѣсено Ахрянско-Християнско село), отъ гдѣто проважда извѣстие на каймакама да събере башибозуцитѣ, които сж расприснати по християнскитѣ села и да ги проводи къмъ Срѣдня-гора.

Каймакамътъ ни това и чакаше, защото самъ не бѣше въ състояние да угаси разбудений фанатизмъ на Ахрянетѣ и за това до тогава ги лъжеше, че трѣбва да чакатъ духовний си началникъ Абдулъ Рахмана за да благослови прѣдприятието имъ, и че освѣнъ това щѣла да дойде заповѣдь подписана отъ самий султанъ за истрѣблението на Християнитѣ.

И тъй ний много има да благодаримъ на каймакамътъ и на Халилъ-ага отъ Скеча.

Слѣдъ отхожданието на Каршилийци, населението се порасположи, като мисляше, че онѣзи, които дойдохж ужь да ни пазятъ отъ нападение, бѣхж истинни бранители. Нѣколко жени бѣхж видѣли прѣзъ нощьта съновидения, че молитвитѣ сж избавили Крастатата Гора отъ памтивѣчното задумано коление. Не знаемъ до колко е било вѣрно това, защото нашенскитѣ жени иматъ много изнамѣрливъ духъ и могжтъ всичко лесно да измислюватъ и искусно да скрояватъ. Една жена, Кралчюска Бойчювица съ радость ходеше по кжщитѣ да казва на другитѣ жени, да се не боятъ, защото тя е видѣла въ сънътъ си Св. Богородица, която съ сълзи ѝ казала, че едвамъ е изmолила сина си да се размине страшното клание. Други пакъ друго приказвахж. Друго пъкъ едно момиче приказваше, че чуло нѣкакъвъ си гласъ да се издава прѣзъ нощьта отъ черквата. Трети приказвахж това, че на сжщий часъ когато дохождалъ Жаферъ съ дружината си и изгърмяхж съ пушкитѣ си, видѣло нѣщо като червена кърпа, което се задало отъ Западъ и прѣминало прѣзъ Истокъ съ голѣмъ шумъ и тънакъ гласъ. Други си приказвахж разни сънове и чудеса. Обаче въ Устово бѣше станало едно чудо, което не малко уплаши башибозуцитѣ. То станало въ сжщий день, когато башибозуцитѣ обсадили черквата за да търсятъ скрити топове, споредъ думитѣ на единъ прѣселенецъ цинцаринъ Гръкоманинъ, който, за да направи на Българетѣ неприятелство, казалъ на Ахрянетѣ за това. Башибозуцитѣ обсаждатъ

черквата и единъ обьрналъ съ пушката си срѣщу камбаната да гръмне, нъ ржката му отъ страхъ се вдървила и едвамъ му извадили пушката отъ нея. Това нѣщо уплашва башибозуцитѣ, които си отхождатъ отъ Устово. Такова нѣщо станало и въ Райково. Единъ Ахрянинъ се вдьрвилъ, когато искалъ да строши черковната камбана.

Слѣдъ заминуванието на истрѣбителитѣ всѣка душа се пораспусна, благодари Богу за избавлението и всяка душа жалѣеше, че тозъ праздникъ остана безъ служба, каквото нѣщо не се е случавало отъ когато се е сградила черковата ни (1836 год.) Всѣка душа желаеше за това и се молеше на Бога да не дохожда още единъ такъвъ усиленъ день като вчерашний и като днешний до обѣдъ. Поповетѣ бѣха отишли при Жафера, щомъ той пристигна, дано намѣрятъ при него утѣшение и расположение на духа си. Нъ напраздно чакаха тия таково нѣщо отъ вѣроломникъ и фанатикъ, който испжди Каршилийскитѣ башибозуци не за друго, нъ да падне главната плячка отъ селото ни въ ржцѣтѣ му. Той, вмѣстода даде утѣшение на поповетѣ, заплашвалъ ги, че всички Българи, които сж се отрѣкли отъ Патриката и той и Падишахътъ ги сж прокълнали. Тъй сжщо и Ахж-Челеби, като отдавна по-голѣмата часть християни сж се отрѣкли отъ Патриката, ще бждjтъ истрѣбени. Той още казалъ, че сж отишле хора да доведжтъ грьцкий владика отъ Скеча да прѣдстави своитѣ чада прѣдъ прѣвителсгвото и да ги раздѣли отъ схизматицитѣ. Най-послѣ той имъ казалъ, че минутитѣ като сж критически, да идатъ при дѣцата си и утрѣ рано да дойджтъ пакъ при него.

Злощастнитѣ трима священници, уплашени докрайность, отиватъ въ кжщата на Райча Шюкерътъ и се понапиватъ дано имъ прѣмине страхътъ и жалостьта.

Азъ мислихъ, че колението е вече немислимо; и че сж се взели до сега мѣрки отъ християнскитѣ сили; и за това утрѣньта бѣха дошли онѣзи Ахряне съ Жаферя. По тая причина азъ ходихъ да търся да купя едно яре, да го заколя и да нагостя вечерьта изнемощѣлитѣ отъ страхове и отъ влачение ги на горѣ на долу попове. Азъ намѣрихъ едно много добро яре и го пазарявахъ, когато дойде горномахалский козарь (Ахрянче), и го поиска той, защото му трѣбвало за прѫчь, за което му го и отстжпихъ. Като не можахъ да купя ярето, отправихъ се къмъ Шюкера Райча за да се разговоримъ за ходътъ на работата. Щомъ влѣзохъ вжтрѣ, видѣхъ тамъ трима попозе, Райча жена му и майка му, че сѣдятъ на кьошка пожьлтѣли като восъкъ. Съ влизанието ми и съ веселото ми пристжпвание къмъ тѣхъ, тѣ всички заплакахж съ сьлзи. Удивенъ азъ отъ това ненадѣйно явление, сърдцето ми се прѣобьрна, и съ голѣмо любопитство ги попитахъ, защо плачатъ. Тѣ ми расказаха, че минутитѣ сж критически и че каквото ще стане, настѫпающата вѣчерь ще стане. Тримата попа съ сьлзи ми расказвахж, че прѣзъ деня като били у Жаферя, той прѣдъ тѣхъ казалъ на момчетата си: „Мийти си тънки пушки; пригответе сиви кремени, че довечерь тая свирка като засвири има нѣщо да стане". При всичко, че искахъ да се показвамъ неуплашенъ и дързостенъ прѣдъ тѣхъ, като имъ казвахъ, че това сж бабини деветини и безмѣстни страхове, и че въ днешний вѣкъ такова нѣщо е немислимо, азъ пъкъ много се уплашихъ и блѣдностьта на лицето ми се забѣлѣжи отъ тѣхъ. Това бѣше на смръкнувание. Колкото повече се смръкваше, толкозъ повече страхътъ се умножаваше. Като се мръкна добрѣ, почна да ни нездържва у Шюкера; а изведнжжь скокнаха поповетѣ да излѣземъ да бѣгами нѣкждѣ. На ставание баща ми ми каза, че много добрѣ съмь билъ направилъ, гдѣто съмь билъ отишьлъ да се видимъ за послѣденъ пжть, нъ че много злѣ сьмь билъ направилъ, гдѣто не сьмь билъ довелъ и двамата ми по-малки братя Никола и Михаила за да се види и съ тѣхъ.

Опростихж се всички като че вѣчно се раздѣлятъ и се посъвѣтвахж за бѣгание. Попъ Анастасъ не можаше да слѣдва насъ, като имаше жена и двѣ много малки дѣца. Той съ роняние сьлзи се опрости съ двамата си събратия и съ най-горѣстно сьрдце попита баща ми: да ли ще бжде законно въ краенъ случай да отрови домочадието си за да не испадне въ Мохамедански ржцѣ, като може да бжде на сила истурчено. Баща ми не му позволи това, защото било незаконно. Всички се опростихж, нъ азъ съ никого не щѣхъ да се опростя, като се показвахъ, че не зървамъ думитѣ имъ, при

всичко че бѣхъ се уплашилъ твърдѣ много. Раздѣлихме се: Шюкерьтъ, майка му и жена му си останахѫ да събиратъ хлѣбъ; Попъ Анастасъ се отправи къмъ дома му, а азъ съ баща ми и П. Георгя се отправихме право на горѣ прѣзъ върлий брѣгъ за къмъ черквата и отъ черквата на горѣ да побѣгнемъ.

— Да заминемъ прѣзъ дома, за да заберемъ и Никола и Михаила, казахъ на баща ми.

— Хей синко, отговори баща ми, сега домътъ ти може да е подъ стража. Ти още нищо не знаешь.

— Тогава да идимъ и тамъ да погинемъ заедно съ невиннитѣ ми по-малки братчета, казахъ азъ.

— Братчетата ти и тритѣ ми момичета до сега може да сѫ погинали, отговори П. Георги.

Съ голѣма бързина прѣскокнахме прѣко срѣдний главенъ селски пѫть и влѣзохме пакъ въ градини да вървимъ по направлението си, защото ако би да вървяхме въ пѫть, щѣхѫ да ни видятъ стражаритѣ, които непрѣстанно чукахѫ тоягитѣ си о голитѣ камене. Въ направлението си все къмъ сѣзеръ и по стръмний брѣгъ къмъ черквата, влѣзохме въ една широка градина, до която нѣмаше близо ни кѫща, ни пѫть.

Сѣднахме да поотпочинемъ отъ бързото ходение по брѣга, отъ което бѣхме окѫпани отъ потъ. Врѣмето бѣше много ясно. Слава Богу, че нѣмаше мѣсечина; защото ако имаше, можеше да ни видятъ отъ нѣйдѣ че ходимъ по това вечерно врѣме и щѣше да има Жаферъ причина да ни млати хубавичко. Запъхтени, изпотени и пожьлтѣли сѣднахме да починимъ подъ една клончеста стара черѣша.

— Отъ коя ли страна да излѣземъ вънъ отъ селото, като пѫтищата сѫ захванати отъ стражаритѣ, каза баща ми.

— Ний не трѣбва да бѣгаме вънъ отъ селото, каза П. Георги, а да се скриемъ въ черквата.

— Най-добрѣ ще бѫде да влѣземъ въ нѣкоя отстранена и проста кѫща за да видимъ, ако се започне нѣкаква сцена, тогава да бѣгаме, казахъ азъ.

— По-добрѣ е да побѣгнемъ въ Давудюво, за да търсимъ защита у тамошнитѣ наши приятели, каза баща ми.

— Сега приятелство се не гледа, отговори Попъ Георги.

— Ний каквото и да станемъ, нека станемъ за грѣховетѣ ни, нъ язъкъ за малкитѣ ни дѣчинки, каза баща ми.

— Каквото станатъ всичкитѣ хорски дѣчинки, таквосъ ще станатъ и вашитѣ; и каквото станатъ всичкитѣ попове и учители, таквозъ нека станемъ и ний, отговорихъ на баща ми и П. Георгя.

— Вечеряхѫ ли Никола и Михаилъ, попита ме баща ми.

— Азъ не сьмь ги виждалъ подирѣ обѣдъ, отговорихъ.

Баща ми се наслушваше, да ли не ще да се засвири Жаферювата свирка и да ли не ще да се зачюе викъ отъ нѣйдѣ. Той до толкозъ бѣше се уплашилъ, щото по нѣкой пѫть казваше: «ей го засвири проклѣтника». Ний едвамъ го задържахме съ П. Георгя да се не раздѣля съ насъ.

— Най-голѣмата жалость прѣзъ живота ми е сега, каза баща ми, като урисницата ми е прѣсѣкла да не мога да видя за послѣденъ пѫть любимитѣ си малки дѣчица.

— Твоитѣ сѫ баремъ момчета, та както и да е, каза П. Георги, нъ моитѣ сѫ момичета и не зная каква сѫдба ще ги срѣщне.

— Безъ Божията воля никому ни единъ косъмъ не може да падне, имъ отговорихъ азъ.

Слѣдъ като се умълчахме и наслушахме къмъ всичкитѣ страни, нищо не чухме освѣнь тѫжний гласъ на жабитѣ въ рѣката, тихото шумоление на рѣката и грозното биение на стражарскитѣ тояги въ голитѣ нѣми камене, чиито гласъ се разнасяше и раздаваше отъ могилка на долинка, и отъ долинка на могилка. Тихъ и хладенъ пролѣтенъ вѣтрецъ, като че искаше да ни улекчи сърдечната горѣсть, духаше отъ минута на минута.

Врѣме е да отиваме, каза баща ми, за да не бѫдемъ зрители на сърдцераздирателни сцени, които слѣдъ 5 минути ще започнатъ да ставатъ.

Въ това врѣме изсвирва Жаферъ отъ кьошкътъ на своята квартира, която бѣше въ срѣщната махала (Бечювската махала), отъ която се виждатъ всичкитѣ други

махали. Слѣдъ изсвирването му, всичкитѣ стражари исчукахѫ тоягитѣ си въ каменетѣ, нъ нищо друго не послѣдва. Ний съ голѣмъ страхъ тръгнахме на горѣ къмъ черквата, като казвахъ на баща ми и П. Георгя, че е лъжовно онова, за което тѣ казвахѫ по-напрѣдъ, т. е. щомъ щѣло да се изсвири, щѣло да се почне истрѣблението. Баща ми бѣжишкомъ и съ сълзи ми каза, че истрѣблението щѣло да се почне слѣдъ третото изсвирвание. Той до толкозъ се бѣше уплашилъ, щото фантазията му прѣдставляваше разни доказателства, за че ще се сбѫдне онова, за което той се бѣше уплашилъ. Пристигнахме близо при черквата, до края на градината, въ която бѣхме почнали, гдѣто имаше единъ плѣтъ високъ. За да не обикаляме да търсимъ портата на градината, ний се прѣкачихме и слѣзохме вънъ отъ градината въ едни голѣми коприви. Оставахѫ ни още до 40 крачки до черквата, въ която имахме намѣрение съ П. Георгя да заведемъ баща ми и да се покачимъ и трмата на високата клѣпалница и камбанария, отъ гдѣто всичко най-добрѣ се види по цѣлото село. Едвамъ що се стулихме въ копривата и се понадигнахме, видѣхме на 10 крачки по-горѣ отъ насъ до самитѣ врата на Куртювската кѫща нѣщо като хора до 5—6 души налѣгали.

— Това сѫ Турци, пошепна баща ми и съ необикновенна бързина се спусна къмъ източната страна и исчезна отъ прѣдъ очитѣ ни въ бѫзоветѣ на Радовската градина.

При всичко, че се мѫчихме да го задържимъ да не бѣга, защото ни бѣхѫ видѣли хората, нъ не можахме.

Да се прѣдадемъ на Божията воля, ми пошепна П. Георги, и бързо се отправихме съ него къмъ хората. Прѣминахме двѣ крачки, стоятъ си; прѣминахме четире, стоятъ си; откашляхме се, не обаждатъ се; наближихме дори до тѣхъ, неподвижни си оставатъ, а щомъ дойдохме до самий призракъ, видѣхме, че то не било ни хора, ни турци, а голѣма коприва, на която благоприятнитѣ пролѣтни дъждове бѣхѫ подѣйствували да стане много голѣма.

— Оттървахме се отъ първата лоша срѣща, казахъ на П. Георгя, и се отправихме съ голѣмъ страхъ къмъ черквата. Полегкичка отключихме източнитѣ врата

на черковний дворъ, влѣзохме въ двора и притворихме вратата отъ вѫтрѣ. Поотпочинахме въ двора малко нѣщо, нъ все съ голѣмъ страхъ да не би да ни уловятъ стражаритѣ въ това вечерно врѣме въ черквата, която най-много се пазише отъ стражаритѣ да не би да се съберѫтъ Християнетѣ тамъ и да се биятъ. Ний още отъ долу като идяхме за черквата бѣхме скроили, че ако се уловимъ до черквата отъ нарочно пазящитѣ я троица стражари, ще имъ кажемъ, че съ позволението на Жаферъ-ага отиваме да направимъ молебствие въ черквата, споредъ религиознитѣ ни длъжности; нъ слава Богу, нито единъ отъ стражаритѣ нѣмаше при източнитѣ дворски черковни врата, и ний влѣзохме безъ да ни догади нѣкой.

Слѣдъ почивката като на бодлие, влѣзохме вѫтрѣ въ черквата и П. Георги исчете и испѣ молебенъ на Св. Богородица, безъ да му чухъ гласътъ; защото сълзитѣ му и плачьтъ му бѣхѫ стиснали гърлото му. Слѣдъ молебена, който ни поутѣши, излѣзохме пакъ вънъ за да търсимъ баща ми. Азъ казахъ на П. Георгя, че баща ми непрѣмѣнно е въ нашата градина на Гажювица подъ клончестата шипка, гдѣто прѣнощувахме прѣзъ нощьта срѣщу 1-й Май. П. Георги съмнително повѣрва, обаче прие прѣдложението ми да се отправимъ къмъ Гажювица, която отстои до 150 крачки къмъ западъ отъ черквата, и между която има единъ долъ къмъ черквата.

Излѣзохме, заключихме си черковнитѣ врата, свалихме си кундуритѣ и по чорапе се отправихме прѣзъ гробницата за Гажювица. Ний така нѣмо и страхливо вървехме, като че вървяхѫ мухи. Едвамъ излѣзохме на малкий брѣгъ отъ гробницата до хорището, видѣхме че се блѣсна срѣщу насъ огнь отъ цигара и изведнажь исчезна. Ний не можахме да си прѣдставимъ близо ли е или далече, защото изведнажь исчезна. Заедно съ блѣсканието му ний се поспрѣхме, и понеже огньтъ се виждаше въ права посока къмъ клончестата шипка въ нашата градина, то азъ радостно пошепнахъ на П. Георгя, че това непрѣмѣнно трѣбва да е баща ми, който прѣди единъ часъ исчезна отъ насъ. П. Георги подтвърди това и почнахме по-скоричко да стѫпяме къмъ Гажювица; нъ щомъ дойдохме до срѣдата на хорището, чухме единъ гърлястъ гласъ отъ подъ голѣмата върба,

до която ни оставахж 10 крачки: „насжлъ адамсжнжзъ?“ Азъ стрѣснжтъ отъ нечаканата срѣща, скокнжхъ като пѣтелъ назадъ да бѣгамъ, нъ П. Георги ме задържа да не бѣгамъ, защото можеше да стане по-лошо, и съ отворенъ и дързостенъ гласъ отговори на невидимий въ тъмнината питачь: „еи адамжз!“, като обухме кундуритѣ си и вървяхме къмъ върбата. „Гелинъ борак“ повтори гласътъ. Щомъ приближихме върбата, видѣхме, че се исправихж трима стражари съ искачени срѣщу насъ пушки, които изведнажь снехж надолу щомъ видѣхж, че сме ний безъ оржжие.

— Какó троасите пу сува врѣме попе да ходите пу селусу? попита главний отъ стражаритѣ Ахрянинъ.

Нищу ни троасимъ Ахмедаа, ний ей ду сига бѣхме у Жафераа, та ни каза да дойдимъ да са уткланяме въ килсата, защоту днеска имаме праздникъ, отговори му П. Георги.

— Кату е тоай, идите, идите и си направите намаза. Нимойте да ва е страхъ, попе. Нищу нѣма да стане пу нашаса страна.

П. Георги му поблагодари и се възвихме пакъ къмъ черквата отъ долната страна къмъ западнитѣ дворски врата, за да си помислятъ, че отиваме въ черквата. Ний вървяхме вече по-свободно безъ никакъвъ страхъ; нъ щомъ дойдохме до западнитѣ врата, безъ да ги отваряме прѣскокнахме плѣтътъ на Надоллийкината градина и се скрихме въ едни клонясти бжзове, въ които освѣнъ змии, гущери и синяци друго нищо не обитава. Ний се скрихме тамъ за да видимъ да ли не ни прислѣдватъ стражаритѣ. Тамъ стояхме до половина часъ, което врѣме прѣкарахме въ нѣма безгласна крамола съ П. Георгя, който се раскайваше, защото ме е послушалъ, като му казахъ да идимъ къмъ Гажювица, и ми издума много горчиви думи.

Като се увѣрихме, че не ни прѣслѣдватъ стражаритѣ, измжкнахме се отъ трънливитѣ росни и съ неприятна миризма бжзове, и се отправихме къмъ нашата кжща, която бѣше близо. На отивание Кумчювското и Чиловичиното кучета ни залаяхж твърдѣ силно. Стражаритѣ отъ хорището чукнахж една тояга въ дуварътъ, и П. Георги чукна неговата въ каменливий брѣгъ за да си помислятъ стражитѣ, че ний сме

стражари. По тоя начинъ заминахме до дома. Почукахме на портитѣ и нашата слугиня ни отвори. Влѣзохме вжтрѣ да ни свари Елка кахфе. Постави жезвето на огъня; нъ П. Георги каза, че вмѣсто кахфе, по-добрѣ ще направимъ, ако се напиемъ съ кисело млѣко за да ни расхлади запаленитѣ сърдца и дробове, защото едвамъ дишахме. Напихме се люто млѣко. Двѣтѣ ми по-малки братчета безгрижно си спѣхж, както всѣкога, само слугинята не спѣше, нъ се бѣше уплашила до толкова да сѣди у дома, щото тя ми каза, че отъ идущий день ще напусне домътъ ни и ще си иде у тѣхъ, защото се страхувала да сѣди въ нашата кжща, тъй като за мене и за баща ми се говорило много лошо измежду Ахрянетѣ, т. е., че сме били комити, че сме щѣли да бждемъ изгорѣни, обѣсени, застрѣлени и т. под. Азъ й казахъ, че е свободна да си отиде у тѣхъ. Като чухме тѣзи страшни думи, насъ не ни сдържаше вече да сѣдимъ вжтрѣ, да не ни уловятъ прѣзъ нощьта. Рѣшихме съ попътъ да излѣземъ и да се настанимъ въ Кумчуский джбакъ до нашата кжща и отъ тамъ да гледаме, какво ще стане прѣзъ нощьта съ нашата кжща. Азъ казахъ на Елка, че щомъ напустне нашата кжща утрѣньта да заведе Михаила у тѣхъ, а Никола у една друга наша леля, за да сме 4 души на 4 мѣста, та дано се упази нѣкой по нѣкакъвъ случай; а 5-тѣ кози да прѣдаде на чича Гергювица, (по насъ на чича казватъ стрика, а на стрина или чяпа — чича), да ги посрѣща и испраща вечерь заранъ.

Слѣдъ тева распоряжение, ний излѣзохме съ П. Георгя, като полегкичка притворихме вратата. Нъ уви! Отъ гдѣ да отидемъ въ джбакътъ, когато той е заграденъ съ високъ плетъ. Да обиколимъ изъ отгорѣ прѣзъ портитѣ на джбака да влѣземъ, ще ни залаятъ Кумчускитѣ кучета; да идимъ изъ отдолу прѣзъ Станиовцехъ трѣбва да минемъ прѣзъ главний срѣденъ пжть на селото, гдѣто непрѣмѣнно ще ни види нѣкой, че кръстосваме улицитѣ. Какво да правимъ? Отъ нашия пчеларникъ може лесно да се прѣскокне въ джбака, ако да не бѣше заграденъ съ високъ плетъ. Да стоимъ въ пчеларника, тамъ бѣше още по-опасно. Помжчихме се да искъртимъ плета на пчеларника; нъ

щомъ позаплющѣ малко нѣщо плетътъ, наший Херкулесъ излая, а слѣдъ него всичкитѣ съсѣдни кучета, а слѣдъ тѣхъ други и по-други, и тъй такъва гюрултия стана, щото тояги се зачукахѫ близо около нашата кѫща, вслѣдствие на което ний бѣхме принудени да напуснемъ планътъ за събарянието на плета и да се стулимъ подъ дъскитѣ, на които бѣхѫ сложени кошюветѣ на пчелитѣ. Слѣдъ като се умири и поутихна окрѫжающата ни природа, ний влѣзохме вѫтрѣ въ кѫщи и лѣгнахме да поотпочинимъ. Едвамъ щомъ бѣхме лѣгнали, ето че се чу гласъ на около 5—6 души мѫже, които говорятѫ високо. Тѣ бѣхѫ кѫдѣ кѫщата на Инжа Коля и вървяхѫ къмъ подградената Станюска черешка (вечерно сбировище на старитѣ хора), П. Георги ми каза, че тѣ трѣбва да дохождатъ за нашата кѫща, която била подозрѣна за че имала орѫжие и барутъ. По тая причина ний и двамата скокнѫхме и съ растрѣперани рѫцѣ и крака прѣминахме прѣзъ малкитѣ врата, прѣзъ които се влазяше отъ старата въ новата ни кѫща, на която още не бѣше доправена вѫтрѣшностьта, за да можемъ отъ тамъ въ случай на нужда да искокнимъ изъ най-ниский прозорецъ въ стриковата Манолюва градина. Нъ и тукъ не бѣхми щастливи да може да бѫде испълненъ планътъ ни, защото пармаклѫцитѣ бѣхѫ много силно заковани и сключени, щото освѣнь съ брадва съ друго нищо не щѣхѫ да можатъ да се счупатъ. Слава Богу, че не стана нужда за това, защото щѣхѫ да ни чуятъ онѣзи, които би дошли да търсятъ нѣщо у насъ, нъ заминахѫ прѣзъ Станюската падина подъ стълбатий Суховски орѣхъ за Горната Махала.

Като се замина и тоя страхъ, тѣлата ни се растрѣперяхѫ цѣли като че имахме трѣска. Стоимъ прави, трѣперимъ; сѣднахме пакъ трѣперимъ; лѣгнахме още повече затрѣперяхме. Ний се уплашихме да не е това нѣкаква болѣсть въ родѣ трѣска, и много се уплашихме да не би да сѫ се пукнѫли жлъчкитѣ ни. Пожьлтѣли бѣхме като восъкъ. Въ недоумѣнието си, ний се напихме съ кисело млѣко, и за чудо трепетътъ липса. Не зная отъ млѣкото ли бѣ или отъ надѣждата, която имахме, че щомъ се напиемъ нѣщо кисело може да ни прѣмине трѣперянието.

Два часа се бѣхѫ минали слѣдъ срѣднощь, когато лѣгнахме да полѣжимъ за да починимъ. Кучетата вече по-редко лаяхѫ, тоягитѣ на стражаритѣ поредко се чукахѫ о каменетѣ и въобще всичко бѣше по-тихо. Въ такъво състояние на природата, ний се порасположихме не съ друго, а съ това, че се прѣдадохме на сѫдбата т. е. каквото ще да стане съ насъ и позаспахме.

3-й Май.

Бѣла зора се бѣше вече зазорила, когато азъ, упоенъ отъ страхове и трудове, почивахъ въ мегкитѣ и топли обятия на съня и сънувахъ страшни и неосѫществими сънища, ето чухъ единъ растрѣперенъ и слабъ гласъ, че извика „Христю!“ Изведнажь стрѣснѫтъ скокнахъ и поглѣднахъ отъ прозореца. То бѣше баща ми, когото снощи загубихме, като се уплаши отъ копривата, и който бѣше спалъ подъ открито небо въ единъ долъ подъ единъ клончестъ орѣхъ. Измокренъ отъ благодѣтелната нощна роса, не ялъ прѣзъ миналий цѣлъ лѣтенъ день, битъ отъ нощний прохладенъ вѣтрецъ, спалъ безъ никаква завивка на открито небо и облѣченъ въ лѣтни дрѣхи, а при това скиталъ се по парливи коприви и лошомиризливи диви бѫзляне, той прѣдставляваше една жална и сърдцераздирателна картина. Лицето му бѣше блѣдо-жьлто, очитѣ водни и влопнати, дрѣхитѣ гола вода и накитени съ разновидни трънки отъ различни растения. Сърдцето ми поплака отъ това; нъ се прѣструвахме съ П. Георгя като че му се смѣяхме, защото снощи се уплаши отъ високата коприва. Той ни каза: „смѣйте се вий, смѣйте, тоя смѣхъ ви ще излѣ прѣзъ носоветѣ“.

Той се прѣоблѣче, оми се, очисти се и сѣднахме да пиемъ прѣсно млѣко.

Деньтъ бѣше 3-й Май, нъ такъвъ приятенъ и ясенъ, каквито редки дене биватъ. Нъ кому бѣхѫ приятни тогава такива дене. Страховетѣ се бѣхѫ подновили тоя день и въ никоя кѫща человѣкъ друго нищо не виждаше освѣнь плачове и ридания. Населението отъ часъ на часъ очакваше нѣкаква правителственна за-

повѣдь, която да възстанови първий редъ на работитѣ, безъ да знае, че въ тоя сѫщий день кръви се проливахѫ по всичка Тракия и че европейски консули въ Солунъ се сѣчахѫ на парчета.

Слѣдъ като се напихме млѣко и позакусихме, което всичко отиде като зорла въ стомаховетѣ ни, дойде една жена и ни каза, че е дошелъ единъ жандармъ отъ конака. Ний си помислихме, че той ще да е донелъ нѣкакво емирнаме за уталожванието на работитѣ. Още не бѣше излѣзла жената, ето ти единъ пратенникъ отъ Жафера и отъ Бешинжията (новодошлий жандармъ, който прѣди двѣ недѣли бѣше въ селото ни, когато чрѣзмѣрно гърмяхме камбаната и клѣпалата на Гергювъ-деня, и се чудеше на тая извънмѣрность), които викатъ поповетѣ незабавно да се отправятъ къмъ тѣхъ. Тѣ безъ да губятъ нито минута за да не се покажатъ твърдоглави, отправихѫ се незабавно къмъ кѫщата, въ която бѣхѫ настанени Жаферъ и Бешинжията. На отиванние баща ми ми каза, че трѣбва да напуснимъ кѫщата ни и да се разнесемъ по роднинитѣ ни. Съ прѣсечени отъ страхъ крака тѣ заминахѫ.

Въ това врѣме по всичкитѣ кѫщи, гдѣто имаше намѣстени стражари, къмъ които се присъединихѫ и нашитѣ Ахряне, се зачухѫ български старонародни воинственни пѣсни, въ които се говори за едноврѣменното колевие, горѣние и турчание. Това пѣяние намъ не ни ареса много, защото то искаше да ни напомни прѣвратътъ, въ който сѫ пострадали Родопитѣ прѣди стотини години, когато по-голѣмата часть отъ тѣхъ е била истрѣбена и истурчена. Пѣснитѣ, които сѫ останѫли отъ тогазъ, не щѣхѫ да се пѣятъ тъкмо въ дни като тия критически, а особно отъ хора които бѣхѫ дошли да ни чуватъ ужь отъ нападение; не щѣхѫ да се пѣятъ и онния жални пѣсни, ако да нѣмахѫ такава цѣль или нѣкакво ново извѣстие донесено отъ Бешинжията на стражаритѣ, или както тѣ обичахѫ да се наричатъ махафаза, които се хранятъ сега най-добрѣ отъ насъ, защото всѣкому всичко бѣше артисало. Тѣ се хранятъ само съ кокошки, ярета и клинове (баници), ако и да сѫ отхранени и постоянно се хранятъ съ тиква и кучанъ, (барабой, червенъ кучанъ и ерювъ кучанъ сѫ главната пища на Ахрянетѣ).

Отъ горната махала се чуеше, че пѣятъ тия пѣсни стражаритѣ.

I

Бре Колю, бре байрѣктарю,
Хайда са Колю потурчи.
По ще да Коля прилѣга
Турцкиянъ червенъ жамаданъ
Тюанкана пушка на раму
Острана сабя на коарстанъ
. . . .
. . . .

II

Дѣлю си роаче пуроаче
Узундерцкемнемъ Ахряне
Ахряне кабадане
Въ селуну има двѣ лелки
Лелкине да ни путурчатъ
Чи га са воарне въ селу
Млогу ще майки расплака.
. . . .
. . . .

III

Злати си другки викаха:
— Злату лю мари хубава,
Хайда на хору да идимъ.
— Идите другки идите,
Злата е Турчинъ бендисалъ
Мехрипчеву Хасанъ-ага.
. . . .
. . . .

И други още такива пѣсни пѣяхѫ, отъ които населението много се исплаши.

Въ това врѣме дойде леля ми Стана плачешкомъ и ми каза, че за тримата попове и за мене се говорило много лошо: че щѣли да ни бѣсятъ, мѫчатъ и не зная що си, защото сме били въвели българский язикъ въ училището; защото сме довождали българский владика Панарета и още не зная защо и за какво си. Тя плачеше и окайваше сѫдбата ни, която щѣла да ни по-

стигне. Слѣдъ малко тя си отиде при двѣтѣ си любезни дѣчица. Тя ми каза, че била дошла да се опрости съ баща ми, който, споредъ хорскитѣ думи, на скоро щѣлъ да бѫде застрѣленъ или обѣсенъ.

Тримата попа щомъ отишли при Жафера и Бешинжията, дали имъ да пиятъ кахфе, слѣдъ което Бешинжията имъ казалъ, че на славното клепание и гърмяние на клепалата и камбаната сега му се чуе гласътъ, а слѣдъ малко щѣло да му се чуе и пѣсеньта.

— Москофъ а? Москофа чакахте на Гергювъ-день и толкова гърмяхте. Дочакахте ли го? Гдѣ е сега да дойде да ви помогне. Какво лошо ви направи падишаха? Язикъ ли ви не даде? Черкви, книги български и камбани Москофски ли ви не даде? Межлисъ ли ви не даде? Какво още искате?

Съ такива черни и груби несправедливи думи ги посрѣщналъ дошлий отъ конакътъ облѣченъ въ форма и старъ жандармъ, едноврѣмененъ приятель и на тримата попа. Пословицата право казва: „Турчинъ нѣма вѣра".

Поповетѣ нищо не му отговорили, а само го слушали съ наведени глави, за да не би, като почнатъ да му казватъ нѣщо, да сбъркатъ; защото въ тия дене Ахрянетѣ всичко извращахѫ както си щѣхѫ.

Жаферъ си острилъ сабята, на която съ свирѣпость говорилъ: „саблю, саблю! Довечера щишь да правишъ салата".

Ахъ Жаферъ кардашь, казвалъ Бешинжията, има единъ черенъ гарванъ на едно дърво, който ще загине отъ моята пушка и нѣма ни да усѣти когато падне на земята. (Това е казвалъ въ причта и се относяло за баща ми, защото той е черенъ.

— Ахъ! отговорилъ Жаферъ, видите ли камбанарията срѣщу? Тамъ слѣдъ малко врѣме ще са рука (вика), изанъ.

Попе е е! съ високъ гласъ казва Жаферъ на П. Георгя, слѣдъ малко ще та направимъ имамъ и щишь да на кланяшь въ вашата килса.

— Много е хубава тѣхнана килса за джамия, отговорилъ Бешинжията.

При такива страшни и странни думи поповетѣ се поледили и поискали да си излѣзѫтъ; нъ тѣ имъ казали, че не се знае кога ще излѣзѫтъ изъ рѫцѣтѣ имъ и живи ли или умрѣли ще излѣзѫтъ.

— До тамъ ли е било приятелството ни Ибрахимъ-ага? казалъ П. Георги на Бешинжията.

— До тамъ е зеръ. Вий сами го направихте да стане до тамъ, отговорилъ Бешинжията.

— Като е тъй, тъй да е, казалъ П. Георги и сѣднали пакъ да сѣдятъ и да слушатъ сквернитѣ имъ думи.

Тия двама проклетници държахѫ вече поповетѣ въ рѫцѣтѣ си, та въ случай на опустошение тѣ да зематъ паритѣ имъ. Прѣди обѣдъ, Жаферъ като ходеше да прѣгледа всичкитѣ стражари въ квартиритѣ имъ, водеше и поповетѣ съ него, като поробени. Послѣдний участъкъ на стражаритѣ бѣше въ горната махала, гдѣто бѣхѫ най-фанатицитѣ стражари, къмъ които бѣхѫ се съединили и Ахрянетѣ нашенци отъ горната махала, като волни стражари. Като пристигналъ тамъ мнимий ангелъ хранитель Жаферъ съ поробенитѣ си три попа, (които развождаше като мечки изъ селото и не ги пущаше да влѣзатъ поне въ домоветѣ си за да се нахранятъ) сѣдналъ тамъ да сѣди и да чака отдавна очакваната священна заповѣдь за истрѣблението на невѣрнитѣ. Сѣдналъ и пакъ почналъ да расказва неврѣли и некипѣли за колеиие, бѣсение и турчание.

— Пѣйте момчета, сега е врѣме за пѣяние, падишаха има свадба, казалъ радостно Жаферъ.

Стражаритѣ испѣли една пакъ стара народна пѣсень, само че собственнитѣ имена въ пѣсеньта бѣхѫ турски.

— Ахъ момчета, слѣдъ единъ часъ ще бѣсимъ, приготвихте ли вѫжа? попиталъ Жаферъ.

— Всичко е готово, отговорили му нѣкои съ знакове.

За да уплаши още повече поповетѣ, той казалъ на единъ нашенецъ Ахрянинъ: „Ископахте ли трапътъ бре Тахиръ?

— Ископанъ е, отговорилъ Тахиръ.

Поповетѣ, като не знаяли какъвъ е тоя трапъ, и за какво се говорятъ такива думи, намирали се въ крайно отчаяние. П. Георги поискалъ да излѣзе отъ търпѣние и да излѣзе да се расходи по вънъ; нъ грубий и звѣрский погледъ на Жафера, придруженъ съ свирѣ-

питѣ думи „Попе! Сѣдай си на мѣстото, защото аллахътъ ти нѣма да дойде да ти помогне сега," му показахѫ, че той е вече въ звѣрски рѫцѣ, и че 19-й вѣкъ, Европа, консулитѣ и Россия бѣхѫ твърдѣ далечь отъ насъ. Слѣдъ малко Жаферъ казва на поповетѣ, че му трѣбватъ три тюфека за момчетата му, за това незабавно да му намѣрятъ. Тѣ му отговорили, че тѣ не могатъ да знаятъ въ кои кѫщи има добри орѫжия, и че никой не ще имъ даде орѫжието си. Тѣ прибавили, че и службата имъ не имъ позволява да тръгнатъ изъ кѫща въ кѫща за да събиратъ и избиратъ добри орѫжия, като това е работа само на правителството.

„Жаферъ-ага! викналъ радостно и весело Алиюски Тахиръ (нашенецъ). Я знаемъ дѣ има хубави тюфеци и мога да хи зоама, ами ми дай да дойдатъ съ мене пупазесе и още двамина отъ махафазата. Тува има адноа кавурка млогу лоша и знае да пуска (стрѣли), отъ моаску по хубаву и у нея има хубавъ силѣхъ.

Жаферъ му дава поповетѣ и три момчета отъ дружината му и го проважда да намѣри, отъ гдѣто вече знае, три пушки. Той завожда поповетѣ и другитѣ право у Сабрутюска Тодорица, която бѣше прочута напрѣдъ въ стрѣлението и на която всички криво гледахѫ, защото навикваше прѣди тѣзи събития Ахрянетѣ и имъ се смѣеше откровенно на простотата и дивотата имъ. Отиватъ тамъ, затворено. Чукатъ съ всичка сила, никой се не явява отъ вѫтрѣ. Всички се пощамили (умълчали). Чукатъ горнитѣ врата, чукатъ долнитѣ, чукатъ срѣднитѣ, никой не отваря. Огиватъ въ друга кѫща, търсятъ орѫжие, нѣма добро. Отиватъ въ трета, четвърта, пета и шеста, нийдѣ нѣма добро орѫжие; защото хубавитѣ пушки бѣхѫ занесени случайно по другитѣ страни, а особно по Гюмурджинско, гдѣто нашитѣ хора въ годината 10 мѣсеца живѣятъ и работятъ занаятитѣ си. Жаферъ правеше това, не че имаше нужда отъ орѫжие, нъ за да испита: намира ли се добро орѫжие въ селото ни, и да ли не ще да се появи съпротивление за обезорѫжаванието; нъ планътъ му не можа да се испълни. Всичкитѣ се връщатъ и сѣдатъ пакъ да се разговарятъ. Почнали се пакъ гнусни разговори, и страшни пѣсни, отъ които поповетѣ пожълтѣли и се окѫпали въ студени потове, които ги обливали въ тия

горѣстни и нечакани за тѣхъ часове. Жаферъ се уплашилъ, да се не случи нѣкое прѣдиврѣменно нещастие съ тѣхъ т. е. да не се пукне на нѣкого отъ поповетѣ жлъчката, за това проводилъ ги съ трима стражари да се расходятъ изъ селото и да се поразтушатъ. Слѣдъ половинъ часъ расходка, стражаритѣ, пакъ закарали поповетѣ при Жаферя. Щомъ сѣднали, той почналъ да ги исповѣда и да имъ приказва за невѣрностьта на Българитѣ къмъ Султана и Патриката; че тая невѣрность била причината на внезапното промѣнение на обстоятелствата, и че голѣма глупость сѫ били направили Пятковскитѣ селяне и священници, гдѣто сѫ били подражали Устово, отъ гдѣто най-напрѣдъ се явихѫ мисли за отричанието на населението отъ Патриката. Той прибавилъ още, че падишахътъ билъ прокълналъ всичкитѣ послѣдователи на Екзарха да се истрѣбятъ отъ неговата земя.

Като говорилъ тѣзи и други тѣмъ подобни тоя Пашкалиавъ Ахрянинъ, дохожда единъ писмоносецъ отъ Промаклѫ и скоро скоро му дава едно писмо. Той го прочелъ и съ навѫсено лице казалъ на подвластнитѣ си нехранимайковци:

„Шюкиръ чоджукларь, майна олмушь, Меричтенъ бери биръ шехъ олмааджакъ". Като имъ казалъ тия думи, поповетѣ го съзрѣли, че той намигнувалъ на стражаритѣ, съ което имъ гаткалъ, че съдържанието на писмото е съвсѣмь противно на онова, което имъ казалъ устно.

Слѣдъ това Джаферъ иронически казалъ на поповетѣ: „Идете си, да се видите съ дѣцата, и утрѣ щомъ се съмне да дойдите при мене. Поповетѣ си излѣзли и се отправили къмъ нашата кѫща, нъ се спрѣли при Димускекъ Христя на двора.

Азъ прѣзъ тоя день до срѣдъ пладнѣ се въртѣхъ около двороветѣ на съсѣдитѣ ни подъ високитѣ и зелени дървета, и внимателно слѣдвахъ пѣснитѣ, които пѣехѫ Джаферювитѣ гладници, и които добрѣ се чюяха отъ нашата махала, расположена на едно широко стръмно и каменливо бърдо. Азъ всичко наблюдавахъ внимателно, като въ сѫщото врѣме си мисляхъ, че не е възможно да стане сега никакво клание въ Турция, гдѣто има толкова и толкова консули и европейци. Азъ

обаче никакъ незнаяхъ, какво се е извършвало съ клетитѣ окаянни попове въ Горна махала, гдѣто се пѣехѫ старитѣ народни пѣсни.

Азъ, като малолѣтенъ и маловъзрастенъ, не се бояхъ отъ подозрѣние, ако и да облѣкохъ стари и малки дрѣхи, които да ме прѣдставляватъ по-малъкъ. Слѣдъ пладнѣ тръгнахъ да се расходя за Горната махала, къмъ моя една роднина. Щомъ отидохъ до Димоскекъ Христя, видѣхъ на двора му насѣдали поповетѣ и още нѣколко души. Азъ се спрѣхъ при тѣхъ и сѣднахъ; нъ щомъ сѣднахъ, баща ми най-напрѣдъ, а слѣдъ него и всичкитѣ други заронихѫ сьлзи. Азъ ужь имъ се изсмѣхъ, нъ горкитѣ сьлзи на старий ми баща, който бѣше си изгубилъ първата физиономия, толкозь силно падахѫ на развълнуваното ми сьрдце, щото неможихъ да сдържа сьлзитѣ си и заплакахъ и азъ.

Тѣ расказвахѫ всичката сцена отъ утрѣньта до слѣдъ пладнѣ и въ недоумѣнията си различно тълкувахѫ намѣренията и цѣлитѣ на стражаритѣ. Слѣдъ кратки нѣкои прѣдпазливи споразумѣния, ние се распръснахми да не ни подозрятъ за нѣкакво мнимо съвѣщание. Баща ми, попъ Георги и азъ тръгнахми къмъ нашата кѫща; нъ щомъ приближихме, попъ Георги не рачи да дойде у насъ, а ни каза да отидемъ ние у тѣхъ за послѣдно споразумѣние, на което ние се съгласихме.

Той си отиде на горѣ за дома му, а ние си влѣзохме съ баща ми у дома. Баща ми до толкозь бѣше увѣренъ, че опустошение ще стане, щото ми заповѣда, та откопахъ нѣколко стотини бѣли меджидиета, нѣколко десетини жьлтици и около една ока срѣбърни вѣщи, които прѣди 4 деня бѣхме закопали на нѣколко мѣста. Тия нѣща той ги приготви въ чекмеджето, гдѣто си скриваше паритѣ за да ги прѣдаде веднага на очакванитѣ истрѣбители за да не би да го мѫчатъ. Напраздно азъ го убѣждавахъ, че въ 19-й вѣкъ не е възможно да ставатъ такива работи; напраздно азъ му напомнювахъ европейскитѣ консули, които се намиратъ почти по всичкитѣ градове въ Европейска Турция; най-послѣ напраздно азъ му прѣдставихъ телеграфитѣ и пощитѣ, които кръстосватъ Европейска Турция. Той само плачеше и приготвляваше се да се прѣдаде на смьрть, като че ли Турцитѣ колеха съсѣдитѣ кѫщи. Той извика малкитѣ ми братчета Никола и Михаила на страна, и съ сьлзи на очитѣ си имъ заповѣда щото да прѣтърпятъ каквито мѫки и да имъ задаватъ било да казватъ цари, било за измѣнение на вѣрата. Никола и Михаилъ заплакахѫ и не можахѫ нищо да проговорятъ. Азъ се навикахъ на баща ми да не плаши дѣцата; нъ той съ гласенъ плачь ми отговори „ще видишь".

Слѣдъ една кратка молитва за прѣминувание, ако е възможно, лютата чаша, която наближаваше да я піемъ, и слѣдъ като заповѣдахме на братчетата ми скоро да напущатъ домътъ ни и да идѫтъ у нѣкоя роднина, азъ и баща ми се отправихме къмъ домътъ на попъ Георги. По пѫтя се огледвахме да ли не ще се пукне отъ нейдѣ първата пушка, която ще прѣдизвѣсти началото на испълнението на главната заповѣдь на Мохамеда. Щомъ влѣзохме у попъ Георги, ние го намѣрихме въ такова положение, въ каквото бѣше прѣди 5 минути баща ми. Той бѣше събралъ около себе тритѣ си момичета и сьлзитѣ му тѣчехѫ непрѣстанно. Тъй сѫщо и на малкитѣ му рожби.

Съ горестно сърдце той извика съ силенъ гласъ къмъ баща ми „Ахъ брате! Твоитѣ баремъ сѫ мѫжки: нъ моитѣ кажи ми, какво, да ги правя!

Проклѣтъ да е деньтъ, въ който се азъ родихъ!„ Азъ му казахъ, че вмѣсто праздни думи, съ които умножява страхътъ на дѣцата си, по-добрѣ би било да измислимъ кѫдѣ да се денемъ идущата вечерь, въ която опустошението се мислеше за неизбѣжно. Слѣдъ дълги разисквания, ние рѣшихме да се отправимъ къмъ домътъ на Вълча Кехая *) понеже бѣхми увѣрени, че цѣлото родопско християнско население можеше да се истрѣби, нъ неговата фамилия и роднини никакъ не бѣше възможно: 1-о, защото той е държалъ всѣкога страната на Гъркоманитѣ и е прѣпятствувалъ съ всичкитѣ си сили на народното възраждание и развитие и 2-о, защото той бѣше страшенъ любимецъ на обръжний мюфтия Абдулъ-Рахмана, чиито овце бѣхѫ подъ грижата на Вълча Кехая.

При всичко, че бѣхме се спрѣчквали много пѫти по

*) Кехая по насъ не казватъ само на оногова, който ходи изъ селото да събира нѣкои даждия, нъ и оногова, който владѣе много овци свои, или чужди, които му сѫ повѣрени да ги гледа срѣщу едно възнаграждение.

причина че ни прѣпятствуваше въ черковно-училищнитѣ работи и нѣколко пѫти го бѣхме огорчавали, понеже има само двама привърженици и нѣмаше вишегласие въ нищо обще-народно — ние се осмѣлихме въ тия критически минути да потърсимъ защита подъ неговий покривъ. И наистина, ние скоро скоро прѣзъ зеленитѣ стръмнини, подъ П. Георгиевата кѫща, за една минута се намѣрихме у дома му, дѣто милостивата му и благородна — за наша честь, наша роднина — госпожа ни прие съ неисказано съчувствие. Истина тя и дѣцата ѝ бѣха уплашени, но това уплашение се видяше, че е повърхностно, понеже всичкитѣ Ахряне отъ околнитѣ села, които считаха Вълча Кехая като единъ каймакамъ биха испекли живъ оня мохамеданецъ, който би дързналъ първъ да докачи движимитѣ и недвижими принадлѣжности на прочютий по цѣлитѣ Родопи и Гюмурджинско поле Вълча Кехая. Всѣкой денъ ходяха Ахрянетѣ да се хранятъ у дома му — понеже той имаше ачикъ одат. е. гостоприемна безплатна стая за всички пѫтници и за конетѣ имъ — и тържественно заявяваха на домашнитѣ му, че всичкий свѣтъ може да пропадне, но домородието на Вълча Кехая неможе никога да пропадне.

Благородната му съпруга ни расказа всичко това, като прибави, че би употрѣбила всичкото си влияние, ако е възможно за спиранието на нѣкои належащи страшни работи, ако селянетѣ и да сѫ огорчавали много пѫти мѫжа ѝ.

Свариха ни кахве, донесоха ни тютюнъ, но нищо ни не минуваше. Слѣдъ като посѣдяхме въ вѫтрѣшната стая за домашнитѣ, излѣзохме на външний кйошкъ (гостоприемната стая) отъ дѣто се види цѣлата велювска, срѣдна и бечювска махала. Отъ кйошка ние съзрѣхме, че на источний край на селото ни, на върха на бърдото називаемо „Сароака" или св. Атанасъ, че стои единъ человѣкъ съ бѣла чалма. Непрѣмѣнно бѣше Ахрянинъ и въртеше въ рѫцетѣ си бѣла кърпа. Слѣдъ много чудение и мисляние, ние прокобихме, че той е поставенъ тамъ за въ случай на нужда да извѣсти съ гръмвание на пушка на съсѣдитѣ ни Ахряне въ Старо-село, да нахлуятъ да колятъ и плячкосватъ. Така и било. Ние вече познахме, чо критически минути сѫ

настанали, и само плачахме. Въ кѫщата на Вълча Кехая почнаха да дохождатъ женитѣ на неговитѣ роднини и приятели, за да намѣрятъ избавление и прибѣжище, като знаяха, че принадлѣжноститѣ на Вълча сѫ неприкосновенни.

Ние още повече се уплашихме, когато Вълчовица ни извика по-накрай и ни каза, че тя е чюла отъ вѣрно мѣсто, че колене на всичкото население може и да стане, може и да нестане и по-зѣроятно е послѣдното; но исчистванието на българскитѣ попове и учители непрѣмѣнно щѣло да стане, защото Българетѣ на Стара-Планина били вдигнали глава.

Ахъ, отъ страшно на по-страшно. Сега почнѫ да не ни сдържа и тамъ. Какво да се прави? Кѫдѣ да се иде? Кѫдѣ е смъртьта да дойде да ни скрие? — Ние ѝ се помолихме, да ни скрие въ голѣмата имъ кѫща или въ плѣвнята, ако би да ни затърсятъ; но тя отговори, че поповетѣ неможе, но за мене ще се помѫчи. Колкото ми свѣтна отъ една страна въ очитѣ, толкозъ повече ми притьмнѣ за баща ми, за когото нѣмаше прибѣжище.

Слѣдъ като отидохме пакъ въ кйошка, видѣхме на обручището, че идатъ пѫтници отъ Гимурджинско, тѣ бѣха около 7 души съ 20 мулета и коние. Между мулетата познахме и нашата сопа (младо муле), която бѣхме проводили прѣди 40 дена да пасе зелена трѣва по обичая на мѣстото ни, споредъ който обичай, всички мулета и коние, млади и стари, се откарватъ около половината на Мартъ въ Гимурджинското поле да пасѫтъ ранна зелена трѣва и въ началото на Май се докарватъ. Ние си намислихме, че стражаритѣ непрѣмѣнно ще запрѫтъ пѫтницитѣ на края на селото — на Вълчовската врата — за да ги оберѫтъ и да имъ прѣгледатъ товарита, тѣ да нѣма орѫжие. Ние си прѣдполагахме, че ако ги спрѫтъ нейдѣ да ги прѣгледвать, то е знакъ, че лошо има да стане вечерьта. По тая причина испратихме една жена, която се навърташе като слугиня у Вълчеви, да иде по отъ близо да гледа: ще ли се случи нѣщо съ пѫтницитѣ. Тя отиде прѣдосторожнимъ образомъ и се скри у една нейна посестрима, отъ кѫщата на която всичко за насъ интересно ще се види. Ние вардяхме пѫтницитѣ и познахме ги кои бѣхѫ. Ба-

ща ми още повече зарони горчиви сълзи за любимото си муленце, което невинно вървеше къмъ дома безъ да знаяше, че нѣма никой да го посрѣщне и сѣнце да му даде. Слѣдъ десетъ минути Керина Чока се върна и ни каза, че пѫтницитѣ, безъ да има кой да ги пита, освѣнъ жени и дѣца за отсѫтствующитѣ си мѫже и бащи, свободно сѫ влѣзли въ селото и се отправили къмъ домоветѣ си. Като чю това баща ми, не можа да се сърпи, и отиде на най-близкната могила, дѣто се извива пѫтьтъ къмъ нашата махала, за да види пѫтницитѣ и да ги попита за нѣщо случено въ пѫть.

Баща ми отиде, и не се върна вече. Той разпиталъ пѫтницитѣ наскоро за едно друго, и слѣдъ това прѣзъ една тѣсна и стръмна пѫтека побързва нагорѣ за да го невидятъ нѣкои Ахряне и се скрива въ една нова недовършена кѫща, дѣто сѣдалъ до когато се смрачило; а като се смрачило, побѣгнѫлъ врѣзъ селото на високата могила Св. Константинъ.

Щомъ излѣзе баща ми, П. Георги каза на домакинята да скрие мене въ нѣкое тайно кюше, та въ случай, че ме затърсятъ Ахрянетѣ, да немогѫтъ да ме намѣрятъ. Благородната и добросърдечната жена на Гръкоманина каза, че ще ме скриятъ въ едно тайно мѣсто, дѣто никой да неможе да ме намѣри.

Попъ Георги отиде да доведе тритѣ момиченца да се намиратъ въ тая неприкосновенна кѫща, и азъ зарѫчахъ на една жена да доведе и моитѣ двѣ братчета Никола и Михаила да се намиратъ въ оная кѫща.

Дадоха ми да ямъ и послѣ да ме скриватъ. Уплашенъ азъ, нито помислихъ за ядение. Като нещѣхъ да ямъ, баба Славчовица, майката на Вълчовица, ме заведе въ единъ зимникъ подъ страннопримната стая,ископанъ дълбоко въ земята и тъменъ. Има само една малка дупка да се гледа прѣзъ нея на пѫтя, който е главний срѣденъ пѫть на селото. Постелиха ми едно халище, туриха ми възглавници и приготвиха ми една завивка, ако заспя, да не простина въ дълбоката и студено-влажна тъмница. Старата милостива майка ми каза, че ако се случи да заобиколятъ Ахряне кѫщата за да търсятъ или поп低етѣ или мене, то азъ да стана отъ лѣглото си, да туря постелката и възглавницитѣ си въ находящата се въ зимника голѣма праздна кѫща; да влѣзѫ и азъ въ нея и да туря връзъ мене завивката си, щото да се мисли, че въ кѫщата има само халища (козяци). Тя ми каза още, че не е възможно да стане въ тая кѫща обискъ, но все таки да си имамъ това прѣдъ видъ за въ случай на нужда. Съ голѣмъ страхъ, азъ влѣзохъ въ избата и студенъ потъ ме изби отъ миризливия земенъ въздухъ, зараженъ още отъ миризмитѣ на маслото и сиренето, които се държаха въ тая дълбока, тъмна и студена изба. Като ми даде тия съвѣти старата баба Славчовица, заключи ме отъ вънка, и натрупаха съ Стана Вълчова около вратата на избата греди и дървета, тѫй щото, да се гледа, че нѣма тамъ никакви врата. Азъ седнѫхъ и горчиви сълзи заронихъ. Баща ми незнаяхъ кѫдѣ е отишелъ; а за братята ми послѣ обѣдъ нищо незнаяхъ дѣ сѫ и кѫдѣ сѫ. До когато се мъркна, нѣколко пѫти дохождаха при вратата старата Славчовица и нѣжната Стана (дъщеря на Вълча Кехая) за да ме одързостяватъ да се неплаша и да ме питатъ да не ми стане нѣщо лошо или отъ страхъ, или отъ страшната изба. Тѣ се бояха да се неслучи нѣщо лошо съ мене и затова на всѣки половина или четвъртъ часъ дохождаха при затрупанитѣ врата и ме извикваха. По едно врѣме дойде и Керина Чока, която ми каза, че баща ми ѝ е казалъ да доведе и братчетата ми въ тая кѫща; че тя е казала на сестрата на Вълчовица (сестрата на Вълчовица е наша съсѣдка) да доведе и братчетата ми тамъ, и най-послѣ каза ми, че баща ми ѝ е казалъ, да ми каже, че ако се случи нѣщо, да бѣгатъ къмъ могилата Св. Константинъ. Азъ разбрахъ отъ това, че баща ми трѣба да е побѣгналъ къмъ оная могила и за това ѝ е казалъ да ми каже така.

Слънцето бѣше вече на захождание, когато азъ, укѫпанъ съ студенъ потъ, и занесенъ отъ страхове и плачове, съмъ заспалъ безъ да усѣтя. По едно врѣме чюхъ единъ голѣмъ шюмъ по пѫтя, и изведнѫжъ стрѣснѫтъ и уплашенъ въ съна си, скокнахъ да се скривамъ въ кацата, като намѣсто постелка хвърлихъ по-напрѣдъ завивалното халище въ кацата. Прѣди да се хвърля и азъ въ кацата, дойде ми на ума да погледнѫ къмъ пѫтя прѣзъ дупката. Азъ съ голѣмо прѣдпазвание вежливо се назърнахъ, но що да видя? Козитѣ, които се връ-

щаха отъ паша и нащървени отъ домашнитѣ си за вечерна подхрана, споредъ мѣстний обичай, тичаха съ бързина и причиняваха онзи шумъ. Уталоженъ азъ, като видѣхъ, че сж тѣ, извадихъ си завивката и пакъ лѣгнжхъ та се завихъ ужъ да почивамъ въ тъмнината, понеже нѣмахъ никакво видѣло. Пакъ съмъ заспалъ. По едно врѣме чюхъ пакъ шюмъ, и стрѣснжтъ въ съна си, скокнжхъ изведнжжь; но сега небѣха вече кози, но се чюяше дивий гласъ на жандармътъ Бешинжията, който на край селото, като срѣщналъ една жена, която си била навила тестемеля (тестемель се казва у насъ бѣла покривка, съ която нашенскитѣ жени си покриватъ главитѣ и гърбоветѣ) като за турска чалма и бѣгала, закаралъ я съ голѣмъ бой да се върне у дома си. Той я караше съ немилостиво биение, като ѝ говоряше: „Жадию!“ Какво си видѣла, та бѣгашь. Защо на са прводили да ва бранимъ, ага щите да бѣгате. Казвай, урасцу, кой ва нагада да бѣгате.

Тия остри думи ме уплашиха до толкова, щото азъ си помислихъ, че трѣбва да сж се почнали кланията. Бешинжията се спрѣ прѣдъ голѣмитѣ порти на Вълчовата кжща, които порти бѣхж близо до избата, и каквото говоряше всичко чувахъ. Той се спрѣ тамо и извика къмъ Вълчовица: „Кехаице мари! Какви са сее работи, десу правятъ Вашисе кумшие? Кой хми е казалъ да бѣгатъ, и за каво бѣгатъ?“ Кехаицата му отговори: „Низная башю, пускаха клепъ *) низная кутри клепачки, та наплашиха женитѣ и дѣцата по селу су, и тѣ са разбѣгаха.“

Ахъ! я зная кой хие разбѣгалъ, ама да са соавне утрѣ, да научемъ я Вашизе пупазе, какъ са плаши и разбѣгва селу, отговори разяреннй старъ жандармъ.

— Попуветѣ нищу ни соа направили башю, и тѣ още са казвали, чи нѣма нищу да стане, ами женитѣ адни сдруги са са пудплашили и разбѣгали, отговори Вълчовица.

— Знаемъ я, знаемъ. Менѣ ми казаха женитѣ, чи старня попъ хми е казалъ да бѣгатъ, чи щѣло соя ве-

*) „Клепъ“ значи лъжливъ слухъ, или лъжа, която скоро се распространява изъ селото, както на клепалото гласътъ се чюе по цѣлото село. „Клепъ“ е отъ „клепало“ и който лъже казватъ му „клепачь“.

черъ да стане колеиие; ама я утрѣ ща гу научемъ какъ са лоажатъ и плашатъ жени. Пакъ Вае Кехаице да са ни страхувате отъ нищу. Вамъ нищу нѣма да стане за косъмъ. И да стане буднему нѣщу, Вамъ нищу нѣма да стане. Затова да са ни страхувате утъ нищу.

— Ние нѣма да са страхуваме башю възъ Ваше и царску здраве.

Слѣдъ това Бешинжията си замина. Азъ отъ една страна се порасположихъ като чюхъ, че самото това куче тържественно каза, че въ тая кжща нищо нѣма да стане, и че до това врѣме ($1\frac{1}{2}$ часъ слѣдъ мракъ), нищо не е станало; но отъ друга страна много се уплашихъ заради баща ми като чюхъ, че му се заканва тъка Бешинжията, ако и да бѣха приятели.

Подиръ това чухъ единъ нѣженъ гласъ „Христю! Христю! Това бѣше Стана. Азъ се отзовахъ, и тя ми каза „Нимой да ти е страхъ, нищо нѣма да стане въ нашата кжща; у насъ има сега 28 души — побѣгнали у насъ за отбрана, — между които е и П. Георги съ тритѣ момичета. На въпросътъ ми, тамъ ли е баща ми и братията ми, тя ми отговори съ неожидаемъ отрицателенъ тонъ, като приложи, че баща ми е, както се тя научила отъ вѣрно мѣсто, на Св. Константинъ; а за братчетата ми отговори, че леля ѝ Мария ходила за да ги доведе у тѣхъ, но че не ги е намѣрила въ праздната ни и растворена кжща.

Слѣдъ това ми дадоха малко тютюнь и една кутия кибритъ, за да си правя сега-тогавъ свѣтлина, и када ме не е страхъ, но слѣдъ малко азъ заспахъ, и када то се събудихъ, слънцето бѣше изгрѣло и излѣзло високо до два человѣчески боя.

Сега да се повърнж къмъ баща ми. Той като се скрилъ, както казахъ по-горѣ, въ една нова, недовършена кжща, — стоялъ тамъ до мракъ; и като се смрачило добрѣ, напущъ кжщата и прѣзъ една градина право на горѣ прѣзъ черквата отива въ най-крайната кжща на горний край на нашата махала и влазя вжтрѣ, гдѣто, слѣдъ като испросилъ малко хлѣбъ и заткусилъ, заминалъ за най-високата надъ селото ни могила Св. Константинъ и се скрилъ въ единъ храсть, който билъ сжщо като колиба. Вжтрѣ имало праздность, а отъ всичкитѣ страни билъ обраснжлъ съ кръстосани

клончета, отъ които едни растяли на горѣ, а други на долу. Той тамъ се стулилъ и поуспокоилъ, като се мислилъ за осигуренъ.

Той намислилъ да неизлиза отъ тамъ нѣколко деня, та даво умре отъ гладъ, което прѣдпочиталъ отъ колкото да го убиятъ и мъчатъ. Слѣдъ половина часъ отъ както се установилъ тамъ, чулъ на около да бърборятъ съ прѣдпазливъ гласъ жени и да плачатъ дѣца. Помислилъ си, че трѣбва да е станало нѣщо, и горко заплакалъ за насъ. Слѣдъ малко той позналъ, че има въ тѣхъ нѣкои наши роднини отъ горната махала, но не излѣзълъ да имъ се прикаже. Той чюлъ плачьтъ на една годеница, която съ плачь казвала на майката на годеника „Бабчю лю, мила бабчю лю! Какъ щиме да се раздѣлимъ.“

Прѣзъ тая нощь баща ми никакъ не заспалъ, а бдялъ дори до пролѣтна ясна зора, когато напуснжлъ и храстътъ и Св. Константинъ, и отишелъ при П. Георгя, за да идатъ при Жаферя и Бешинжията, които ги викали за да ги сждятъ, защото сж били подплашили селянетѣ за да бѣгатъ.

Прѣзъ тая нощь по-голѣмата часть отъ женитѣ и дѣцата спаха по могилитѣ и долинитѣ вънъ отъ селото. Интересно е да споменж за една случка прѣзъ тая нощь. Една жена отъ Горната Махала, а именно Пачюска Сивковица, която имала шесть дѣца, и всичкитѣ отъ 11 год. надолу, проводила двѣ по-голѣмки при майка си за да ги води, кждѣто иде и тя. Останалитѣ 4 забира, и за да ги упои да заспжть въ гората за да не правятъ шюмъ, тя земала единъ пахуръ половина ока ракия въ пояса си. Отчаяната, но остроумна жена, пуснала по-голѣмичкото дѣте да ходи само колкото може, двѣ зела въ ржцѣтѣ си и едно задѣнала на гърба си. Като достигнала най-горний край на горната махала, тамъ дѣто сж селскитѣ гробища, чула нѣкакъвъ шюмъ, приличенъ на мжжки гласове; (то е било истина мжжки гласове, а именно чула гласоветѣ на стражитѣ, които, като узнали разбѣгването на селянетѣ, заловили да вардятъ краищата и да ги връщатъ), и като си помислила, че това трѣбва да сж злосторници, влѣзла изведнжжь заедно съ дѣцата си въ оградата на гробищата, понеже е знаяла, че Ахрѣне и Християне много се боятъ отъ гробища. И наистина, ако има у насъ нѣщо, отъ което наймного се боятъ Ахрянетѣ, това сж Християнскитѣ гробища. И тя се е бояла отъ гробища, но страхътъ отъ ножьтъ е прѣудолялъ врьхъ страха отъ гробищата и първий е покрилъ втория. Като заплакали дѣцата, тя ги упоила, та че турила по двѣ дѣца въ два праздни дълбоки гроба[1]), въ трети тя пияна влѣзла; и тжй и тя и дѣцата ѝ мирно и спокойно си заспали и спали до утреньта въ гробоветѣ.

Тжй се прѣмина 3-й день на прѣкрасний Май.

4-й Май

Притжги. Пжтници. Разговори за турчание. Отчаянно положение на поповетѣ. Страшна нощь.

Слѣдъ събуждането ми въ влажната изба, тръпки ме побиваха; но азъ се поуспокоихъ, че дочакахме още единъ день, когато въ миналий день се бѣхъ опростилъ съ прѣкрасното слънце на захождането му, като си мисляхъ, че може да се случи, щото още единъ пжть да го невидя.

Азъ излѣзохъ отъ влажната тьмница и баба Славчовица ме заведе въ голѣмия кйошкъ, като по-напрѣдъ зема мѣрки, щото да ме невидятъ малкитѣ дѣца, защото можаха да кажатъ на съсѣдитѣ си Ахрянски другарчета. Слѣдъ закуската, излѣзохъ и отидохъ въ Узунската махала у една моя леля, на която мжжътъ бѣше дошьлъ прѣди единъ день отъ Гимурджина. Като ненамѣрихъ никакво утѣшение, завърнахъ се отъ тамъ право у дома. Дошелъ си бѣше другарьтъ ми отъ дѣтинство Ташу Маркувичинъ отъ Гимуржюнъ и отидохъ да го питамъ за нѣщо ново; обаче по причина че бащибозуци въ пжть му бѣха строшили едната ржка, той неможи нищо друго да ми каже отъ постелката си, освѣнъ, че братъ ми Георги щѣлъ да си дойде тоя день отъ Гимурджинско.

Още самата утрень гладнитѣ нехранимайковци устроиха единъ произволенъ сждъ, за да сждятъ онѣзи мжжие и жени, които сж подплашили населението за да бѣга. На тоя сждъ първо сж сждени поповетѣ, които се осждиха съ по нѣколко лири щрафъ. Нѣколко же-

[1]) Въ селскитѣ гробища има много праздни дълбоки гробове; защото по насъ на умрѣлитѣ изваждьть коститѣ слѣдъ три години и ги турятъ въ гробищата, а гробоветѣ имъ оставатъ праздни.

ни (Байрактарь Киревица и Кърстювица) и единъ мжжь (Дошилътъ Стою) при сжденнето имъ, отъ грубитѣ и безчестни думи на Жафера до толкозъ се уплашили, щото имъ припаднало и едвамъ съ солъ и вода ги свѣстили. Уплашени мжчителитѣ отъ това, тѣ изведнжжь ги освободили безъ никакъвъ щрафъ, и подсждимитѣ, като се връщали за домоветѣ си, били много уплашени и изумени.

Тжй се свърши произволний сждъ на гладнитѣ ужь ангели хранители, които не оставиха груба и грозна дума противъ Българетѣ и вѣрата имъ, безъ да я кажатъ на поповетѣ. Обаче трмата попа, навикнжли вече отъ 10 деня насамъ отъ всичко, носяха и търпеха всичко безъ никакви възражения или защищавания, като гледаха, че сж въ устата на вълци.

Тоя день поповетѣ никакъ не се пуснаха да си отидатъ, защото, споредъ мждруванията на Жаферя, тѣ заплашвали нарочно женитѣ и дѣцата за да компрометирватъ стражаритѣ прѣдъ мнимото правителство, което никакъ не сжществуваше; защото и сждебната и административна власти бѣха запрѣли дѣлата си, и личний имъ съставъ се занимаваше съ разбужданието фанатизма на мирното и трудолюбиво Ахрянско население.

Главатаритѣ на стражата Жаферъ и Бешинжията ходяха прѣзъ деня на гостие въ кжщитѣ на богатитѣ ни селяне, като водяха съ тѣхъ и поповетѣ. Разговоритѣ имъ сж били само за турчение, коление, бѣсение и пр. безъ да се свѣнятъ нито отъ жени, нито отъ дѣца. Тѣ не забравяли още да споменатъ, че камбанарията ни била много сгодна за минаре, камбаната за часовникъ и черквата за джамия. Тия проклети кучета не се свѣнили да казватъ въ очитѣ на П. Георгия, че той билъ много добръ и гласовитъ за имамъ. И всичко това тѣ говорили прѣдъ жени. Чудно ли е тогава, че женитѣ ще кажатъ на съсѣдкитѣ си, тѣ на тѣхнитѣ и т. н. т.; и чудно ли е, че щомъ се распръснатъ такива слухове по селото, населението ще се разбѣга. Нъ тия нехранимайковци правяха това нарочно за да подплашватъ населението да бѣга и послѣ да глобятъ поповетѣ, като че тѣ били причина на бѣганието на женитѣ и дѣцата.

Прѣзъ деня си дойде братъ ми отъ Гюмурджина, та трѣбваше да го видя и да му кажа да не сѣди у дома, ами да отиде въ кжщата на мастора му Харитя Валкоски. Братъ ми бѣше терзия-калфа у него.

Четворицата братия се събрахме да пладнуваме заедно. Баща ни бѣше въ ржцетѣ на Жаферя и Бешинджията и тѣ го непускали на пладнина да дойде да се нахрани у дома. Ние много скърбяхме и тжжахме за баща си, който бѣ въ устата на вълковетѣ.

Слѣдъ пладнѣ слѣзохъ до кжщата на Шюкяръ Райча, за да се науча отъ майка му, какво думатъ тѣхнитѣ съсѣди Али-Кехаювци Ахряне. Майката на Райчя Шюкярь, Иваница, умѣеше да мами ахрянкитѣ си съсѣди да исказватъ всичко, каквото мислятъ мжжетѣ имъ въ подобни врѣмена, за християнитѣ. Слѣзохъ до тѣхъ, влѣзохъ въ кжщата и намѣрихъ старата Шюкярка, че плаче. Това ме не огрѣ никакъ, защото тя бѣ коравоплаче. Това не можеше да е слѣдствие на сърдечна, и нейний плачь не щѣше да е слѣдствие на малки страхове и лъжливи заплашвания. Азъ я питахъ, за какво плаче. Тя ми каза: «плача за малкитѣ и младитѣ, а не за менъ». Слѣдъ това тя по обичая си, обича много да говори, разсказва на дълго и широко, за заплашванията отъ страна на Ахрянетѣ; за дохождането утрѣньта жени и дѣца отъ околнитѣ ахрянски села, и по крайнитѣ барчинки да чакатъ съ вжже на рамото си, похватъ на плѣнение и грабежь, та да се заденатъ по колкото могжтъ кавурско иманье. Шюкерката ми расказа още, че Жаферъ и Бешинжията, слѣдъ като сждили уловенитѣ бѣжанци прѣзъ минжлата нощь и имъ изговорили най-груби и докачителни думи, забрали тройцата попа и ги довели у тѣхъ.

Поповетѣ били пожьлтѣли, като восъкъ. Жаферъ ако и да ги ималъ като уловенъ ловъ въ ржки, сграхъ го било да се не поврѣдятъ прѣждеврѣменно и при случайно улучшение на обстоятелствата да остане лично отговоренъ прѣдъ дѣцата имъ за лошитѣ сѣтнини; за това, той накаралъ старата Шюкярка да направи салата отъ зеленъ лукъ и да принесе да позакусятъ. Тѣ не щѣли, нъ той имъ казалъ, че турский вѣрски законъ запрѣтява да се държатъ хората гладни при извѣстни обстоятелства. Кои сж тия извѣстни обстоятелства, той не разяснявалъ никакъ. Това дало поводъ на поповетѣ

да се уплашятъ. Тѣ зели тѣзи негови думи, като прѣдвѣстие на насилственна смърть, защото поповетѣ прѣди нѣколко дена си приказвахѫ по между, че когато Турцитѣ да убиятъ нѣкого или пакъ да го накажатъ съ смъртно наказание, тѣ по-напрѣдъ го нахранвали, за да му неостане жалъ за този свѣтъ. Тѣ сега мислили, че въ приближающата усилна нощь, той ще ги мѫчи и за това прѣдварително ги нахранва. Разбира се, уплашений человѣкъ, всичко и всѣкакъ тълкува, и всяка дума и дѣйствие колкото и безсъзнателни, безцѣлни и случайни, той зема върху си. Това е едно душевно явление, отъ което редки человѣци правятъ исключение и не подлѣжатъ подъ влиянието му. Тъй и нашитѣ попове отъ една страна прости, отъ друга наплашени, земахѫ всѣка Жаферова дума върху си и внимателно я просѣвахѫ прѣзъ всичкитѣ сита на фантазията имъ, разстроена вслѣдствие безмѣрното пиянние ракията въ онѣзи критически за тѣхъ минути.

Поповетѣ прѣдпочитали да пиятъ нѣщо опиевателно, отъ колкото да ядѫтъ. За това тѣ по-приѣмали Райчовата услуга, който ги черпилъ съ ракия, отъ колкото Жаферовата, който имъ изискалъ ядение. Нъ Жаферъ имъ заповѣдалъ, че щѫтъ не щѫтъ да ядѫтъ, и тѣ щѣли не щѣли похапнѫли отъ киселата салата съ хлѣбъ. Слѣдъ, като поели малко, макарь и да отивало ядението имъ подъ кожа, тѣ помолили Жаферя да ги пусне, както вчера, да отидатъ и се видятъ съ дѣцата си; нъ тоя пѫть тѣ били нещастни да получатъ отрицателенъ отговоръ съ приложение, което привождамъ буквално и по мѣстното нарѣчие: „сега е царска сгадба, та трѣва (трѣбва) да пооставимъ дѣца-на настрана". Тѣ останѫли тогава при него и той ги разводилъ на горѣ на долѣ изъ селото ужь на расходка. Поповетѣ имали надѣжда, че баремъ вечерьта ще ги пусне да отидатъ и се видятъ съ дѣцата си.

Женитѣ и дѣцата пакъ бѣха наплашени прѣзъ цѣлий день. Около 15—20 души момчета и мѫжье, днесь си пристигнахѫ отъ Гюмурджинското поле, нъ всичкитѣ обрани по пѫть и ту наранени, ту съ счупена глава, рѫка или нога. Фанатизмътъ бѣше распаленъ на всичкитѣ Мухамеданци по одринский вилаетъ и пѫтищата отъ Гюмурджинско, Енидженско и Драмско за Ахѫ-

Челеби, Хаскьой и Пловдивско бѣхѫ прѣпълнени отъ баши-бозуци, които неотивахѫ да се борятъ съ възстанницитѣ въ Копривщица и Панагюрище, ами бѣхѫ съставили единъ видъ разбойнически шайки, да върлуватъ изъ родопскитѣ планини и да обиратъ мирнитѣ Българи пѫтувачи за роднитѣ си мѣста. Всички пѫтници дохождахѫ обити и обрани отъ баши-бозуци. Пѫтницитѣ неразгласявахѫ обиритѣ и криyхѫ ранитѣ си, само и само да не се распространи и въ нашитѣ села безначалието въ точний смисъль на думата. Безначалието съществуваше и въ нашитѣ мѣста, колкото се относя до неприкосновенностьта на имуществата и жилището, нъ колкото до животътъ и честьта, Ахрянетѣ още несмѣяха да ги нарушатъ. Тѣхъ ги блазняше полухристиянский каймакамъ, (потурченъ Грькъ отъ Янина) че нѣкаква заповѣдь ще дойде и тѣ тая заповѣдь съ нетърпѣние очаквахѫ.

Слѣдъ, като събрахъ нѣкои свѣдения отъ старата Шюкярка, между които свѣдения бѣхѫ и горѣнаредениитѣ за поповетѣ, азъ си отидохъ прѣзъ Койчюский трапъ у дома. Тамъ бѣха дошли лелитѣ ни за да ни послужатъ, защото си бѣ дошелъ братъ ми отъ чужбина. Тѣ плачехѫ съ гласъ за мѫчнотиитѣ, които щѣли да посрѣщнатъ отъ малкитѣ си дѣца въ случай на бѣгание. Азъ се прѣструвахъ на безстрашенъ и имъ давахъ сърдце да се нестрахуватъ, нъ тѣ ме познавахѫ, че бѣхъ уплашенъ отъ тѣхъ по-много. Надвечерь сахатътъ бѣше на 10 по турски, силенъ дъждъ залѣтѣ. Дъждътъ бѣше придруженъ отъ силна свѣткавица и гръмотевица. Нъ у насъ, както и по много мѣста изъ отечеството ни, отдаватъ нѣкакво значение на всѣко извънредно природно явление. Днешний порой отъ дъждъ, придруженъ отъ свѣткавица и гръмотевица, тѣ тълкувахѫ или като прѣдвѣстие за страшни работи, или като знакъ за подобрѣние на лошитѣ работи, които прѣминѫли, „като фартуна" или най-сетнѣ, като чудо отъ Бога, отъ което да се стрѣснатъ Мохамеданцитѣ.

Ахрянетѣ се плашяхѫ пакъ, че тоя голѣмъ дъждъ е прѣдвѣстие за Москофовото дохождание, или пъкъ чудо отъ Бога да се завърне Москофътъ, отъ гдѣто е тръгналъ; защото Ахрянетѣ вѣрвахѫ, че Москофътъ е дошълъ на Стара-Планина и Срѣдна-Гора, та прѣзъ Перущица билъ тръгналъ за Ахѫ-Челеби. Нѣкои отъ

уплашенитѣ баши-бозуци отъ Старо-Село и Чамлъджа, щомъ видѣли отъ нѣкои Родопски върхове, че по политѣ на сѣвернитѣ клонове отъ Родопитѣ горятъ огнезе, върнали се и на насъ приказваха, че Падишаха горилъ възстаналитѣ Българе, а на Ахрянетѣ казваха, че Москофъ е дошълъ въ Пловдивъ и гори турскитѣ села. Тѣзи праздни слухове за Москофа, плашяха Ахрянетѣ и за това до нейдѣ се страхуваха да направятъ похватъ за явни обири по селата. Тѣ до днесь обираха, но съ добро, като прѣдварително поискваха нѣщото, което имъ влазяше въ очи. Само Ваювскитѣ башибозуци явно бѣха взели да плѣчкосвать, когато събирахѫ орѫжието изъ селото, нъ тѣ бѣха спечелили тая безочливость отъ дружината на Дрѣновский Еминъ-ага, който билъ дошълъ на 1 Май да обезорѫжи селата Горно и Долно Дерекьой.

Силний дъждъ прѣмина къмъ западъ, и на истокъ небето пожълтя. Малка-Арда придойде и надонесе много дърва и дървета тънки и дебели, но сега отъ правото да ловимъ и ние дърва отъ рѣката неискахме да се ползуваме. Тукъ ще видишъ, какъ ние бѣхми принудени волно да спремъ силата на едно обичайно право.

По насъ сѫществува обичай, че когато слѣзе рѣката, хората да отиватъ да ловятъ дървата, дърветата и коренитѣ, които тя завлича отъ нѣкои низки мѣста.

До вечерьта получихме извѣстия, че както въ Гимурджинскитѣ села, съ които нашитѣ сѫ свързани икономически, така и въ града Гимурджина — свърталището на нашитѣ търговци и занаятчии, имало страхове отъ опустошение. Думало се за обезорѫжвание на Християнетѣ, а напротивъ тамошното турско население се било орѫжило отъ глава до пети.

До вечерьта пристигнало лъжовно извѣстие на Жафера, пазителя на нашего село, че въ Устово сѫ уловили два попа, скрити въ черковата Св. Никола, че поповетѣ и учителитѣ били затворени въ Пашмаклѫ и че това село било подозрѣно за съзаклятие противъ правителството.

Ние и четирмата братя сѣдѣхме да плачемъ и да чакаме баща ни. Часътъ на три по турски вечерьта, дойде Ламбо Балабановски, извика отъ пѫтя и ни каза, че баща ни е порѫчалъ да го не чакаме, защото нѣма да си дойде у дома. Притѫгитѣ ни се усилиха; изнемощѣли тѣломъ, ние сми духомъ заспали.

5-ий Май.

(Събуждание. — П. Георги се прѣправя на лудъ. — Сабята и Мохамеданската молитва. — Случката съ Жаферя. — Уплашвание на стражаритѣ. — Вързвание на П. Георгя и негово закарвание къмъ черквата. — Приключения въ училището. — Скривание. — Бѣгание. — Силна грьмотевица. — Загубвание на баща ми вечерьта).

Рано още по зора, Бешинжията Ибрахимъ, набоженъ Мохамеданецъ, сталалъ, омилъ се и захваналъ да се откланва. Поповетѣ, които прѣтърпѣли прѣзъ нощьта всѣкакви обиди и понижения, още си лѣжали, като че ужъ спяли. П. Георги се уплашилъ. Той помислилъ, че Бешинжията искалъ да ги коли, за това по-напрѣдъ правилъ молитвата си и му се сторило, че е съ ножъ въ рѫка. П. Георги намислилъ да се прѣправи на лудъ, та да се отърве, както той, така и баща ми, отъ надзорътъ на стражаритѣ. И дѣйствително, този му планъ излѣзълъ твърдѣ сполучливъ. Като зналъ, че Мохамеданцитѣ не оставятъ молитвата си на половина, каквото и да се случи около тѣхъ, той се възползувалъ отъ молитвата на Бешинжията да има случай да му изговори нѣкакви грозни и като безмисленни, нъ въ сѫщото врѣме нападателни думи. Той става изведнаждъ отъ при огъня като лудъ, хваналъ да скача изъ кѫщи, като че тръсилъ нѣщо загубено и казвалъ: „гдѣ е", „гдѣ е". Ужъ случайно, докопва сабята на Бешинжията подъ рафта, откачва я, изважда я отъ ножницата и я завърта къмъ врата на кланяющий се и молящий се Бешинжия, нъ изведнажъ си я дръпва на страна и говори: „ха, ха, ахрянине, ей сега или ще ти испразднѭ търбуха, или ще те кръстя „Во име Отца и Сина и Святаго Духа". Бешинжията не прѣсича молитвата си, само се испулилъ съ очитѣ си, клюмналъ съ главата си и съ гърлото си изгърдялъ: „уфъ". Ха, азъ ще ти кажа тебѣ уфъ, продължавалъ попътъ, ти щишъ да станешъ Християнинъ, ти си аслѫ Християнска кръвь; вие сте потурчени бе ахрянине голъ, бе кучанжие, ние пакъ щимъ да ви направимъ Християни, и пакъ завъртялъ сабята като да отсѣче го-

лата глава на Бешинжията, който пакъ се обърналь съ застрашителенъ погледъ къмъ мнимо-полудѣлий попъ съ повторено вече отъ гърло «уфъ», на което П. Георги отговорилъ съ трето заканвание. Бешинжията махналъ съ ръцѣтѣ си на баща ми, за да истика П. Георгя вънъ на одъра.*) Баща ми падналъ въ несъзнание отъ мнимото полудявание на П. Георгя, което той мислилъ за истинско и си мислялъ, че работата е вече свършена, нъ пакъ станалъ и искалъ да отстрани съ добро П. Георгя къмъ одъра. П. Георги като бутналъ съ едната си ръка силно баща ми, послѣдний падналъ до огнището нахлупъ и едвамъ се свѣстилъ. Слѣдъ това П. Георги пакъ като завъртялъ сабята къмъ Бешинжията, който пакъ не прѣсѣкълъ молитвата си, окачилъ я на шейката, отъ гдѣто я бѣ откачилъ и захвачалъ да тича изъ къщи като лудъ и да говори безмисленно: „Руситѣ ще дойдѫтъ, во име Отца и Сина и Св. Духа! Крыщава се рабъ Божий Бешинжия во име Отца и Сина и Св. Духа! Ахрянитѣ сѫ истурчени едно врѣме, сега ще ги кръщаваме во име Отца и Сина! Вѣрую во единаго Бога и Св. Духа Аминь! . . . Тѣ пакъ когато и да е ще признаятъ първата си вѣра; (къмъ баща ми) пѣй и ти попе, кого чакашъ? Кръщавай, много работа имаме; во име Отца и Сина и Св. Духа, Аминь . . . . . . — Москофа тѣмъ ще хми върже вѣра . . . . Царю Небесний утѣшителю, Отче нашь иже еси на небесехъ, во име Отца аминь . . . . . . Така попътъ викащъ и пѣящъ разни черковни пѣсни и молитви, тичалъ изъ четиритѣ кюшета на къщата, до гдѣто Бешинжията свършилъ молитвата си. Щомъ свършилъ молитвата си, Бешинжията най-напрѣдъ откачилъ сабята си изъ подъ рафта и я опасалъ. Послѣ, като че никакъ не билъ оплашенъ, казвалъ на тичащий П. Георгя: «пѣй попе, пѣй, моли се на аллаха“. «Пѣй му и ти попе, че си е чалдисълъ юмътъ» казалъ на баща ми. Вмѣсто пѣяние, баща ми съ слабъ гласъ казалъ: «сѣдни бе попе, стой мирно». Нъ П. Георги все тъй си лудувалъ, челъ молитви и крыщавалъ ужь прихождающитѣ при него Ахряне.

Когато ставало това, стражаритѣ били отишли да

*) Потонътъ или коридорътъ, отъ гдѣто се влиза въ вѫтрѣшната къща.

се омиятъ въ ближний долъ, а Жаферъ билъ излѣзлъ
на вънъ, тъй щото въ вѫтрѣшната стая били само двата
попа и Бешинжията.

Жаферъ се връщалъ отъ вънка, качилъ се прѣзъ
скалата за горний катъ на кѫщата, и като се иска-
чилъ на одърътъ (потонътъ) Попъ Георги незамѣтно
излѣзълъ отъ вѫтрѣшната стая на одъра, посрѣщналъ
Жафера тамамъ, когато той се искачилъ отъ скалата на
одъра, уловилъ го за дуламата, дръпналъ го силно и
го завъртѣлъ дъ го обвърта като на вьртка и да му
казва: «ахъ ти голъ ахрянине!» Попътъ завъртѣлъ
три четири пѫти Жафера за да му замаи главата, та
че го ударилъ и нахлупилъ на земята заедно съ ибри-
кя му, отъ който водата се разлѣла изъ одърътъ. Жа-
феръ уплашенъ се развикалъ: „тоарчите скору чоджук-
ларъ, чи лу ей сига ще ни исколи ей сое кавуринъ“.
Момчетата надошли, нъ тѣ били до толкозъ уплашени,
щото никой не наближилъ лудий попъ, толкозъ пове-
че, че Мохамеданцитѣ почитатъ и уважаватъ подлудѣ-
литѣ людье. Нъ тукъ работата не бѣше за уважение
и почитание, трѣбваше да хванатъ полудѣлий попъ,
да го вържятъ и да го водятъ въ черквата за да се
отървватъ отъ него. Попътъ си тичалъ по одърътъ, че-
тялъ молитви, псувалъ мохамеданцитѣ, кръщавалъ ги,
кръщавалъ и Жафера отъ далече, благословявалъ го
като Християнинъ, а отъ друга страна му скрипялъ съ
зѫбитѣ си, като да било лесно да го раскѫса резенъ
по резенъ; нъ уплашений до крайность Жаферъ изви-
калъ: „юрююнъ чоджукларъ, тутунъ шу Москофу“. Спу-
щатъ се двама отъ по-юначнитѣ Ахряне и хващатъ съ
хубави думи попътъ за мишницитѣ; попътъ имъ се у-
далъ, нъ като го уловили, той ги хакналъ съ лактитѣ
си и двамата се прострѣли на одъра. Спущатъ се дру-
ги трима, нъ и тѣ били свалени отъ силнитѣ рѫки на
мнимо-полудѣлий попъ. Тогава кожухарътъ отъ с. Стар-
ница, който бѣ пощаджия между Пятково — Старо-
Село и Старница*) въ онѣзи дни и ходяше да разгла-
сява ходътъ на работитѣ между Ахрянитѣ въ поменѫ-

*) Сгарница е българо-мохамеданско село 2 ½ сахатя, на сѣверъ отъ Пятково. То не съставлява община, а е привързано къмъ Старо-Село. Сгарница има до 50 кѫщи, лѣжи на лѣвий брѣгъ на Давудювската рѣка, въ която се сливатъ водитѣ отъ прочютитѣ

титѣ села; тоя старь ахранинъ-фанатикъ се спуща като звѣръ врьхъ Попъ Георгя, уловява го за гъртлакътъ и го повали на земята съ кукуди (юмруци). Налитатъ тогава и другитѣ, кой съ кукуда, кой съ тефекъ-дипчии, кой съ тояга и сбиватъ Попъ Георгя, до гдѣ го разслабили тъй, колкото да можатъ да го вържатъ. И вързали му ржцѣтѣ назадъ, безъ да му думатъ нѣщо, защото го мисляли, че е лудъ.

Попъ Георги се умълчалъ и полекичка четялъ нѣщо безъ никаква связь и значение. Баща ми до толкова билъ уплашенъ отъ станалата борба и отъ вързването на Попъ Георгя, щото нито дума продумалъ на Жафера.

Жаферъ и Бешинжията рѣшили да закаратъ Попъ Георгя въ черквата, за да му чете баща ми, замъ да му си дойде юмътъ въ главата. Жаферъ и Бешинжията станали съ всичката имъ дружина, заедно съ тѣхъ станалъ и баща ми. Жаферъ казва на Попъ Георгя, да стане и той да върви къмъ черквата. П. Георги не рачилъ да станва и нищо не продумвалъ.

Искали на сила да го вдигнатъ, нъ той тѣжко се спущалъ и си сѣдялъ. „Стани бе попе, чи щишъ да ядешъ лобутя" му казалъ Бешинжията „Я ща да ямъ лобутя, ами и ти щишъ да ядешъ лобутъ слѣдъ нѣкъвъ день", му отговорилъ попътъ. Съ лошо не могли да го вдигнатъ, захванали съ добро, съ моляние и обѣщавание, че ще го развържатъ. Попътъ имъ казалъ, че ще върви къмъ черквата, ама ако му окачатъ прѣзъ крьста сабята Бешинжиева. Ахрянитѣ най-послѣ били принудени да му окачатъ сабята Бешинжиюва. Поповетѣ единя вързанъ, другий свободенъ, вървели напрѣдъ „като попове" и бюлюкъ ахряне ги слѣдяха. Прѣзъ Букътъ, Агупский Долъ, Агуптетѣ, Шеховцехъ, Балабанцехъ, Селемезовцехъ, калабалъкътъ заминалъ прѣзъ Попъ Георгевата кжща за черквата Св. Иванъ. Като заминувалъ попа покрай кжщата си, нито погледналъ, а тритѣ му момиченца Руса, Добра и Златка,

планини Ивуглово, Бахтерица и Болицко, планини пълни съ старински гармади отъ черкви и мънастири. Това село лѣжи подъ Ени-Ханъ-Тепеси, нинѣшна граница между Южна България и Турция. Старничанскитѣ Ахряне работятъ земледѣлие, скотовъдство и прѣвяние келими, и иматъ още Християни роднини въ Карлуково.

таманъ станали отъ сънъ, писнали като ангели да плачатъ за измжчений си и вързанъ баща; когото съ плачове и викове послѣдили къмъ черквата. Ахрянитѣ се мжчили да утѣшаватъ момиченцата, нъ послѣднитѣ пищѣли и вървѣли при баща си, който нито дума имъ продумвалъ.

Ахрянитѣ, които бѣха проводени отъ Пашмаклж съ съдѣйствието на Салихъ Сиврията отъ градецътъ Смилянъ и на чело на които бѣхж фанатицитѣ Жаферъ и Бешинжията, поискахж и тоя пжть да покажатъ умразата си къмъ Християнството. За това тѣ не въвели попътъ въ черковний дворъ прѣзъ источната врата на двора, ами го закарали да го въведатъ прѣзъ западната врата, за да види и Горната Махала, че ахрянитѣ сж вързали попъ. И тъй тѣ го отвели на селското хорище, и до гдѣто клисарътъ да донесе черковнитѣ ключове, вързали попа на една върба зелена, таманъ разлистната. Горната Махала, като видѣла това взела да бѣга.

Ние бѣхме станали отъ сънъ и четворицата братя, сѣдяхме на кьошкя нажалени и наскърбени. Я питахъ и распитвахъ брата ми за едно друго по приключенията въ Гюмурджинско и той ми разказваше. Когато си приказвахме за тия работи, отъ пжтя подъ Чилувичинитѣ сливи, зарука скоро-думний Ламбо Балабаноски: Христо бре! — „Какво викашъ" отзовахъ му се. — Дай ключътъ отъ метохътъ, (старитѣ и проститѣ людье казватъ на училището метохъ) че младий попъ си е загубилъ юмътъ, та да го въведжтъ въ метохътъ. Ние му дадохме ключоветѣ отъ училището, нъ се уплашихме, да не би сжщата участь да е постигнала и бащя ни, като знаяхме още отъ миналий день на какви груби думи сж били изложени. За това, азъ скоро-скоро отидохъ слѣдъ Ламба къмъ училището, което отстои на три минути по-нагорѣ отъ нашата кжща. Влѣзохъ отъ западната врата на черковний дворъ и видѣхъ на широката дъска, на която дѣцата, когато се учаха, си оставаха папуцитѣ, че бѣха насѣдали 7—8 души отъ стражаритѣ и нѣколко души отъ нашитѣ Ахряне. Синътъ на Бешинжията, който тоже бѣше стражаръ, ми каза: воарви скору жанумъ даскале, та попѣйте на Руснинътъ Попъ (Попъ Георги бѣше родомъ отъ Паш-

маклѫ, синъ на Руса), че му падна лошю.» Сърдцето ми се прѣврати, когато тръгнахъ къмъ горний катъ на училището и срѣщнахъ на скалата тритѣ Попъ Георгеви момичета Руса, Добра и Златка, урикащимъ да слизатъ отъ скала та за да си отиватъ къмъ дома. Азъ се показвахъ като неуплашенъ и имъ казахъ да си отидатъ по-скоро у дома си, да се не плашятъ, нѣма нищо. Двама Християне, които тъй сѫщо плачахѫ, заведоха тритѣ момичета къмъ дома имъ. Като се искачихъ на училищний одъръ, Джаферъ и Бешинжията излизаха отъ кьошкътъ, гдѣто бѣха поповетѣ и Джаферъ тръсна-то и сърдито ми каза: «хоа боарже даскале, да въведете сое женабетинъ въ килсоа-на и да му пѣете съ бубайка ти, че е станалъ делия». Азъ му отговорихъ «бива Джаферъ ага, лу ей сига щимъ да го вкараме въ черква-на». Джаферъ и Бешинжията слѣзаха отъ скалата надолу, забраха си дружината и отидоха прѣзъ село, да кандардисватъ уплашенитѣ жени и дѣца да не бѣгатъ и да се не страхуватъ; а азъ влѣзохъ въ кьошкътъ, гдѣто прѣди една седмица спѣхми, нъ какво видѣхъ? П. Георги почървенялъ като огънь, надраскanъ по лицето, сѣди върху единъ празденъ сандъкъ; рѫцѣтѣ му вързани назадъ и вѫжето привързано о пармаклъцитѣ на вторий юженъ прозорецъ; сѣди миренъ, гледа дюшемето и мълчи, а баща ми стои отъ страната му сѣдналъ на голитѣ дъски, пожълтялъ като восъкъ и щомъ ме видѣ заплака. Ахрянетѣ още бърборяха по двора, когато ми смигна Попъ Георги и азъ го доближихъ. Той ми исказа истината. Той ми пришъпна «я хи обикарвамъ, приправямъ се; гльоадай си рабута.» Менѣ ми подойде сърдце на мѣсто, нъ баща ми пакъ ми каза: «Ехъ сине, то се е наше-су своаршилу, попъсъ щѣше да изсѣче ахряне-не въ Узунска-на Махала, и ние сми съ него загубени отъ соя свѣтъ, ами гльоадайте да се куртулисате баре вие; ще ищятъ силяхъ отъ васъ, ама са прикалните, чи нѣмате никакъвъ силяхъ; турцитѣ вѣрватъ, ага се будно прикълне.»

«Стига си тътралъ пакъ ти. Отъ одноя недѣля насамъ все лу ей такива работи думашъ», отговорихъ азъ и му казахъ да въведемъ Попъ Георгя колкото за хадетъ въ черквата и послѣ да си го испратимъ у дома му при дѣцата му.

Баща ми пристана, повикахъ Ламба Балабановски и Петра Кралюскегъ, отвързахме вѫжето отъ пармаклъцитѣ на прозорецътъ и заведохме попътъ въ черквата. Посѣдѣхме малко врѣме тамъ, послѣ отвързахме попъ Георгя и си го испроводихме у дома му здравъ умствено, нъ съсипанъ и смазанъ тѣлесно. Прѣзъ деня отъ Жафера имало заповѣдь, никой Турчинъ да не минува по-край и около кѫщата на П. Георгя, за да се не плаши; отъ друга страна Жаферъ ката сахатъ провождалъ по единъ Християнинъ да пита въ кѫщата на П. Георгя, какъ е попътъ и позаминала ли му е лудотията. Попъть казвалъ на леля си и на дѣцата да казватъ на Жаферовитѣ пратенници, че той не е оздравѣлъ, а си лудува. И тъй той по тоя начинъ се оттърва отъ досажданията на чувачитѣ, дори до когато дойде Султанската прокламация къмъ «Турцитѣ и Българитѣ», т. е. до когато работитѣ се оправиха.

Слѣдъ като испратихме попъ Георгя у дома му, азъ и баща ми се отправихме къмъ дома, гдѣто, като пристигнахме, той ни събра и четирмата си сина на купъ и ни каза, че врѣмето е опасно, че ще има коление, бѣсение, горение, мѫчание, турчение и пр. и че трѣбва на всичко да се търпи и прѣтърпява. По-малкитѣ ми братья се расплакаха, а азъ го моляхъ да не плаши дѣцата, защото може да се пукне баднему жлъчката. Мене ме извика на край въ другий кьошкъ и съ сълзи на очи ми каза, че работата не е шега, и че трѣбва да прѣскоча да се скрия въ нѣкоя кѫща, защото поповетѣ и учителитѣ се търсятъ отъ правителството за да ги избѣси. Азъ излѣзохъ отъ дома и не прѣзъ пѫть, а прѣзъ градини и плетища отидохъ пакъ въ кѫщата на Вълча Кехая, гъркоманинътъ въ нашето село. Въ безопасность се разнасяха вече думи, че кѫщитѣ и дѣцата на онѣзи, които припознаятъ изново Патриката и се отрѣкѫтъ отъ Екзарха, нѣма да бѫдѫтъ докачени. Това било една милость отъ Царя, а въ сѫщность, това бѣха диаволски сплетни на Казалийский ни Мюфтия Хаджи Абдуль Рахмана, който знаяше твърдѣ добрѣ, че е българска народность, нъ за да отложи поне, ако не съвсѣмъ да осуети народното самозъзнание на ахрянетѣ, той се

трудеше съ всевъзможни усилия да подведе изново Християнитѣ Българи подъ духовната власть на Патрика́та. Прѣзъ тия най-страшни за всѣко Християнско сърдце дни, за позоръ на Християнската вѣра и за унижение на чувствата отъ человѣчество, Християнский, Православний Патрика и неговий подвѣдомственъ Скеченски Митрополитъ, волъ, който лѣжешкомъ ядеше, тия двама человѣци, вънъ отъ человѣчеството; а Християне вънъ отъ Християнството, водяха корреспонденция съ Мохамеданецъ-Българинътъ Хаджи Мюфтия отъ с. Арда, водяха съ него прѣговори за погрьчванието на хиляди едвамъ възродени Българи. Въпросътъ за припознаванието или неприпознаванието на Патриката бѣ вече свързанъ съ въпросътъ за вѣрностьта или невѣрностьта къмъ Царя—Султана, чиято власть съвършенно бѣ исчезнала изъ Родопскитѣ височини, за едно късо врѣме; нъ ахрянитѣ експлоатираха съ тая вѣрность. Съ смѣсванието на тия въпроси имаше друго нѣщо, нъ ние го не разбирахме. То бѣше, че колението и опустошението бѣ прѣмахнато, и надѣждата на нашитѣ фанатизирани еднокръвни братья отъ Пашмаклѫ, Каршилѫ и Райково да ни колятъ, бѣсятъ, обиратъ и горятъ бѣха излъгани. Властьта на правителството бѣ захванала да се въдворява изново. Заповѣдь бѣ дошла отъ Пловдивъ, да се обезоржжи Християнското население, за да се прѣдвари всѣкаква случайность.

Понеже въпросътъ за вѣрностьта къмъ Царя бѣ смѣсенъ съ тоя за припознаванието на Патриката, когото Вълчо Кехая*) припознаваше още отъ край врѣме, домашнитѣ му ме приѣха сега съ нѣкаква студенина, което азъ се прѣправяхъ, че не познавамъ. Споредъ обичая, тѣ ми свариха кафе и баба Славчювица, която ме обичаше повече отъ синъ, ми каза, че е по-хубаво да ме скриятъ въ друга кѫща, защото у Вълчо Кехайови е не до тамъ сигурно за мене. Трѣбваше да приема това, защото другъ колай нѣмаше. За това, баба Славчювица сама ме заведе въ една ближна тѣмъ кѫща отстранена отъ пѫтя и която кѫща се брояше *праздна*, защото нѣколко години наредъ хора не живѣяха въ нея. Измрѣли бѣха ступанинътъ и ступанката, а едничкото момиче Сива бѣ отведено при стрика му въ Кушланли (Гюмюрджинско) и послѣ доведено пакъ въ Пятково и слугуваше у Вълчови.

*) Кехая казватъ по насъ притѣжатель на много овци и заповѣдникъ (сѫдичаръ) на много овчаре. Кехая може да бѫде и да нѣма свои овци, а само чужди (агоски) да заведва и развъжда.

Въ Сизината кѫща бѣше нѣкакъ по-здраво за криение, защото като *праздна* отъ нѣколко години, прочута бѣ между хората за притѣжающа *дракусье*, (вампири и таласъми) и въ обикновенно, нестрашно врѣме никой не би смѣялъ да влѣзе въ нея и да сѣди самъ. Много дѣца бѣха наплашени и се бояха да минжтъ по край нея щомъ се смрачи хубаво. Въ тая кѫща ме въведе баба Славчовица, която за да прѣдаде по-голѣмо значение на услугитѣ, които ми извършваше, задаваше ми страхове и ме плашеше, че е страшно за поповетѣ и даскалитѣ, ама мене тѣ ще ме учуватъ, което не трѣбвало да забравямъ, и когато попорастна по голѣмъ да се оженя за тѣхна роднина. Остави ме тамъ, заключи вратата отъ вънъ и си отиде. Азъ трѣбваше да сѣдя като затворникъ и да си исплащамъ грѣховетѣ.

Баба Славчовица си бѣ патила съ мене. Нея я бѣ страхъ да не полудѣя отъ страхове, както направи младий попъ, за това тя дохождаше често прѣзъ деньтъ да ме спохожда и да ми донаса ядение. Освѣнь това, тя ми донисаше свѣдѣния за теченнето на работитѣ. И отъ Християни, и отъ Мохамеданци, домашнитѣ на Вълча Кехая можаха да получватъ истински свѣдѣния. Тѣ имаха една комшийка, ахрянка Зайде, която само пущаха отъ часъ на часъ изъ селото да се учи, какво има, какво нѣма и да имъ казва. Тя бѣ тѣхна шпионка . . . Чрѣзъ нея баба Славчовица получваше и ми донасяше макаръ и горчиви новини.

Слѣдъ единъ сахата, отъ какъ затвори баба Славчовица, дойде да ме споходи. Отъ донесенитѣ ѝ новини можахъ да заключа, че работитѣ сж взели друго направление. Всичкитѣ ахряни, надумани неизвѣстно отъ кого, псували българлъкътъ, българското писмо, българский Екзархъ и българский владика, защото нагудили българитѣ да вдигнатъ глава.

Тѣжко ми се прѣкарваше деньтъ. Отъ цѣпката на единъ прозорецъ, гледахъ къмъ Узунската Махала, нъ нищо се не виждаше по пжтищата и уличкитѣ. Стражаритѣ кръстосваха селото, да не би да възстанатъ женитѣ да се биятъ съ яЦар.

Малко нѣщо напрѣдъ пладнина, небето се заоблачи, барчинитѣ се замъглихѫ; всичко около селото се начумари и смрачи. Засвѣтка се, загърмѣ, силенъ дъждъ отъ западъ, отъ Карлуково и Каршилия се заваде и залѣтѣ. Въ такъво положение на природата, когато стари, млади и дѣца сѫ се кръстили прѣдъ запаленитѣ до кунисничкитѣ восъчани свѣщи и сѫ вричали *) разни подарки на Св. Богородица, Св. Ивана и други светци, силенъ гръмъ изгърмѣ отъ западъ къмъ истокъ и цѣлото село се потрѣсе. При омърлушеното си отъ страхове положение биле много слаби жени и дѣца сѫ се засамили (паднали въ несвѣсть) отъ силното изгърмяванне. Небето слѣдъ това малко по малко се разясни и половина сахатъ слѣдъ голѣмий гръмъ слънцето пакъ загрѣйна и огрѣ селото.

Такова гръмвание редко пѫти помнятъ да е ставало въ нашето село. Въ село много пѫти гръмъ е падувалъ прѣзъ комини въ кѫщи и единъ пѫть еднажена на обручището е била убита и изгорѣна отъ гръмъ, нъ като днешний трѣсъкъ, приказваха си послѣ, никога не е бивалъ. На това нѣщо захванаха да даватъ разно тълкувание и значение.

Ахрянитѣ наричатъ такова гърмение кудуретъ-топу или *Господьовъ топъ*. Тѣ вѣрватъ, че едно Господево изгърмение може да прѣобърне работитѣ и да ги направи *алтъ-юстъ*. За това тѣ мисляха, че съ тоя топъ Господь искалъ да сѣти людиетѣ мусулманетѣ, че има Господь на свѣта и не трѣбва да го забравятъ. Други пакъ си приказвали, че тоя топъ е прѣдвѣстие за дохождането на Москофа. Прѣди да билъ тръгналъ Москофа едно врѣме за Едрене и прѣди мухаребето (Кримската война) тъй сѫщо *кудуретъ-топу* изгърмѣвалъ.

---

*) Когато нѣкой се нахожда въ критически минути отъ страхъ или отъ смърть, той си наумѣва и се обѣщава, че ще направи нѣщо хубаво, нѣкаква милость, ако се размине лошия сахатъ. Това по Ахѫ-Челебийско се казва в р и ч а н и е. Когато малко дѣте е на умираленъ сахатъ, обѣщаятъ се родителитѣ му прѣдъ Бога и прѣдъ Св. Богородица, че ще го учатъ напр. три години въ училище, или ще го дадѫтъ да слугува на черква или мънастиръ три години, ако оздравѣе. Въ страшни деньe, вричатъ ризи, тестемели, кърпи и аглѫци на разни светци и ги примѣтатъ на тѣхнитѣ образи въ черквата.

А пакъ уплашенитѣ Християне имаха това за чудо отъ Бога, който ужъ искалъ да сплаши турцитѣ да не истрѣбватъ Християнската вѣра. Тѣ още мисляха, че съ това силно изгърмявание, работитѣ се обърнали на „най-хубавата страна“, както били и видѣли въ сънѣ прѣзъ миналата нощь нѣколко жени отъ Горната-Махала, една отъ които била получила даже порѫчка отъ Св. Богородица и тая порѫчка да прѣдаде на всичкитѣ селяни. Думитѣ на Св. Богородица, тая жена, Дюкенжицка Бойчювица, бѣ наредила въ стихове и ги прѣдаваше и нареждаше на всички проходящи да я питатъ. Стиховетѣ захващали съ думитѣ:

Млогу здраве отъ Св. Богородица,
На вритѣ Правуславни-не Християнье.
Нимой хичъ да си страховатъ
Ами да се молятъ на синоами.
Да хми прусти гряхуве,
Утъ деветь години правяни
Правяни непрущавани.
Двѣ недѣли самъ плакала
И съ сълзи го измолихъ
Да се изминоатъ страхуве,
Да са учюва вѣра-ни
Вѣра-ни, Христьенску-ну.
. . . .

Приказваха още, че отъ Горната-Махала видѣли, какво заедно съ гръмътъ пищели дѣтински гласове и това пищение слѣдъ двѣ недѣли отдаваха на исколенитѣ дѣчинки въ Батакъ за Християнската вѣра. Думаше се още, че громътъ, прифучалъ прѣзъ кѫщата на стария попъ (баща ми), прѣзъ черквинскитѣ клѣпала и заминалъ нахъ Св. Атанасъ при Сароака.

Слѣдъ малко бабата Славчовица дойде и ми расправи много работи. Зайде се била научила отъ вѣрно мѣсто, че „кавуремтемъ ще се збира силяхътъ“, защото Царьтъ искалъ да познае, кой му е вѣренъ и кой не, та за това проводилъ такъвъ ферманъ и хаберъ. „Не е за хубаво бабо о о! рѣкохъ й азъ“. Нѣма нищу Христю, сичко са е разминоало, страхувене прилѣтяха, Св. Богородица хи отмахна и пропоади; и другушъ *) е ей

---

*) Съ думата д р у г у ш ъ, по насъ означаватъ едно по-далечно минало врѣме, и когато заприказватъ нѣкоя стара повѣсть, захващатъ съ думитѣ „другушъ едно врѣме . . .“

соай станвало, ала Госпудь е учювалъ Христианску ну». Тя ми расправи още за сънищата, които видѣли нѣкои жени, но на тѣзи нѣща азъ никакъ не обрьщахъ вжтрѣшно внимание, при всичко че прѣдъ нея показвахъ, че отдавамъ на тѣзи нѣща нѣкакво значение.

Надвечерь пакъ се зададоха пжтници отъ *Обручище*. Тѣ се врьщаха по обикновенному отъ Гимурджинско. Пжтници се зададоха и отъ *Шерельово*. Тѣ тъй сжщо идяха отъ *Гюмюрджюне-овасж* и бѣха отъ Узунската-Махала. Купове купове жени и дѣца ги притичаха край селото, да ги питатъ за своитѣ мили и драги ступани, братя и бащи: здрави ли сж, живи ли сж и кога ще си дойджтъ за да подѣлятъ страховетѣ съ тѣхнитѣ нѣжни, слаби и невинни ступанки, дъщери и малолѣтни дѣчинки. Надохождането на пжтницитѣ бѣ сила и подкрѣпа за исплашеното население, но това бѣ зло, че тѣ всички бѣха обирани, бити и ранени въ пжть отъ изюзденитѣ башибозуци по Дари-Дерско, Узунъ-Дерско и Ахж-Челебийско. Едничкото утѣшение за пжтницитѣ бѣ, че тѣ си дохождаха при своитѣ. Стражаритѣ ходяха при пжтницитѣ ужъ *хошъ-гелдиине* (за добрѣ дошли), а въ дѣйствителность да разгледватъ товаритѣ имъ, да не би да има или барутъ или друго нѣщо въ родѣ оржжие.

Както и да е, тоя день бѣ день притжженъ и за насъ и за Ахрянетѣ, които много се уплашиха отъ кудуретъ-топътъ. Азъ го прѣкарахъ въ усилни мисли за бждждщето на затвореното училище; Попъ Георги го прѣкаралъ въ миръ, понеже Ахрянетѣ бѣха уплашени отъ неговото мнимо полудяване; баща ми го прѣкаралъ въ страхъ и трепетъ у дома самъ, като распратилъ троицата ми братя въ три кжщи, и цѣлото село го прѣкара въ страхъ.

6-й Май. (Пратеници за обезоржжванье).

Рано въ зори, прѣзъ росни трѣви и бурени, изъ криви пжтеки прѣзъ градини, азъ отидохъ у дома да се видя съ баща ми. Но какво да видишъ! Кжща растворена, прозорци и врата растворени и никаква жива диха. Нѣма нито баща, нито братя. Чича ми Гергювица

се припѣваше и ми казваше, че баща ми у дома замрькналъ. Тя е мислила, че прѣзъ нощьта, Ахрянетѣ сж го извели, но не ми исказваше тогава тая си мисъль. Кжщата прѣзъ цѣлата нощъ била растворена, но всичко изъ кжщи си бѣ на мѣстото, само на филиитата и пищолитѣ устата бѣха изърнати надолу. За баща ми никой незнаяше, кждѣ се е дѣналъ.

Уплашенъ азъ, оставихъ кжщата, както си я намѣрихъ, и пакъ прѣзъ градината, прѣзъ Кумчюския джбакъ, Жюркоскитѣ градини, Шеховската падина, отидохъ у Вълча Кехайови прѣзъ малкитѣ падински врата. Тѣмъ вече не бѣ до тамъ приятно да ме криятъ, понеже незнаяха сетнината на работитѣ, но нѣмаше какво. Влѣзохъ въ ниската кжща, до която непрѣпущаха дѣцата да ме видятъ, за да ме не искажатъ на Шаховскитѣ Ахрянчета, тѣхни комшии и другари. Вь ниската кжща бѣхми съ баба Славчовица.

Около пладнина, чухъ, че Зайде дойде въ горната кжща, и съ високъ гласъ завика на Вълчовица „Хей Кехаице! Ние ду сига вярвахми ваши-се попуве и даскале, ала утъ сига нямя да хи вярваме; старня-нъ попъ и синънъ му са се загубили и са станали кумити, ала хми са ще воарза вѣра, та да повнятъ кога са станвали кумити.» Вълчовица й казваше, че това не е истина, че нѣматъ нитѣ нѣйде може да се криятъ отъ страха; че нѣматъ нитѣ какъвъ кабахатъ и пр., но лукавата Ахрянка разядосана до крайность, защото прѣди 10 години баща ми я бѣше понапралъ съ попската си тояга, понеже била дошла на курбаньтъ на Св. Атанасъ и се намѣсила съ нашитѣ жени да яде и да ломи за Св. Атанаса, продължаваше: „Каквоту и да ми казвашъ Кехаице, нашисе Ахряни си пузнаватъ, кутри кавуре пузнаватъ царенугъ и тѣ сега са се повдигнали да троасятъ старнянъ попъ; да го найдатъ комшиетѣ му». И още много такива думи изливаше Зайде, за да угоди на Кехаицата, понеже мжжьтъ на послѣдната и баща ми бѣха въ неприятелски отношения по поводъ на черковнитѣ распри по насъ отъ 1870—1876 год. Но имаше и много истини въ исказанитѣ отъ Зайде думи, защото, ако работитѣ не бѣха се прѣвърнали къмъ добро, Ахрянетѣ бѣха надумани да искатъ наказанието на баща ми.

Както и да е, разговоритѣ въ горната кжща ми

соай станвало, ала Госпудь е учювалъ Христианску ну». Тя ми расправи още за сънищата, които видѣли нѣкои жени, но на тѣзи нѣща азъ никакъ не обрьщахъ вжтрѣшно внимание, при всичко че прѣдъ нея показвахъ, че отдавамъ на тѣзи нѣща нѣкакво значение.

Надвечерь пакъ се зададоха пжтници отъ *Обручище*. Тѣ се врьщаха по обикновенному отъ Гимурджинско. Пжтници се зададоха и отъ *Шерельово*. Тѣ тъй сжщо идяха отъ *Гюмюрджюне-овасж* и бѣха отъ Узунската-Махала. Купове купове жени и дѣца ги притичаха край селото, да ги питатъ за своитѣ мили и драги ступани, братя и бащи: здрави ли сж, живи ли сж и кога ще си дойджтъ за да сподѣлятъ страховетѣ съ тѣхнитѣ нѣжни, слаби и невинни ступанки, дъщери и малолѣтни дѣчинки. Надохожданието на пжтницитѣ бѣ сила и подкрѣпа за исплашеното население, но това бѣ зло, че тѣ всички бѣха обирани, бити и ранени въ пжть отъ изюзденитѣ башибозуци по Дари-Дерско, Узунъ-Дерско и Ахж-Челебийско. Едничкото утѣшение за пжтницитѣ бѣ, че тѣ си дохождаха при своитѣ. Стражаритѣ ходяха при пжтницитѣ ужъ *хошъ-гелдиине* (за добрѣ дошли), а въ дѣйствителность да разгледватъ товаритѣ имъ, да не би да има или барутъ или друго нѣщо въ родѣ оржжие.

Както и да е, тоя день бѣ день притжженъ и за насъ и за Ахрянетѣ, които много се уплашиха отъ кудуретъ-топътъ. Азъ го прѣкарахъ въ усилни мисли за бждящето на затвореното училище; Попъ Георги го прѣкаралъ въ миръ, понеже Ахрянетѣ бѣха уплашени отъ неговото мнимо полудяване; баща ми го прѣкаралъ въ страхъ и трепетъ у дома самъ, като распратилъ троицата ми братя въ три кжщи, и цѣлото село го прѣкара въ страхъ.

6-й Май. (Пратеници за обезоржжванье).

Рано въ зори, прѣзъ росни трѣви и бурени, изъ криви пжтеки прѣзъ градини, азъ отидохъ у дома да се видя съ баща ми. Но какво да видишъ! Кжща растворена, прозорци и врата растворени и никаква жива диха. Нѣма нито баща, нито братя. Чича ми Гергювица

се припѣваше и ми казваше, че баща ми у дома замрькналъ. Тя е мислила, че прѣзъ нощьта Ахрянетѣ сж го извели, но не ми исказваше тогава тая си мисъль. Кжщата прѣзъ цѣлата нощъ била растворена, но всичко изъ кжщи си бѣ на мѣстото, само на филиитата и пищолитѣ устата бѣха извърнати надолу. За баща ми никой незнаяше, кждѣ се е дѣналъ.

Уплашенъ азъ, оставихъ кжщата, както си я намѣрихъ, и пакъ прѣзъ градината, прѣзъ Кумчюския джбакъ, Жюркоснитѣ градини, Шеховската падина, отидохъ у Вълча Кехайови прѣзъ малкитѣ падински врата. Тѣмъ вече не бѣ до тамъ приятно да ме криятъ, понеже незнаяха сетнината на работитѣ, но нѣмаше какво. Влѣзохъ въ ниската кжща, до която непрѣпущаха дѣцата да ме видятъ, за да ме не искажатъ на Шаховскитѣ Ахрянчета, тѣхни комшии и другари. Вь ниската кжща бѣхми съ баба Славчовица.

Около пладнина, чухъ, че Зайде дойде въ горната кжща, и съ високъ гласъ завика на Вълчовица «Хей Кехаице! Ние ду сига вярвахми ваши-се попуве и даскале, ала утъ сига няма да хи вярваме; старня-нъ попъ и синънъ му са се загубили и са станали кумити, ала хми са ще воарза вѣра, та да повнятъ кога са станвали кумити.» Вълчовица ѝ казваше, че това не е истина, че тѣ нѣйде може да се криятъ отъ страха; че нѣматъ никакъвъ кабахатъ и пр., но лукавата Ахрянка разядосана до крайность, защото прѣди 10 години баща ми я бѣше понапралъ съ попската си тояга, понеже била дошла на курбаньтъ на Св. Атанасъ и се намѣсила съ нашитѣ жени да яде и даломи за Св. Атанаса, продължаваше: «Каквоту и да ми казвашъ Кехаице, нашисе Ахряни си пузнаватъ, кутри кавуре пузнаватъ царенугъ и тѣ сега са се повдигнали да троасятъ старияnъ попъ; да го найдать комшиетѣ му». И още много такива думи изливаше Зайде, за да угоди на Кехаицата, понеже мжжьтъ на послѣднята и баща ми бѣха въ неприятелски отношения по поводъ на черковнитѣ распри по насъ отъ 1870—1876 год. Но имаше и много истини въ исказанитѣ отъ Зайде думи, защото, ако работитѣ не бѣха се прѣвьрнали къмъ добро, Ахрянетѣ бѣха надумани да искатъ наказанието на баща ми.

Както и да е, разговоритѣ въ горната кжща ми

произвеждаха лоши впечатления. Сега като се загуби и баща ми, не дохождаше добрѣ да слѣдвамъ да се крия. Отъ друга страна Кеханцата Вълчовица ми каза, че ще бѫде по-добрѣ да си излѣзя на явѣ, да не би сетнѣ да ме запарятъ *) Ахрянетѣ: кѫдѣ съмь билъ. Каквото стане да стане си рѣкохъ, и излѣзохъ прѣдъ пладнина отъ скривалния домъ и отидохъ въ кѫщата на Попъ Георгя ужъ да му четѫ Евангелието, защото всичкитѣ Ахряне го знаяха, че наистина е полудѣлъ и се страхуваха да не би сетнѣ нѣкой отъ тѣхъ да испати, когато властьта на правителството се усили изново.

Попъ Георги си стоеше спокойно на постлания и мендерлия кьошкъ. Турмяше си цигарката, иронически ме изгледа и се изсмѣ. Около неговата кѫща не припарваше Ахрянинъ, споредъ заповѣдьта на Жаферя и Бешинжията, за да се не плаши. Попъ Георги ми се смѣяше, за гдѣто се крия и ме убѣждаваше да се не плаша за неизвѣстностьта на баща ми. Свариха ми кахве та пихъ. Това бѣ около пладнина и пролѣтното слънце ярко грѣяше надъ скърбящитѣ жени и дѣца, тѫжащитѣ домове и изровенитѣ отъ вчерашния силенъ дъждъ градини.

Слѣдъ пладнина, дохожда Керина Чока проводена отъ Попа Анастаса да ме повика да отидѫ въ Шюкерската Махала и да прочетѫ едно писмо дошло отъ конакътъ. Щомъ каза, че има писмо отъ конака, свѣтнаха ни очитѣ. Чока каза, че го донеслъ единъ аянинъ **) проводенъ да донесе нѣкакъвъ хаберъ хубавъ за Християнитѣ. Азъ отидохъ.

Проводенникътъ отъ конака бѣше единъ членъ отъ Идаре-Меджлиси, а именно Пинтю Ахмедъ Ага. Каймакамътъ ни, ако се не лъжа, Ахмедъ Весси Ефенди, Християнинъ потурченъ, родомъ Гръкъ отъ Янина, като съумѣ да заварди каазата ни отъ стълкновение, което безъ неговитѣ грижи и старания би било нѣщо неминуемо, сполучи да истѣгли нѣкакво емирнаме отъ Пловдивъ за обезорѫжаванието на Християнитѣ въ Ахѫ-Челибийската кааза, та по тоя начинъ нѣкакъ да потуши разгорѣния и подигнатия отъ Мюфтията фанатизмъ между Ахрянетѣ. Щомъ приѣлъ такъва заповѣдь отъ Пловдивъ, той съ едничкия си едномисленникъ за упазванието страната отъ опустошение, Салихъ Сиврията отъ Смилянъ, членъ въ Идаре-Меджлиси, побърза да се съобщи на всѣкадѣ тая заповѣдь и да се прѣдвари нѣкакво стълкновение между Мохамеданскитѣ и Християнскитѣ българе, защото овчаретѣ, Християни, които отъ памтивѣка ходятъ въоружени, както когато сѫ въ селата, тъй и когато сѫ въ планинитѣ при стадата си, бѣха поченали да придохождатъ отъ равнитѣ полета въ зеленитѣ планини; а пъкъ овчаретѣ май-май не се покоряватъ на голъ ахрянинъ. За това каймакамътъ бързаше съ обезорѫжаванието.

*) Подозрятъ и искатъ отчетъ (смѣтка).

**) Аянинъ казватъ селянитѣ и каймакамътъ.

На 5-й Май, каймакамътъ, съ помощьта на Салихъ Сиврията, свиква извънредно засѣдание на Идаре-Меджлиси, въ което засѣдаваха и Християни и се назначаватъ отъ самитѣ членове на Меджлися четворица коммиссари Ахряне, да тръгнатъ къмъ четире посоки за Християнскитѣ села и по-скоро да ги безорѫжатъ и орѫжието докаратъ въ конакътъ въ г. Пашмаклѫ. Членоветѣ отъ Идаре-Меджлиси, включително Радя, (найпървия и най-върлия гъркоманинъ) и натрапения отъ грьцкия Скеченски владика рухание-векели Софроний, никакъ не очакваха такова обращение на разбърканитѣ работи и си прѣхапали лукавитѣ язици, за гдѣто схизматицитѣ българе непостигна истрѣбление и опустошение; но нѣмаше какво да правятъ и тѣ съ сърдечна горчевина сѫ слушали прочитанието на емирнамето отъ Пловдивъ. Четворицата членове отъ Идарето, ако и ступено, приели да испълнятъ възложената тѣмъ миссия, да съберѫтъ орѫжието отъ Християнетѣ. Мюфтията, Ради Чорбаджи и развратния калугеринъ Софроний, щѣли да се пукнатъ отъ ядъ, гдѣто емирнамето за обезорѫжвание Християнитѣ, не правило нѣкакво исключение за българитѣ, които припознаваха Вселенския Патрика. Въ емирнамето отъ Пловдивъ се казвало ‹да се обезорѫжатъ Християнитѣ›. Никакво исключение за Патриковъ или Екзарховъ българинъ. Мюфтията до толкова се разярилъ отъ това нечакано емирнаме, никакъ несходно съ тайнитѣ послания отъ Турската Пловдивска Комуна до него, щото изведнажь, щомъ се закрило Идарейското засѣдание, безъ да каже нѣкому нѣщо, яхнува

коня си и като въ несвѣсть си отива въ с. Арда, за да си растуши чювствата въ лѣтния му въ гората кьошкъ подъ Грудювската Християнска Махала.

Каймакамътъ далъ прѣдписания на четиритѣ коммиссари, прѣдписания написани на турски, български и грьцки; далъ имъ заповѣдь да се заберѫтъ по 4—5 души момчетии за помощь при испълнение важната имъ миссия. Салихъ Сиврията имъ далъ устни наставления, да бѫдѫтъ прѣдосторожни при испълнение порѫчката имъ, толкозъ повече, че обезорѫжване на Християнитѣ по нашитѣ мѣста е ставало само единъ пѫть и то прѣзъ врѣмето на грьцкото възстание въ 1821—1827 год., та такъво нѣщо би било отъ характеръ да произведе нѣкакво стълкновение, прѣдъ видъ на това, че никаква дира за възставание противъ правителството нѣмаше въ Ахѫ-Челебийско.

Членътъ отъ Идаре-Меджлиси, който бѣ командированъ да обезорѫжи двѣтѣ крайни сѣверо-западни Християнски села въ Ахѫ-Челеби, Карлуково и Пятково, се казваше Ахмедъ-Ага съ прѣкоръ Пинтю, та Пинтю Ахмедъ Ага.

Той билъ тръгналъ отъ Пашмаклѫ на 5-й Май слѣдъ пладнина. Вечерьта пристигнѫ въ Карлуково, чисто-българско село, и спомогнѫтъ отъ Каршилицкитѣ аги събира орѫжието до пладнина на 6 часа. Слѣдъ пладнина, той дойде въ нашето село Пятково и бѣ настаненъ на конакъ въ една нова кѫща, и слѣдъ като устно бѣ расправилъ на находящитѣ се Християни за порѫчката му, проводилъ бѣ да ме викатъ, като селски даскалъ да прочетѫ писмото отъ каймакамътъ.

Азъ отидохъ тамъ. На двора бѣха заклали едно хубаво агне за да нахранятъ него и дружината му. Той ме попита за баща ми кѫдѣ е, и азъ му казахъ, че го не зная, но прѣди това той бѣ научилъ причината за побѣгването на баща ми и бѣ мѫмрялъ Жаферя и Бешинжията, за тѣхнитѣ безчеловѣчески постѫпки спрямо поповетѣ, и бѣше имъ казалъ, че тѣ сѫ отговорни за каквото нещастие и да би се случило съ тѣхъ. Поради това, Жаферъ бѣ распратилъ тайно нѣколко души Християни да трьсятъ баща ми по кѫщитѣ на роднинитѣ ни.

Надвечерь се събраха въ квартирата му всичкитѣ

находящи се въ селото ни Християни, Ахряни, стражаре и доведенитѣ отъ самаго Пинтя Ахряне-помощници за обезорѫжването. Насѣдаха изъ кѫщи, и Пинтю изъ буджакътъ запроповѣдва, че волята на Царя е да си прѣдадѫтъ Християнетѣ орѫжието за нѣколко врѣме, и то подъ расписка, за да се познае кой е вѣренъ на Царя и кой не е. Нашитѣ отговаряха „да живѣе Царьтъ, ние сми негуви‟. Слѣдъ това Пинтю Ахмедъ-Ага, прочете най-напрѣдъ на турски писмото отъ каймакамътъ, съ което се заповѣдваше, възъ основание на полученитѣ отъ Пловдивъ заповѣди, Християнитѣ отъ Ахѫ-Челебийската кааза, да прѣдадѫтъ орѫжието си подъ расписка, което слѣдъ неопрѣдѣлено врѣме щѣло да се възвърне обратно. Слѣдъ прочитанието Ахранетѣ казаха „Падишаха саа осунъ.“ Тогава Пинтю даде мене писмото и прочетохъ българский му текстъ. Нашитѣ слѣдъ прочитанието пакъ изшеморикоха: «да живѣе Царьтъ!» Тогава той попита: „е, таби ли сте на Царя?“—Какъ не, казаха нашитѣ. «Абе Ахмедъ-Ага, викна пияния и засмѣтъ до уши Шюкяръ Райчю, чи ти дѣте ли си та на му питашъ за сее работи; ние сми райоа на Царьтъ и хичь ние имаме ли сила да се бахтеме съ нега?» «Ама мене ми е казано, да ва питамъ чорбаджи, и я зорла нища да ви зимамъ силяхътъ; за тува питамъ,» каза коммиссарьтъ Пинтю.

А бе Ахмедъ-Ага! Лу ей тува ли ти е юма или още имашъ? Чи намъ защо ни е силяхъ, та да гу ни дадемъ на Царьтъ; до чекия ще ви го дадемъ, ако щете биля и брадвитѣ ни сберете, избъбря скородумливия Райчю.

Чокъ лафъ дерменде олуръ, го посрѣщна Пинтю, и приложи: «тугава ага е тоай чорбаджиларъ, да кажите по вратъ кѫщитѣ на женине, утрѣ да придаватъ силяхъ-нъ на мои се людье; ща проводя 5—6 кола; въ ката колъ ще да има пу единъ вашъ ахрянинъ и пу единъ райоа; силѣха ще са писва на тефтеръ, единъ за селу-су и единъ за конака-на; никуму нищу нѣма да са загуби.»

Пинтю още каза, че волята на Царь-нъ е, отъ Марица насамъ никому нищо да не стане, защото сѫ орумъ-миллети, а отъ Марица нататъкъ сичко да стане прахъ и пепелъ. Расказа ни още за нѣкои звѣрства,

направени отъ коммититѣ върху турското население въ Пловдивско, и още че възстанието въ Панагюрище и Перущица било потушено.

Неговото обстоятелствено и по-човѣческо приказвание порасиусна Християнитѣ, но отъ друга страна се стѣсниха, че той смѣсваше и свързваше въпросътъ за вѣрностьта къмъ Царьтъ съ въпросътъ за припознаванието на Патриката. Той даже явно каза: „Екзарханъ излѣзе *асж*, за тува райоа оланъ, Патрикханаи танаяджакъ; булгаръ-миллети падишахтанъ ретъ олмушъ.

Множеството се разнесе. Стражаритѣ пакъ чюваха селото прѣзъ нощьта. Азъ нощувахъ у Попъ Георгя, ужъ да му четж Евангелието. Самия Пинтю вѣрваше тоже, че попътъ е лудъ.

7-й Май.

(Събирание оржжието. — Бюро. — Колове. — Крадение оржжията отъ страна на събирачитѣ. — Дохождането на Карлуковския попъ. — Излизанието на баща ми. — Заминуванието му за Карлуково. Оржжието се испровожда натоварено за Пашмаклж. — Мракъ).

Прѣзъ нощьта срѣщу 7-ий Май Исуту Молла Исенъ, нашъ селянинъ отишло при Пинтя и му казало, че у баща ми имало една пушка като топъ; тая пушка се била казвала сукакъ сюпюренъ и се пълняла по съ 5 крушюма; за това, тая пушка Пинтю да я търси. Пинтю си направилъ забѣлѣжка, да търси тая пушка у мене, тъй като баща ми бѣ загубенъ.

По заповѣдьта на Пинтя, азъ, щомъ изгрѣ слънцето, отидохъ на конака му въ кжщата Манольва Крьпчюскему. Направи се тертипъ за събирание оржжието взъ кжщитѣ. Учреди се писалище въ конака му, за да се писватъ на всякиго намѣренитѣ и зетитѣ оржжия на два тефтеря, послѣ въ тъпанжата на всѣка пушка или въ ножницата на всѣки ножь, да се тури по една пусулка, въ която да се бѣлѣжи името на притѣжателя, за да не ставатъ послѣ бъркотии слѣдъ връщанието на оржжието. При това писалище трѣбваше да присжтствува Пинтю, Джаферь, Попъ Анастасъ, азъ, Кара-Ахмедъ, членъ отъ селския ихтиарь-меджлисъ,

и двама християне. За събиранието се назначиха въ видъ на смѣсени коммисии 6 кола по единъ за махалитѣ: Горна, Бечюска, Михаль-Кехайоска, Срѣдна, Вълчо-Кехайова и Узунска. Въ сѣки колъ имаше по нѣколко души, както казахме по-напрѣдъ. Коловетѣ се испроводиха и имъ се заржча да прибиратъ тюфеци, филинти, пищоле всѣкакви видове, голѣми ножове овчарски, барутъ, фишеци и крушюме. Тѣ отидоха за 6-тѣ махали.

Прѣди да започнатъ да донасятъ оржжия, събирачитѣ, Пинтю ми каза на страна, че му казали, какво у дома имало единъ малъкъ топъ, та да се неизмамя да го скрия; освѣнъ това, той приложи, че имало около една ока барутъ у дома, да го дамъ и него, за да не стане нѣщо лошо сетнѣ. Азъ му отговорихъ, че топъ какво е нѣщо не сьмъ виждалъ; че барутъ на врѣмето е имало у насъ по двѣ и три оки, но го сьмъ изгърмявалъ съ пушки на голѣми праздници и при посрѣщание пжтници, когато се завръщатъ отъ курбетъ и гърмятъ и най-сетнѣ му казахъ, че е имало у дома една карабина съ широки уста и я знае, рѣкохъ, и Молла Исенъ, но че нея на 1-й Май дадохме Мюлязимутуму отъ Старо Село, защото сме се страхували отъ Каршилийцехъ, да ни не запарятъ за нея.

„Хубаво, каза Пинтю. „Ага е тоай, тоай да е, ама глйодай хубавѣ.“ Та че на часа Пинтю проводи единъ нагненецъ Ахрѣнинъ за Старо-Село да земе карабината отъ Мюлязимътъ и да я донесе.

Слѣдъ единъ сахать, проводения отъ Пинтя въ Старо Село Ахрянинъ се върна, заедно съ мюлязима, комуто бѣхме дали карабината за вардяние. Пинтю както вълкъ я грабна и като я поизгледа, каза, „нащо не било“; а на мюлязима каза: „а бе ти съ чий емиръ си ходилъ да сбирашь кавурски силяхъ?“ „Самички ми я дадоха, ефендимъ“ отговори мюлязимина. „Самички му я дадохме,“ подтвърдихъ азъ. Пинтю написа една пусулка, втикна я въ тапанджата; записа карабината въ списъка и я остави на страна.

Започнаха да донасатъ отъ коловетѣ, ржждясали пищоле, веренъ тюфеци, кой безъ тапанджи кой безъ кондакъ, кой безъ каша; донисаха и овчарски ножове, лъскави и съ хубави черни напъстрени чюрени, изработени въ прочютия по правение ножове градецъ

Смилянъ; донесоха и по-малки ножове за рѣзание хлѣбъ, но такива се врьщаха. Събирането на орѫжията ставаше по тозъ начинъ: отива коммисията на двора и казва на ступанина или ступанката кѫщна, да изнесе какъвто силѣхъ се намира въ кѫщи; ступанинътъ или ступанката изниса каквото има отъ родътъ на орѫжие и го прѣдава; тогава за да се испълни буквално заповѣдьта и за да дойде работата на шерия, влѣзе единъ християнинъ и единъ ахрянинъ да поразгледатъ изъ плевнитѣ, ахѫритѣ, клетоветѣ, и рафтовитѣ да не би да има нѣщо скрито и си излизатъ; като се наберяха повечко тюфеци и пищоле, задѣваха единъ ахрянинъ да ги занесе до писалището, но прѣди да влѣзѫтъ събранитѣ пушки на горния катъ на кѫщата, Пинтювитѣ момчета, Пашмаклицки салми, на двора ги прѣгледваха, и ако видѣха нѣкой хубавъ пищолъ или ножь изведнажь го потопяваха между тѣхъ, т. е. крадяха тия щененцета хубавитѣ пищоле за да ги продаватъ сетнѣ. За тая работа т. е. за крадението, най-много го биваше Арифа, синъ на Каршилицкегъ Мехмедъ-Ага, сродникъ на Пинтя. Арифъ бѣ заслѣдилъ Пинтювитѣ панти; или по старому могѫ да ги нарѣкѫ хайти, само и само да се накраде орѫжия, доброволно прѣдавани отъ едно мирно и покорно население, а страхъ бѣ нашегъ Арифча да се расходи тогава до Перущица, Брацигово или Панагюрище да брани царство. Хубаво юначество. Тѫй щото, ние виждаме, че хубаво орѫжие недостигаше до писалището да се запише. Пятковскитѣ ахряне пакъ друго правяха, тѣ прибираха хубавитѣ орѫжия на приятелитѣ и комшиитѣ имъ християне, та имъ ги крияха, или ги казваха, че сѫ тѣхни; още и друго правяха на двора: донисаха ахрянетѣ развалени орѫжия, промѣняха ги съ по-хубави отъ християнскитѣ, и ахрянскитѣ развалени дохождаха до писалището и биваха записвани като християнски, като кавурски. Азъ знаяхъ всичкитѣ тия калпавщини отъ страна на Пинтювитѣ другари, панти и хайти; виждахъ, какъ натѫпкватъ чантитѣ си съ льскати намлии отъ мадански пищоле, виждахъ всичкитѣ тѣхни опакщини, но нищо неспоменувахъ, защото мисляхъ, че и Пинтю, самия правителственъ коммисарь е вѫтрѣ въ тая работа.

Орѫжията се свързаха на снопове като суровици и три мулета се докараха, за да ги закаратъ въ Пашмаклѫ. Въ това врѣме дойде отъ Карлуково, тамошния священникъ Попъ Метекса, родомъ отъ Дюново, близо до Райково. Тоя попъ се отличаваше по своя тепегьозлюкъ, гьозбаажилѫкъ и искуственни отношения къмъ Ахрѣнетѣ. Този попъ никога не е безъ конь, и той коня си немисли и неприказва само тогава, когато е въ служба; но и тогава не ще е възможно да немисли за хубавия си конь. Той дойде до писалището, расплѣзи се да говори свободно за Падишаховитѣ хубави работи, за разумностьта на Ахрянетѣ, че непобързали дати исколятъ, и за лошата участь, която щѣла да пони стигне комититѣ въ Отлукъ-Кьой и Перушница, че толкова замаяха ва, че онова . . . . и пр., които до толкова замаяха стоящитѣ на одара по голитѣ дъски Ахряне, щото завикаха: „савусунъ бу пупасъ; пузнава са бре а а а а, че сарцьесу му е чисто; ама Пѣткуски-сье пупазе? Тѣхъ ни вѣрваме да хми е чиста работата, единътъ женабетинъ мерактанъ полудѣ, другянъ пубягна кой знае кѫдѣ." П. Метекса се навдигаше и нахохорваше отъ тия искуственно произвѣдени отъ него и за него хубави отзиви, а проститѣ и глупави ахрянкове неу гаждаха, че думитѣ отъ попа бѣха присторни масторски.

Пинтю и пантитѣ му се нахраниха добрѣ. Отъ останалото ядение се наядоха и пашанскитѣ ахряне, конто други пѫть, такова мьгливо врѣме не сѫ дочаквали, тѣ се варяха на печеното месо, кой по-много да изяде, защото „гявуръ малѫ, бубамъ малѫ" сега можеше да се приспособява напълно. Когато Исуту, Барекътъ, Медата, Базакътъ и Алююски Хасанъ Бичкуята се надпрѣварваха да облизватъ недояденитѣ отъ Пинтя коколе, тоя послѣдния бѣ събралъ около него: Джаферя Бешинжията, Попъ Анастаса, Попъ Метекса, мене, 5—6 души отъ нашитѣ селя е християне, между които и опитния вече Шюкярь Райча, за да даде послѣднитѣ си устни наставления. Той даде слѣдующитѣ наставления:

На Жафера и Бешинжията каза, да продължаватъ и за напрѣдъ да стоятъ съ дружината си, та отъ една страна да вардятъ християнитѣ отъ случайни нападения на нѣкои лудетини и безмисленни ахрянаци,

Смилянъ; донесоха и по-малки ножове за рѣзание хлѣбъ, но такива се връщаха. Събирането на орѫжията ставаше по тозъ начинъ: отива коммисията на двора и казва на ступанина или ступанката кѫщна, да изнесе какъвто силѣхъ се намира въ кѫщи; ступанинътъ или ступанката изниса каквото има отъ родътъ на орѫжие и го прѣдава; тогава за да се испълни буквално заповѣдьта и за да дойде работата на шерия, влѣзе единъ християнинъ и единъ ахрянинъ да поразгледатъ изъ плевнитѣ, ахѫритѣ, клетоветѣ, и рафтовитѣ да не би да има нѣщо скрито и си излизатъ; като се наберяха повечко тюфеци и пищоле, задѣваха единъ ахрянинъ да ги занесе до писалището, но прѣди да влѣзѫтъ събранитѣ пушки на горния катъ на кѫщата, Пинтювитѣ момчета, Пашмаклицки салми, на двора ги прѣгледваха, и ако видѣха нѣкой хубавъ пищолъ или ножъ изведнажъ го потопяваха между тѣхъ, т. е. крадяха тия щененцета хубавитѣ пищоле за да ги продаватъ сетнѣ. За тая работа т. е. за крадението, най-много го биваше Арифа, синъ на Каршилицкегъ Мехмедъ-Ага, сродникъ на Пинтя. Арифъ бѣ заслѣдилъ Пинтювитѣ панти; или по старому могѫ да ги нарѣкѫ хайти, само и само да се накраде орѫжия, доброволно прѣдавани отъ едно мирно и покорно население, а страхъ бѣ нашегъ Арифча да се расходи тогава до Перущица, Брацигово или Панагюрище да брани царство. Хубаво юначество. Тѫй щото, ние виждаме, че хубаво орѫжие недостигаше до писалището да се запише. Пятковскитѣ ахряне пакъ друго правяха, тѣ прибираха хубавитѣ орѫжия на приятелитѣ и комшиитѣ имъ християне, та имъ ги крияха, или ги казваха, че сѫ тѣхни; още и друго правяха на двора: донисаха ахрянетѣ развалени орѫжия, промѣняха ги съ по-хубави отъ християнскитѣ, и ахрянскитѣ развалени дохождаха до писалището и биваха записвани като християнски, като кавурски. Азъ знаяхъ всичкитѣ тия калпавщини отъ страна на Пинтювитѣ другари, панти и хайти; виждахъ, какъ натѫпкватъ чантитѣ си съ льскати намлии отъ мадански пищоле, виждахъ всичкитѣ тѣхни опакщини, но нищо неспоменувахъ, защото мисляхъ, че и Пинтю, самия правителственъ коммисарь е вѫтрѣ въ тая работа.

Орѫжията се свързаха на снопове като суровици
и три мулета се докараха, за да ги закаратъ въ Паш-
маклѫ. Въ това врѣме дойде отъ Карлуково, тамошния
священникъ Попъ Метекса, родомъ отъ Дюново, близо
до Райково. Тоя попъ се отличаваше по своя тепегьоз-
люкъ, гьозбаажилѫкъ и искуственни отношения къмъ
Ахрѣнетѣ. Този попъ никога не е безъ конь, и той коня
си немисли и неприказва само тогава, когато е въ
служба; но и тогава не ще е възможно да немисли за
хубавия си конь. Той дойде до писалището, расплѣзи
се да говори свободно за Падишаховитѣ хубави работи,
за разумностьта на Ахрянетѣ, че непобързали да
ни исколятъ, и за лошата участь, която щѣла да постигне
комититѣ въ Отлукъ-Кьой и Перушница, че това, че онова . . . и пр., които до толкова замаяха
застоящитѣ на одара по голитѣ дъски Ахряне, щото
викаха: „савусунъ бу пупасъ; пузнава са бре а а
а а, че сарцьесу му е чисто; ама Пѣткуски-сье пупазе?
Тѣхъ ни вѣрваме да хми е чиста рабутата, единътъ
женабетинъ мерактанъ полудѣ, другянъ пубягна кой
знае кѫдѣ.“ П. Метекса се навдигаше и нахохорваше
отъ тия искуственно произвѣдени отъ него и за него
хубави отзиви, а проститѣ и глупави ахрянкове неугаждаха,
че думитѣ отъ попа бѣха присторни маскаторски.

Пинтю и пантитѣ му се нахраниха добрѣ. Отъ останалото
ядение се наядоха и нашанскитѣ ахряне, които
други пѫть, такова мьгливо врѣме не сѫ дочаквали,
тѣ се варяха на печеното месо, кой по-много да изяде,
защото «гявуръ малѫ, бубамъ малѫ» сега можеше
да се присиособява напълно. Когато Исуту, Барекътъ,
Медата, Базакътъ и Алиюски Хасанъ Бичкуята
се надпрѣварваха да облизватъ недоядениитѣ отъ Пинтя
кокале, тоя послѣдния бѣ събралъ около него: Джаферя
Бешинжията, Попъ Анастаса, Попъ Метекса, мене,
5—6 души отъ нашитѣ селя е християне, между които и
опитния вече Шюкярь Райча, за да даде послѣднитѣ си
устни наставления. Той даде слѣдующитѣ наставления:

На Жафера и Бешинжията каза, да продължаватъ
и за напрѣдъ да стоятъ съ дружината си, та отъ една
страна да вардятъ християнитѣ отъ случайни нападения
на нѣкои лудетини и безмисленни ахрянаци,

отъ друга страна строго да бдятъ, щото между християнетѣ да се непроизведе нѣкакъвъ *фесатлжкъ* отъ вънъ или отъ вжтрѣ. При това, той имъ добави, да се погрижатъ за намирането на загубения ески-пупасъ, за изгубването на когото Жаферъ и Бешинжията щѣли да отговорятъ прѣдъ властитѣ ако стане попа *кара-каибъ*. По тая причина, двата Петкоски ангели пазители, чуваче, незабавно испратиха нѣколко души да распитватъ повторно за баща ми.

На поповетѣ Анастаса и Метекса каза, да си зафататъ редовно богослуженията по черквитѣ, но да не споминатъ име Панаретово или пакъ Екзархово, додѣто каже не стане белли „кой е гоаркъ и кой боалгаринъ“ и „кутри са по-млогу: гоарци или боалгаре.“ Клетия Пинтю незнаяше, че и самъ той е славянинъ — българинъ, ако и мохамеданецъ.

Менѣ ми каза Пинтю, да тръся и като намѣря баща ми, да му дамъ юмъ да са ни плаши и да не бѣга, защото нѣмало нищо да стане въ Ахж-Челеби. Скеченския Владика, Калиникосъ-Ефенди (каленикъ наричаемъ за подсмѣшка отъ българетѣ) щѣлъ да дойде отъ Скече, за да стане кяфиль на Патрикхане булгарларж, за да никого незатварятъ или подозиратъ властитѣ.

На другитѣ селяни каза, да си глѣдатъ работата, да се незабьркатъ въ нѣкакви фесатлжци; да не слушатъ лъжливи слухове за дохождането на Москофа, да поминуватъ добрѣ съ комшиетѣ си Ахряне и пр.

Слѣдъ това, той тайно каза на П. Анастаса да му се даде ако е възможно споредъ обичая, двѣ три лири *дишь-хакж*, или *бакшишь*. Попъ Анастасъ ни свика на край и прѣдложи да му се даде, но тепегьозина Попъ Метекса, каза, че нетрѣбва, а да му се каже, че селянетѣ е страхъ да даватъ бакшишь, да не би сетнѣ нашитѣ съселене ахряне да ни набѣдятъ въ подкупничество за скривание оржжия. По тоя начинъ се отървахме отъ бакшишьтъ, бакшишь обикновенъ за всѣки турски по-високъ чиновникъ, когато е натоваренъ и испълни нѣкаква правителствена мисия. Пинтю бѣ разсърденъ отъ това, но нѣмаше какво до прави. Жаферъ бѣ неговъ съперникъи ако отидѣше работата до ушитѣ му, той щѣше да доложи на каймакама и работата можеще да стане узунъ-узадие. За-

ради това бакшишьтъ се замъляча „ни лукъ яло, ни на лукъ мерисало“ и Пинтю съ пантитѣ си и съ товаренитѣ си съ оржжия три мулета се отправи къмъ Устово за Пашмаклж.

Тжй се свърши обезоржжването на нашето село.

Като испратихме Пинтя, двата здрави и незагубени попа, единътъ Петковски, другия Карлуковски и
азъ отидохме въ нашата, кжщ: растворена. Сега ни
празни филиnти, ни наведени пищоле не стърчаха по
рафтоветѣ на горната вжтрѣшна одая. Тѣ отиваха или
тѣхъ ги караше Пинтю Ахмедъ за Пашмаклж, сѣдали-
ще на казалского упразление. Като се поотморихме у
дома, двата попа и азъ ходихме у П. Георгеви. Той
вече не се страхуваше и неискаше да се прѣправя
като лудъ прѣдъ никого, само за зевзекликъ прѣдъ
Карлуковския попъ се прѣправяше като будала, мъл-
чеше и неотговаряше, за да види, дали ще се оплаши тепегьозинътъ му събратъ.

Пакъ се завърнахме у дома. П. Метекса ми на-
помни, че му е нѣщо шюто по корема, за това напра-
вихъ салата да позакусимъ: Когато ядѣхме, ето че дой-
де у дома загубений ми баща, прѣблѣднѣлъ, прѣжъл-
тѣлъ, отъ тридневния глядъ и уплашенъ отъ небивалия
страхъ. За да се пораспусне и за да отбѣгне отъ него
страхътъ, П. Метекса му прѣдложи да го води въ Кар-
луково едно да се расходи, друго да издалечи отъ прѣд-
мѣтитѣ, които му бѣха вкоренили страхътъ. Баща ми
му каза, че ще го слѣди не за друго, а само да испълни волята на Ахрянетѣ, които ужь го били про-
водили за да го заведе въ Карлуково и тамъ да го по-
губятъ за да не гледатъ дѣцата му. Тепегьозлюкътъ и
шийретликътъ на П. Метекса, тукъ небѣха въ състоя-
ние да убѣдятъ уплашений ми баща, че нѣма такава
работа, а за това той стана, наврѣ патрахилътъ си на
шия и захвана да се моли ужь послѣдня молитва въ
собственната си кжща. Нѣмаше какво да правимъ, ос-
тавихме го да се моли прѣдъ иконата. Като прѣстана
да чете и да се моли, испратихме го съ П. Метекса
въ Карлуково, а П. Анастасъ се върна и отвори затво-
рената черква за да чете първи пжть слѣдъ страховетѣ
вечерня, понеже на угрѣшний день бѣше праздникътъ
Св. Иванъ Богословъ. Радостьта на християнитѣ, че чер-

квата пакъ се отвори, ако и безъ клепало, бѣ много голѣма и сърдечни молитви се отправиха къмъ Бога, за дѣто билъ благоволилъ, да се размине страшната чаша, приготвена за малобройното още непотурчено българско население, въ срѣдата на Родопитѣ, въ коритото на р. Арда и притоцитѣ и Черна-Рѣка, Бѣла-Рѣка и Малка-Арда. Черквата пусна. Молящитѣ се отправиха въ кѫщитѣ си.

Като наближи да се мъркнува Жаферъ пусналъ хаберъ изъ селото, че слѣдъ 12 сахатя, или малко слѣдъ захождането на слънцето, никой мѫжь, жена или дѣте да не излиза отъ кѫщата на вънъ или да се събиратъ по нѣколко домочадия да спятъ въ една кѫща и да си задаватъ страхове. Азъ незнаяхъ това распоряжение на стражата и по мракъ съ единъ Лѣтоструй подъ мишница отивахъ къмъ П. Георгия, тамъ да нощувамъ. Отивайки къмъ П. Георгюви, тамъ връхъ кѫщата на Куртюска Марковица, до самото кюше на развалената кулля *) градена прѣзъ врѣмето на Дере Бейлика отъ Салихъ-Аговия братъ Хаджията, дере-бейтъ на нашата рѣка и села лѫжащи по нея, ме спрѣха двама отъ стражаритѣ, които вардяха двата кръстопѫтя при западната страна на черквата, и ме попитаха кѫдѣ отивамъ по това врѣме. „При полудѣлия попъ, имъ отговорихъ, за да му пѣя, споредъ както ни е зарѫчалъ Пинтю. Тѣ тогава свободно ме оставиха да отида до кѫщата на П. Георгя.

Вечерьта нѣмаше бѣгание. Ние се считахме вече осигорени поне за живота си, понеже чрѣзъ прѣдава-

*) Прѣди 80—100 Ахѫ-Челеби сѫ владѣли петь братя деребеи, синове на единъ баща по-напрѣшенъ дере-бей. Салихъ-Ага е владѣлъ Устово, Райково, Пашмаклѫ, Смилянъ, Арда и Тозъ-Бурунъ и е ознаменувалъ името си съ направата по ангария пѫтьтъ отъ Кошница до Арда; а братъ му Хаджи-Ага или Хаджията е владѣлъ селата въ нашата рѣка, а именно Виюву, Карлуково, Пятково и Старо-Село. Тия двама братия често сѫ имали битки помежду си, защото Салихъ-Ага искалъ да владѣе сичкото Ахѫ-Челеби. За да се защищава братъ му хаджията отъ него, ималъ кулля близо до черквата ни подъ Надолюовата кѫща и въ тая кулля сѫ се събирали сичкитѣ селяне да се криятъ и бранятъ заедно съ Хаджията, сѫдичарьтъ. Отъ тая кулля прадѣдо ми Иванъ е убилъ единъ Спахия като пиялъ вода на Бечювската чешма. Това чюдно отъ такава далечина убивание е станало по заповѣдь на Хаджията, защото Спахията е билъ човѣкъ Салихъ-Аговъ.

ние орѫжията си, показвахме най-голѣма вѣрность и
прѣданность къмъ Царя. Станахме хасѫлъ царска рая.
Но за намаление страхотиитѣ подѣйствува и това, че
мѫжкото население постоянно си дохождаше изъ чуж-
бина, а и отъ приказкитѣ на ахрянетѣ узнахме, че по-
литическия въпросъ се е обърналъ вече на черковенъ.

Прѣзъ нощьта, силенъ студъ настана, както въ
зимно врѣме. Падинкитѣ се поледиха, тънъкъ снежекъ
бѣ побѣлилъ земята, и попари всичкитѣ прѣсни про-
лѣтни растения, таманъ се разбудили отъ пролѣтнитѣ
ситни дъждове и майското животворно слънце. Стражитѣ
чукаха цѣлата нощь о голитѣ и студени камьнье и ку-
четата спровождаха чуканието съ притъжно меланхо-
лическо лаяние.

8-й Маий.

(Праздникъ Св. Иванъ Богословъ. — Богослужение подъ надзоръ. — Извѣстие отъ Давудюво. — Извѣстие отъ Карлуково. — Курбанъ. — Зима въ пролѣтно врѣме).

Бѣше лѣтния Ивановъ-день. Тозъ праздникъ се
празднува въ Пятково и Карлуково съ нѣкаква особен-
ность. Ето какъ. На 3 и 4 Май четире момчета ходятъ
изъ селото и събиратъ отъ всѣка кѫща: жито, пче-
ница, орѣхи, восъкъ и тамянъ. Отъ събраното изъ се-
лото питропката испича хлѣбъ и прави коливо за
праздникътъ. Това става и въ двѣтѣ села. Освѣнь хлѣ-
бътъ и коливото, всѣко село приготовлява по единъ
овенъ за курбанъ. Хлѣбътъ, коливото и овенътъ още
утрѣньта се закарватъ на Бурунътъ, една висока пла-
нина $1\frac{1}{2}$ часъ къмъ сѣверъ отъ Карлуково и $2\frac{1}{2}$
часа къмъ сѣверозападъ отъ Пятково, при водораздѣла
на р. Малка Арда съ единъ отъ деснитѣ притоци на
р. Марица (тая планина сега е граница между южна-
България и Турция). Двѣтѣ села, Пятково и Карлуково
заедно правятъ курбанитѣ си на Бурунътъ и поповетѣ
и отъ двѣтѣ села, придружени отъ учителитѣ и учени-
цитѣ съвмѣстно извършватъ молебенъ надъ грамадата
отъ черни каманье, окрѫжена съ стогодишни перести
ели, грамада, която е остатъци отъ една черкова Св.

Ив. Богословъ. При това черкувание жени не ходятъ. Отиването и дохождането на поповетѣ, учителитѣ, ученицитѣ и нѣколко души отъ селянитѣ Християне и Мохамеданци се споражда съ гърмение пушки. Нечеркуването и непразднуването тозъ праздникъ се счита грѣхъ съ послѣдствия громъ и градъ. Но трѣбва да забѣлѣжатъ читателитѣ, че и българо-мохамеданцитѣ или ахрянитѣ почитатъ курбанитѣ и въ общитѣ разноски за тѣхъ и тѣ драговолно се мѣсятъ.

Голѣмъ праздникъ бѣ наистина и съ важно значение за населението, но както по-горѣ видѣхме, чрѣзвичайнитѣ обстоятелства дѣйствуватъ за спирането поне приврѣменно силата както на правнитѣ, тъй и на вѣрскитѣ обичаи. За днешния курбанъ, за днешното задружно черкувание на Бурунътъ, нито отъ село момчета бѣха нѣщо сбирали, нито за овенъ бѣха мѣрки взети. Та кого въ такова страшно врѣме водяше да мисли да иде на Бурунътъ да коли курбань и да прави агиасмо, когато междуособнитѣ сношения съ най-ближнитѣ околни села бѣха прѣкъсани, когато невиннитѣ ахряне и ахрянки всѣки день се готвяха съ вѫжя да дохождатъ въ Християнскитѣ села да задѣватъ плячка (яма) отъ кавурско имание. Тѣзи наши мили и драги съсѣди и вѣковни братя по кръвь и язикъ, които до вчера ни слугуваха и работяха вънкашнитѣ планински работи, днесь на скѫсанитѣ имъ пояси и навързанитѣ врукузуни *) бѣха запасани пищоле и ножове; тѣ мисляха ако и иллюзорно да ни исколятъ, и да ни оберѫтъ; даже кѫщитѣ бѣха распрѣдѣлени; Агуптинътъ Юсуфъ бѣ записалъ Вълчо Кехайовата кѫща за живѣяние, а надъ нея Кара-Манолювата за кование гвоздие и петали.

Курбаньтъ за Св. Иванъ бѣ изоставенъ за по-благоприятно врѣме. Утриньта имаше служба въ черковата, първа служба слѣдъ страховетѣ, но тая служба, това Богослужение не извършихме прѣспокойно, защото колкото и да бѣха многочисленни присѫтствующитѣ мѫжье и жени въ черковата, навъртането нѣколко души отъ стражитѣ около черковния дворъ ни задаваше страхъ. Забѣлѣжително бѣше наистина това нѣщо. Хемъ ни обезоръжиха напрѣшния день, хемъ вкоренения и

*) Врукузунъ казваме учкуръ.

вѣковния страхъ на ахрянетѣ отъ Москофа не ги оставяше спокойни. Както се научихме посетнѣ, Жаферъ се уплашилъ да не подигнемъ нѣкакъвъ фесатлъкъ въ черковата, за това бѣ проводилъ Бешинжиювия синъ съ още трима отъ Юте-юзскитѣ **) кротки ахрянкове да обикалятъ въ черквинския дворъ, което тѣ извършиха. Около стражаритѣ се въртяха и нѣколко души отъ съселянитѣ ни ахряне. Криво-лѣво и набързѣ, Богослужението се извърши отъ попъ Ташя. Като се разотиде множеството, стражаретѣ наближиха черквинската южна врата и поискаха позволение да влѣзѫтъ. Каза имъ се, че могѫтъ. Скроено отъ напрѣдъ или случайно, тѣ влѣзохѫ съ тюфецитѣ си на рамо и пищолитѣ си на пояси. Ние не можахме да имъ направимъ забѣлѣжка както въ мирни години на други любители ахряне, когато поискваха да разгледатъ черквата, защото сега ни бѣ страхъ. Тогава тѣ влѣзохѫ и се чудяхѫ на хубаво нашарената отъ горѣ до долу черква. «Брей аратликъ, ама хубаву; нѣма хичь бялку, ни пу таванъ, ни пу дуваръ, вретъ е нашарено,» казваше единъ отъ Юте-юзскитѣ невинни ахрянкове. «Аллахъ! аллахъ!, отговаряше му Саню Исенуски отъ Мустафчово, ама чи направена рабута брей кардашъ.» Намъ бѣ много драго, че на тия наши братя българската кръвь се сгорѣщяваше и християнскитѣ имъ още, могѫ да кажѫ, сърдца затупкаха отъ впечатленията, произведени тѣмъ отъ вѫтрѣшното величие на храмътъ. Но това не бѣ за чудение; нѣмаше повече отъ 250 години отъ като тѣхнитѣ прадѣди бѣха приели мохамедовото учение, не че го разбирали по-добрѣ, но чрѣзъ силата на ножа и лукавството на Македонскитѣ юрюци, които подъ видъ на овчаре и скотовъдци постъпенно сѫ се вмѫкнували въ вѫтрѣшностьта на Родопитѣ съ пропагандическа цѣль. Заплакалъ би и най-коравосърдечния человѣкъ, заплакалъ би отъ жалость за лошата сѫдба на тия наши

**) Юте-Юзъ (отвѫдва страна, отвѫдно лице) се казва оная часть отъ Ахѫ-Челеби, водата на която се слива въ рѣка Кара-Су; тамъ сѫ нѣколко села вънъ отъ коритото на р. Арда. Между тия села отъ вънъ коритото на Арда нѣма ни едно останало Християнско. Всичкитѣ сѫ исмохамеданчени и жителитѣ се отличаватъ по много миролюбивия си характеръ. Обичатъ обаче да покрадватъ.

братия, като погледнеше съ какво благоговѣние тѣ стояхж въ православний Християнски храмъ; заплакалъ би, всѣки славянинъ, всѣки българинъ, всѣки християнинъ, съ исключение на грьцитѣ християне, които употрѣбляваха тия наши еднокръвни братия за орждия противъ насъ. Та и защо щѣха да заплачатъ грьци при това явление, когато тѣ сж слѣдъ нѣмцитѣ, найнепримирими неприятели срѣщу славянството и когато единъ грькъ, единъ православенъ, единъ християнинъ за срамъ на Християнството, единъ Вселенски Патрика за срамъ и унизение на вѣрата и християнството с ходилъ да коленичи прѣдъ единъ султанъ и да го моли — съ сълзи може би — да истурчи Родопскитѣ българе, за да се уздрави властьта и на Султана и на Патриката въ Родопитѣ. Грьцитѣ по ще сж весели и по-спокойни, ако иматъ едни турски Родопи, отъ колкото Славянски и Български Родопи. Да неиздалечавамъ. Стражаритѣ влѣзоха и въ олтарьтъ. Попътъ не имъ каза нищо. Тѣ влѣзоха и очитѣ имъ се опрѣха найнапрѣдъ на купътъ славянски льскато подвързани книги и единъ отъ тѣхъ каза ‹машалла даскале, хубави китапе имате› Бешинжиювия синъ распитваше за кръстътъ, за потирътъ, за проскомидиитѣ, за копиета, за дискоса и за всичко и слѣдъ расказванието му отъ насъ, той се показваше, като че имаше понятие отъ тия работи. Питалъ бѣ види се и другадѣ. Но въ сжщото врѣме, ние съгледвахме, че той се надзираше по всичкитѣ кюшета въ олтарьтъ; погледна и подъ прѣстолътъ, надигна и хлупката на каменното корито за държание голѣмо агиясмо, оставяно отъ Водици, като за полвина комка га онѣзи християне, които споредъ прѣсждата на духовницитѣ небиваше да се комкатъ съ св. причастие. Той распита и расказа му се и за него. Ама съ какво любопитство питаше? — Сжщо като че бѣ Християнинъ. Като разглѐдаха всичко, излѣзохме си заедно отъ черквата.

Попъ Анастасъ и азъ отидохме у дома. Слѣдъ малко дойде Жаферь съ Бешинжията. Жаферь сърдито каза на попа да се распореди за курбанъ, защото Исуту и Мецата му казали, че ката година се е колилъ курбанъ на днешния день.

‹А чи кой ще иде сега на Бурунътъ Жаферь Ага, попита го попътъ.›

‹Тува в'селу су можите да си гу опѣете,› каза Жаферь, като въртяше главата си съ шиникъ бѣла чалма.

‹Хубаво, рѣче попътъ, ние курбанъ лу ай сига можимъ да найдимъ.›

Заржчахме на Шюкяръ Райча да се распореди за курбанъ и да го откара, заколи и свари на могилата Св. Костадинъ. Той незабавно бѣ испълнилъ порж̀чката, купилъ бѣлъ овенъ, забралъ една сюрия дѣца и на връхъ на Св. Косгадинъ 1/2 сахатъ надъ-селото ни приготвилъ курбаня за опѣвание и ядение.

Като се распоредихме за курбаня, Жаферь започна да ни приказва за старовръмски работи, за врѣмето и начинътъ на турчанието, за моренския ясжлжкъ (грьцкото възстание) за работитѣ, които едно врѣме докарали Пашмаклийцкитѣ и Райковскитѣ голѣмци ахряне отъ Грьция, за деребейлика прѣзъ врѣмето на Салихъ-Ага, Ахж-Челебийски аянинъ, който прѣмѣстилъ центра на казалското управление отъ Смилянь въ Пашмаклж. расказваше ни още твърдѣ любопитни и важни за новата ни история повѣсти за Салихъ-Аговото управление, за неговитѣ не на книга написани закони; за какъ е бѣсилъ крадцитѣ безъ разлика на вѣра на прочютия габеръ между християнскитѣ села Горно и Долно-Райково на мѣстото Св. Костадинъ; приказваше ни още, какъ Салихъ-Ага е хвърлялъ въ судата (урва) подъ сегашния конакъ въ Пашмаклж онѣзи жени и моми, които сж били уловявани или подозирани въ безчестие. Жаферь съ въздишки приказваше за тия минали, свѣтли и мирни, споредъ него, години, когато не е имало никакво грьцко и българско, а всичкитѣ кавуре сж били рая и вѣрни на царя. ‹Какво да правимъ, приложи той, ага вие кавуре-се сами са заядахте напрежь като кучета, раздѣлихте са на гоарци и боалгаре, та че сетнѣ вдигнахте глава и вархъ царенугъ, пакъ незнаите, чи вие царюнуму нищу ниможите сгори.›

Попътъ му отговори: ‹Хей Жаферь-Ага, боалгаресе си са вярни царюнуму; сее рабути хи са разбоаркали биръ качь киши въ Хюлбенцку; ама какво да сторишь *биръ епаръ, бинь цекеръ*.“

‹Та нема нищо попе; падишахануѓъ ни е страхъ

братия, като погледнеше съ какво благоговѣние тѣ стояхж въ православний Християнски храмъ; заплакалъ би, всѣки славянинъ, всѣки българинъ, всѣки християнинъ, съ исключение на грьцитѣ християне, които употрѣбляваха тия наши еднокрьвни братия за орждия противъ насъ. Та и защо щѣха да заплачатъ грьци при това явление, когато тѣ сж слѣдъ нѣмцитѣ, най-непримирими неприятели срѣщу славянството и когато единъ грькъ, единъ православенъ, единъ християнинъ за срамъ на Християнството, единъ Вселенски Патрика за срамъ и унизение на вѣрата и християнството с ходилъ да коленичи прѣдъ единъ султанъ и да го моли — съ сълзи може би — да изтурчи Родопскитѣ българе, за да се уздрави властьта и на Султана и на Патриката въ Родопитѣ. Грьцитѣ по ще сж весели и по-спокойни, ако иматъ едни турски Родопи, отъ колкото Славянски и Български Родопи. Да неиздалечавамъ. Стражаритѣ влѣзоха и въ олтарьтъ. Попътъ не имъ каза нищо. Тѣ влѣзоха и очитѣ имъ се опрѣха най-напрѣдъ на купътъ славянски льскато подвьрзани книги и единъ отъ тѣхъ каза „машалла даскале, хубави китапе имате" Бешинжиювия синъ распитваше за крьстътъ, за потирътъ, за проскомидиитѣ, за копиета, за дискоса и за всичко и слѣдъ расказванието му отъ насъ, той се показваше, като че имаше понятие отъ тия работи. Питалъ бѣ види се и другадѣ. Но въ сжщото врѣме, ние сгледвахме, че той се надзираше по всичкитѣ кюшета въ олтарьтъ; погледна и подъ прѣстолътъ, надигна и хлупката на каменното корито за държание голѣмо агиясмо, оставяно отъ Водици, като за полсвина комка га онѣзи християне, които споредъ прѣсждата на духовницитѣ небиваше да се комкатъ съ св. причастие. Той распита и расказа му се и за него. Ама съ какво любопитство питаше? — Сжщо като че бѣ Християнинъ. Като разгледаха всичко, излѣзохме си заедно отъ черквата.

Попъ Анастасъ и азъ отидохме у дома. Слѣдъ малко дойде Жаферь съ Бешинжията. Жаферъ сьрдито каза на попа да се распореди за курбанъ, защото Исуту и Медата му казали, че ката година се е колилъ курбанъ на днешния день.

„А чи кой ще иде сега на Бурунътъ Жаферь Ага, попита го попътъ."

„Тува в'селу су можите да си гу опѣете," каза Жаферь, като въртяше главата си съ шиникъ бѣла чалма.

„Хубаво, рѣче попътъ, ние курбанъ лу ай сига можимъ да найдимъ."

Заржчахме на Шюкяръ Райча да се распореди за курбанъ и да го откара, заколи и свари на могилата Св. Костадинъ. Той незабавно бѣ испълнилъ поржчката, купилъ бѣлъ овенъ, забралъ една сюрия дѣца и на връхъ на Св. Костадинъ ½ сахатъ надъ-селото ни приготвилъ курбаня за опѣвание и ядение.

Като се распоредихме за курбаня, Жаферь започна да ни приказва за староврѣмски работи, за врѣмето и начинътъ на турчанието, за моренския ясжлжкъ (грьцкото възстание) за работитѣ, които едно врѣме докарали Пашмаклийцкитѣ и Райковскитѣ голѣмци ахряне отъ Грьцвя, за деребейлика прѣзъ врѣмето на Салихъ-Ага, Ахж-Челебийски аянинъ, който прѣмѣстилъ центра на казалското управление отъ Смилянъ въ Пашмаклж, расказваше ни още твърдѣ любопитни и важни за новата ни история повѣсти за Салихъ-Аговото управление, за неговитѣ не на книга написани закони; за какъ е бѣсилъ крадцитѣ безъ разлика на вѣра на прочютия габеръ между християнскитѣ села Горно и Долно-Райково на мѣстото Св. Костадинъ; приказваше ни още, какъ Салихъ-Ага е хвърлялъ въ судата (урва) подъ сегашния конакъ въ Пашмаклж онѣзи жени и моми, които сж били уловявани или подозирани въ безчестие. Жаферь съ въздишки приказваше за тия минали, свѣтли и мирни, споредъ него, години, когато не е имало никакво грьцко и българско, а всичкитѣ кавуре сж били рая и вѣрни на царя. „Какво да правимъ, приложи той, ага вие кавуре-се сами са заядахте напрежь като кучета, раздѣлихте са на гоарци и боалгаре, та че сетнѣ вдигнахте глава и вархъ царенугъ, пакъ незнаите, чи вие царюнуму нищу ниможите стори."

Попътъ му отговори: „Хей Жаферь-Ага, боалгарее си са вярни царюнуму; сее рабути хи са разбоаркали биръ качь киши въ Хюлбенцку; ама какво да сторишь *биръ епаръ, бинь чекеръ.*"

„Та нема нищо попе; падишахануг ни е страхъ

утъ сакива работи, иллемъ какво е, орталѫкътъ туряте биразъ на омуръ; пакъ ние османлие-се си знаемъ, чи вие нищу нимож̀ите направи, ала ва лоаже мускофъ-нъ и вие боалгаре-се му уйдисвате и гу вѣрвате; ами чи той елли сенеденъ бери е доходалъ ду Едрине, какво направи? избъбря Жаферъ.

Ние искахме да се спрѫтъ подобни разговори, да не би да изопачи Жаферъ нѣкоя дума, за това мълчахме. Той тогава захвана да ни приказва друго, захвана да расправя, какъ въ такива бъркотии само старитѣ пострадватъ, а младитѣ се помилватъ; че християнския корень никога не е щѣлъ да се довърши, защото самичькъ аллахъ искалъ да има по-много вѣри на дюнята, та да се надпрѣвареватъ разнитѣ вѣрници, кой по-хубаво да тачи Бога и испълнява заповѣдитѣ му, и пр. Слѣдъ два сахатя разговори и прикаски, Жаферя повикаха да си иди въ квартирата и той си отиде. Той билъ дошьлъ да иска нѣколко лири бакшишь отъ мене и отъ баща ми но не посмѣя да поиска. Оставилъ бѣ това за по-благоприятно врѣме. На тръгвание той каза на П. Анастаса, че нѣма отъ сега страхъ, защото Патриката билъ стапалъ кяфиль упрешь царьнъ за Ахѫ-Челиби, само биръ качь киши отъ Устово, щѣли да утрѣбятъ, за да ни каращардисватъ орталѫка.

Като си отиде Жаферъ, ние отидохме съ попътъ у мнимо полудѣлия попъ Георгя и му расправихме всичко за размѣненитѣ разговори. Попъ Георги каза, че ще трѣбва да се прибѣгне до измама, т. е. да се припознае Патриката, догдѣто се поотбистрятъ работитѣ.

Въ това врѣме по чястни работи пристигна отъ Давудюво *) единъ християнинъ. Той ни расправи за нѣкои подробности за Перущица и Панагюрище, подробности много прѣувеличени отъ дѣйствителностьта, защото нашитѣ ахряне, когато расказватъ нѣщо за

*) Давудюво лѣжи $2\frac{1}{2}$ сахатя на севѣро-западъ отъ Пятково. То спада въ Хаскьойската каза и има 250 кѫщи българо-мохамеданци и 50 кѫщи българо-християне Като далечь отъ централното управление на Хаскьойската каза, тамошнитѣ аги Бекиръ-Ага, братята му и имамътъ въртяха селскитѣ работи, както си искаха. Всички по-малки давии тѣ рѣшавахѫ въ селото. Тѣзи аги обаче бѣха много благорасположени къмъ християнетѣ имъ съселяне и въ най-критически минути ги сѫ вардили отъ всѣкакви случайности, само черква не имъ даваха да си направятъ.

войска, за битва, за много хора, тѣ обичатъ да надказватъ и да прилагатъ числата хиляди милиони, за да дадѫтъ на расказа си по-голѣмо значение. Така, Давудювлянинътъ ни расказваше, че споредъ думитѣ на завърналитѣ се отъ Перущица и Панагюрище башибозуци, около 10.000 комити имало задъ Марица и че за това царьтъ билъ сторилъ ретъ българетѣ отвѫдѣ Марица; че Пловдивския български владика билъ побѣгналъ въ Цариградъ, че Екзархията щѣла да се затвори, че Екзархътъ, както го наричатъ ахрянетѣ българския Патрика, щѣлъ да бѫде обѣсенъ и пр. Расправи ни още, че на 25 Априлий, по една висока заповѣдь отъ Хаскьойския Каймакаминъ, всичкия вакѫфъ *) се билъ въоружилъ едаденъ етмише кадаръ; даже и циганитѣ, които по всичката източна Родопа сѫ мохамеданци, били въоружени. Много чети баши-бозушки били поведени отъ разни аги и беюве къмъ Пловдивското и Хаскюйското полета и направили много пакости и обири по мирнитѣ християнски села въ Рупчосъ, Конушъ **) и Хаскьойско.

Ние и сега разбирахме, че работата не е била хубава, че е имало причини да станатъ и въ Карстата-Гора страхове и че още не е всичко разбистрено. Казахме на дошлия отъ Давудюво християнинъ да си отиде по-скоро, за да го неуловятъ и подозрятъ въ нѣщо. Той направи това.

Около пладнина, дойде проводений отъ насъ още утренята въ Карлуково, человѣкъ за да се научи, какъ тѣкѫтъ работитѣ тамъ и въ горнитѣ села ***). Ташю Сакалски ни расказа, че работата се е обърнала на *гоарцка-боалгарска;* че отъ конакътъ настоявали прѣдъ Устовци и Райковци да припознаятъ Патриката, че който попъ въ едно непродължително врѣме не ще да се поклони на калугеринътъ Софроний, владикоски векилинъ

*) Подъ име вакѫфъ се разбиратъ всичкитѣ Родопски села, които спадаха тогава къмъ Хаскьойската каза. Вакѫфъ наричатъ още казитѣ: Ахѫ-Челеби, Султанъ-Ери и Дари-Дере въ коритата на р. Арда и р. Сюатли. Защо сѫ тия мѣстности вакѫфи, ще поговоря на друго мѣсто по-широчко.

**) Рупчосъ и Конушъ, сега околии, бѣха тогава нахии отъ Пловдивската кааза.

***) Подъ горни села се разбиратъ Устово, Райково Горно, Райково Долно и Пашмаклѫ.

на Скеченския владика, щѣлъ да бжде затворенъ, както станимакскитѣ български попове попъ Матей и попъ Георги; че наскоро щѣли да излѣзжтъ отъ Пашмаклж коммисари за да питатъ „кутро селу е гоарцку, я кутро боалгарско."

Тия новини бѣха обезпокоителни. Мерзавецътъ Скеченски Калиникъ и лукавия подлецъ Софроний, — който, при всичкия си високъ духовенъ чинъ — протосингелъ, бѣ залюбилъ една Пашмаклиянка — българка вдовица, на име Руса Таковска, и бѣ оградилъ кжща на дъщерята ѝ. Тия двѣ черни души, бѣха намѣрили благоприятно врѣме, бѣха дочакали новъ XV вѣкъ; тия два разсадници на еллинизмътъ въ славянскитѣ Родопи *) тамамъ сега бѣха намѣрили врѣме да правятъ отъ схизматици православни и да прѣливатъ отъ Българе грьци и да вкаратъ отново едвамъ разбуденитѣ Родопски Христиане въ патриковата умразна котара, въ котарата на низостьта и незнаянието. Ами че пакъ защо тия вълкове въ овчи кожи да се не ползуватъ отъ обстоятелствата да чернятъ българското име прѣдъ праводолюбивото царско правителство; защо сега въ това мългливо врѣме да не проповѣдатъ между простодушното българо-мохамеданско население, че българетѣ, ако не станатъ грьци, ще станатъ москофе, и тогава щѣли да зариятъ огъньтъ и на турци и на грьци; когато знаяха, че Мюфтията, Радю и Вълчо, **) най-влиятелнитѣ лица въ каазата бѣха за св. патрика и най-сетнѣ, когато знаяха, че Мюфтията въ едната ржка държаше всичкитѣ българе-мохамеданци въ Ахж-челеби? За това на Каллиника и Софрония би било даже непростително, ако не постжпяха сега по начинъ най-лукавъ, най нисъкъ и най противнохристиански, та да оправдаятъ баре до нѣкадѣ голѣмитѣ суми пари, които тѣ получаваха отъ елинскитѣ силлогоси, за погърчването на Родопскитѣ българе чрѣзъ настаняване грьци учители и учителки и въвождането изново ослѣпителния за нашенскитѣ людие еллински языкъ въ черквитѣ и училищата. Сега

*) Скеченскитѣ митрополити иматъ и титлата Ἔξαρχος τῆς Ροδόπης καὶ περιθεώριον.

**) При всичко че гърчението на Вълчо Кехая бѣ присгорно и за дипломация; той сетнѣ стана родолюбецъ.

прочее му бѣ врѣмето и писмоносцитѣ между Каллиника въ Скеча, Мюфтията въ Арда, Софрония въ Пашмаклж и Радя въ Райково, единъ подиръ други се срѣщаха и кръстосвахж денѣ и нощѣ. Четиретѣ разсадници на еллинизма въ Родопитѣ не сж спали прѣзъ тия благоприятни денье, които въ стотина години веднажъ доходатъ и сж се радвали, че ще извършатъ великъ прѣвратъ, за който да получатъ аферимъ отъ Царя, благословия отъ патриката и жълтички отъ грьцкитѣ дружества ужъ за учители, учителки и книги — учебници, а въ дѣйствителность да си тъпчятъ кемеритѣ и чекмеджитѣ съ луди пари отъ луди людие. Никакъ не можемъ да осждимъ тия хора, защото като шарлатане, ако не се ползуваха отъ обстоятелствата, щѣха да бждтъ най-голѣми ахмаци.

При това пусна се слухъ, че Скеченския владика, Патриковъ Екзархъ въ Родопитѣ щѣлъ да дойде заедно съ прочутия по онова врѣме въ южнитѣ Родопи хайдутинъ Мутуша, *) защото безъ него не било възможно да дойде владиката. Това още повече обезпокои Христианетѣ. Четире години грьцки владика не бѣ стжпилъ въ Родопитѣ и сега щѣше да дойде.

Научихме се, че повечето отъ селата се били обѣщали, какво че ще припознаятъ Скеченския владика, само Устовци рѣкли на нѣкои питаче, че тѣ по-лесно ще станатъ католици или протестанти, отъ колкото изново да се подлагатъ подъ грьцки патрици и владици. Сичкитѣ чиновници отъ конакътъ бѣха се завзели да искоренятъ екзарховата власть. Самия каймакамъ бѣ казалъ на Икономъ П. Василя, Архиерейски намѣстникъ на св. Пловдивский Панарета, че си нѣма вече мѣстото да ходи въ конака, да засѣдава въ Идарето и да прѣдставлява нѣкого, но П. Василъ му бѣ хитро отговорилъ. Той му билъ казалъ, че ходи, засѣдава и прѣдставлява въ Конака Христианското население отъ Ахж-Челеби на основание едно емирнаме и че послѣдующе емирнаме да унищожава първото не е получилъ още отъ надлѣжното мѣсто и слѣдователно, той щѣлъ да засѣдава до гдѣто му се запрѣти по официяленъ начинъ, както му е и

*) Мутушъ бѣ лошъ хайдутинъ. Той погина подъ Плѣвенъ, гдѣто бѣ отвелъ една чета доброволци Помаци за помощь на турскитѣ войски.

позволено. Да го испждятъ отъ конакътъ не смѣяли, защото сетнината не бѣ извѣстна; можеше да се случи че слѣдъ нѣколко денье или мѣсеци да се избърняха работитѣ или пакъ да дойде Москофътъ. Тъй си мисляха ахрянетѣ.

Нашитѣ попове крояха да се поклонятъ привремменно на любовника на Пашмаклицката вдовица Софрония, до гдѣто се изобърнатъ работитѣ на хубаво; защото то се знаеше, че тоя хаосъ нѣма да отиде дълго врѣме, че това насилване на съвѣстьта бѣ като една фартуна, скоро прѣминующа.

Надвечеръ отидохме съ попъ Анастаса на Св. Костадинъ, святихме вода, упѣвахме курбанътъ и поседнахме подъ старитѣ стълбати джбове, до гдѣто Шюкярътъ Райчю распрѣдѣли сварения овенъ на попове, аги, ахряне и стражаре. Райчю разсипваше свареното на яхния месо въ бѣли малки харкомички и расказваше какъ лани бѣхме прѣкарали тоя праздникъ на бурунътъ, заедно съ Карлуковцехъ. „Ей Райчю, викаше му попътъ, ти ми докарай сега ланска-на година, та ща ти да каквото искашъ.“ „А бе, оти ва е лу страхъ бе, за нищо, вритъ ей сее страхуве са ахрянски дубари, ама ако дойде москофъ-нъ слѣдъ биръ качъ гюнь, та щите видѣ сее ахряне, какъ соа щатъ растарче пу храсту су; тугава ща я да питамъ нува Ису, какъ знае да пие харизана ракия и да ище харизани навуе,“ забърбори Шюкярътъ и др. такива безсолни думи зе да сипва, до гдѣто му не смахнахме да мълчи прѣдъ дѣцата. „Защо да моалча бе, продължаваше той, то си е сува ешкере рабута, стрику*) когато и да е ще дойде да разруи сее ахрянте, тюги, та са адинъ с' другъ ни щоатъ видѣ.“ Райчю му лесно се думаше на барчината Св. Костадинъ, защото нѣмаше ни единъ ахрянинъ на курбаня. Райчю и въ село знаеше какъ да дрънка и да лъже прѣдъ Пинтювци, Жаферювци и Исуфци, та малко го бѣ грижа. Сахатътъ на 10 слѣзохме си прѣзъ Дойновскитѣ кжщи на селското хорище до черквата и училището. Извършихме вечернята молитва и се разнесохме.

*) Подъ стрику у насъ означенуватъ Русския Цръ. Нѣкои отъ старитѣ ахряне и до днесь казватъ „Хей Мижювъ, я повия, когато стрику бѣ въ Едрине.“

Прѣзъ нощьта настана силенъ студъ. Всичко се поледи като въ зимно врѣме. Градинскитѣ сѣидби съвършенно се попарлиха отъ тоя силенъ студъ въ приятната пролѣть. Като че студътъ и неговитѣ сетнини, очъртаваха лошото попарвание на българский народъ и убивание на бждящето му. Стражаретѣ пакъ цѣла нощь чукаха тоягитѣ си о студенитѣ камьние.

9-й Май.

(Зима въ пролѣтно врѣме. — Богослужение. — Бакшишь на Бешинжията. — Пжтници отъ Гюмюрджинско. — Улекчение отъ страховетѣ).

Деньтъ бѣше недѣленъ и богослужението се извърши. Отъ полученитѣ свѣдения отъ околнитѣ ни села, узнавахме, че работитѣ сж се избърнали на миръ, че възстанието е било потушено, че възсталналитѣ села сж били ограбени, че е имало исклани мжже, жени и дѣца въ Срѣдна-Гора и севѣрнитѣ склони Родопски и че най-сетнѣ нѣкаква прошка или амнистия е била прогласена. Нашитѣ пазители Жаферъ и Бешинжията си прѣхапаха язицитѣ. Тѣ нечакаха работитѣ да зематъ такъвъ край. Тѣ очакваха многоочакваното врѣме за исколванието на кавуритѣ, за обирание имуществата имъ и распрѣдѣляние между агитѣ, и за обръщанието въ грамади прѣкраснитѣ и цвѣтущи българо-християнски селца въ Родопитѣ. При все това, нашитѣ Жаферъ и Бешинжия намислиха да се поублажатъ по другъ начинъ, по начинъ благороденъ, по начинъ комшицки, по начинъ братски да си поискатъ за *садакоа* дишь парасж.

Като се пусна черквата, Бешинжията отиде у П. Георгя, за да види дошьлъ ли му е юма въ главата. Попъ Георги се прѣправяше на будала и само мълчеше; кой каквото и да му говоряше той не отговаряше. Бешинжията май не се радваше отъ това. Той се бояше, да не би да го тѣгли послѣ селото на сждъ заедно съ Жаферя, като истински причинители на поповото подлудѣвание. Той мърморяше на наведения попъ, че нѣма нищо да стане, че възъ здравнета на казалския мюфтия, Хаджи Абдулъ-Рахманъ Ефенди, Радя отъ Райково, Скеченския Владика Каллиника, нашата каза се удостоила съ царска милость, съ царско прощение,

за гдѣто напрѣдъ бѣ припознала Екзарха; само какво сега трѣбвало? — Трѣбвало изново да се подчини и да танадиса Румъ-Патрикханеси, както си е било кадимденъ бери. Слѣдъ тия разговорки Бешинжията захвана изъ далеко да обнимача, като за бакшишь, като за дишь парасж; попътъ какъ си мълчаше, но нѣкакь неусѣтно махна на голѣмото си момиченце Руса, та отиде въ клета и донесе на Бешинжията една турска лира, вързана въ единъ хубавъ аглжкъ. Ако и малко да бѣ тоя бакшишь, Бешинджията се зарадва като каза, че ще проводи лирата на жена му въ Цашмаклж за да купи ръжь за прѣхрана на малкитѣ му дѣца и внуци. Той зе и менѣ да прави прѣдложения за бакшишь, но азъ се прѣправяхъ като че не разбирахъ забиколнитѣ му разговори, а открито и явно да поиска пари немоmжаше. Той си отиде при Жаферя, за да се споразумѣятъ, по какъвъ начинъ да извадятъ повече бакшишь, защото наближаваше деньтъ да си отидатъ отъ гдѣто бѣха и дошли.

Надвечерь пристигнаха отъ Гюмюрджинско около 20 души пжтници терзии и абаджии. Тѣ дойдоха не прѣзъ Обручище, а прѣзъ Тумбарица, т. е. вмѣсто отъ юго-истокъ, дойдоха отъ юго-западъ. Тѣ влѣзоха въ селото не както други години съ пушечни гърмежи и радостни викове, не оржжни съ тюфеци и пищоле, а мирни, поклонени, смиренни и безъ никакви оржжия. Тѣхъ още въ Гюмюрджинско турскитѣ власти бѣха обезоржжили, а безюзднитѣ и безуправнитѣ башибозуци, отъ Гюмюрджинско и Дари-Дерско, връщайки се отъ плячка отъ Пловдивско и Хасьойско полета, бѣха ги били и обрали до шушка. Онѣзи терзии, които бѣха върнали назадь непродаденитѣ си прѣзъ зимата готови дрѣхи, изгубили въ пжть всичко. Башибозуцитѣ безъ никакъвъ страхъ отъ отговорность и наказание сж правили въ пжть съ бѣднитѣ българе, както си сж искали, защото правителство и власть въ пълния смисль на думата нѣмаше въ Родопитѣ и въобще въ Одринската область. Самитѣ правителственни хора насърдчаваха башибозуцитѣ. Дошлитѣ пжтници ни донесоха новината, че европейски гимии сж напълнили Солунското пристанище по случай убиванието на германский и френский Консули въ Солунъ.

Ю-й Май.

Отваряние училището. — Дохождание на Банци. — Подновявание на страховетѣ. — Сваляние камбалата.)

Понеже работитѣ зеха по-другъ вървежь и мжжското население испопълни селото ни; понеже опасностьта да ни исколятъ като ярета бѣ прѣминала, ние се считахме вече като по-усигорени до нѣкждѣ и отворихме училището изново. Всичкитѣ ученици се събраха. Да се расправимъ съ грьцкитѣ агенги бѣ по-лесно, отъ колкото да се расправяме съ човѣчески касапе.

На пладнина се върна и бащѫ ми отъ Карлуково все такъвъ оплашенъ, какъвто бѣ отишьлъ мислийки, че ще го бѣсятъ и мжковатъ въ Карлуково. Ами чи не бѣсиха ли та? го питаше П. Георги насмѣшливо. «То са ни е миноалу, вряме, му отговори бащѫ ми, тѣ са ма воарнаха да се видемъ с' дѣца-са.» Истина е било, че уплашенъ чилѣкъ отъ сѣнката си бѣга. Баща ми всичко избръщаше като за колепие, като за мжкование и т. н. Той нито искаше да знае, а какъ ли да вѣрва, че работитѣ сж зели другъ вървежь.

Слѣдъ пладнина дойдоха отъ с. Баня *) 7—8 души Ахряне атлие. Тѣ бѣха най-лошитѣ отъ селото Баня ахряне и бѣха дошли съ цѣль да отвръщатъ за нѣкои по-напрѣшни обиди, нанесени тѣмъ отъ нашитѣ селяне. Между тѣзи неканени гости бѣше и Ферадъ Бекиръ-Агоски **) братъ на прочутия Бански Мехмедъ-Ага Бекиръ-Агоски, който, осжденъ за разбойничество въ 18,0 год., изгни въ Солунскитѣ тьмници. Тѣзи неканe-

*) Баня лѣжи три часа на истокъ отъ Цятково; разположено е на р. Малка-Арда; има до 80 кжщи българо мохамеданци; жителитѣ се занимаватъ съ градинско овощарство, правяние килими, земледѣлие, кираджилжкъ и малко скотовъдство. Подъ селото до самата рѣка има минерална баня не още запустена.

**) Бекиръ-Агоцци се думаха едно врѣме за разбойничеството си. Тѣ имаше хайдутски чети и съ сюрии овцѣ и говеда завличаха къ Родопитѣ и отъ Пловдивското, Хасьойското и Гюмюрджинското полета прѣзъ 1870 год. тѣ, главатаритѣ на разбойнически чети бѣха уловени въ Гюмюрджина и сждени въ Гелиболъ, и затворени въ Солунъ.

ни госте се настаниха въ кѫщата на Митя Каратомоски въ Бечювската Махала, като тѣхенъ вѣренъ приятель. Цѣлото село се испотресе отъ страхъ. Горната Махала зе да бѣга къмъ Мангоското. Страховетѣ се подновиха.

Тия гости бѣха прочути по пиянството си, безпѫтнитѣ си думи и безпѫтнитѣ си работи и при тѣхната дързость и сила като злоправци, Жаферъ и Бешинжията бѣха нула като пазачи.

Банци бѣха дошли съ цѣль да разбиятъ и ограбятъ по-скѫпитѣ нѣща отъ дванадесеть кѫщи, ступанитѣ на които нѣкога въ мирнитѣ години сѫ продумали по нѣкоя и друга по сертъ думи на тѣхъ. По обичая имъ, тѣ най напрѣдъ поискаха ракия и се поопили. Захванаха да пушкатъ изъ далече къмъ черквата и камбаната. Цѣлото село ечеше отъ гърмежътъ на пушкитѣ имъ, които непрѣстанно гърмяха. Бечюската махала бѣ потънала въ турма отъ барутъ. Пукането бѣ придружено съ дивашки и безразборни викове. Нашитѣ стражари съ началницитѣ Жаферя и Бешинжията бѣха се пощамили кой знае на кѫдѣ. Сичкитѣ кѫщи въ селото се испозаключихъ. Дързостния — когато пийне — Шюкяръ Райчю бѣ побѣгналъ въ Душилското и наблюдавалъ изъ далеко: да ли Ферасъ ще иде въ кѫщата му за да го тръси и да си отвърне, за гдѣто единъ пѫть Райчю риташе и бияше съ каль Ферадовия конь. При разигравапието на тая сцена, азъ и баща ми напуснахме нашата кѫща гола, отворена и слѣзохме та се скрихми у Стаювцехъ. Ученицитѣ бѣхъ распусналъ, щомъ Банци се зададоха отъ Бучюского и загърмѣха пушки.

До вечерьта работата тъй отиваше. Понеже на Банци се била втълпила и вгрозила камбаната, москофския чанъ, Жаферъ проводи попъ Анастаса въ черквата, та заедно съ клисарътъ свалили камбаната тѣжка всичко всичко 40 оки и я турили въ дѣсното крило на долната женска черква при най тевното кюше.

При вечеръ, гърменето съ пушки прѣстана малко. Барутътъ на пияиитѣ Банци се кратилъ и тѣ проводили Митя Каратомоскегъ да имъ търси отъ Христианскитѣ кѫщя, но като имъ казалъ, че христианетѣ сѫ прѣдали и силяхъ и барутъ, той го проводилъ да ис-

ка барутъ отъ ахрянетѣ. Митю се намѣрилъ въ несносно положение. Той отишьлъ при Жаферя въ Байряктарь Киряковата кѫща и му казалъ: а бе Жаферъ-Ага, защо ва са пруводили уть кунакъ-нъ, ага ва е страхъ да дойдите да си прикажите на Ферадя и да му продумате двѣ думи, да ни прави едипсизлицы, или да са расправите сосъ тѣхъ, или лу ей сега щимъ да са разбѣгаме иу храсте-ну.» Жаферя досрамяло отъ тия думи и заедно съ Бешинжията отишьлъ при Банскитѣ нечакани госте. Той ги посрѣщналъ съ добро, похвалилъ ги за юначеството имъ и за хубавия имъ взгледъ и орѫжие, като истински *османлие* и се сприятелилъ съ тѣхъ. Тѣ тогава му исказали цѣльта на дохожданието си и го помолили, ако не е възможно да ги придружи при разбиванието на 12-тѣ комитски кѫщи, то понѣ да имъ невъсприпятствува никакъ да си испълнятъ цѣльта. Жаферъ вечерьта ги увѣщавалъ, че това не е юначество, че Пятковскитѣ кавуре сѫ прѣдали силяхътъ си и пр. Но за кражба жаднитѣ баши-бозуци това било нищо. Три пѫти ставали и тръгвали да разсипятъ най-напрѣдъ кѫщата на Бъгоски Иляя, най-ближната отъ 12-тѣ и три пѫти Жаферъ и Бешинжията ги врыщали съ разни убѣждения. Най-послѣ Джаферъ за да се оттърве отъ отговорность, прибѣгналъ до измама. Той имъ казалъ, че и самъ той е за разсипванието не на 12 кѫщи, а на цѣли села християнски, но че трѣбва да се чака царската заповѣдь, която, днесь утрѣ, щѣла да пристигне въ Пашмаклѫ; той приложилъ, че безъ Банцехъ, не ще захване опустошението на Пятково и Карлуково. Тѣ го повѣрвали и сѣднали отново да піятъ ракия и ядѫтъ млади печени агнета.

По тоя начинъ, не каненитѣ госте българо-мохаме данци отложиха испълнението на грозната имъ цѣль, а българо-христианетѣ, какъ сѫ прѣкарали тая нощь, само ми си знаятъ. Относително до 12-тѣ кѫщи ще спомения, че тѣхнитѣ ступани освѣнь че въ мирни врѣмена неправиха евалла на ахрянитѣ, но тѣ бѣха още наковладени отъ тримата ни гъркомане за комити, които ужь сѫ имали рѫка въ минало есенното Старо-Загорско движение. Тримата ни гъркомани бѣха Вълчо кехая, братъ му Петръ и Митю Каратомоски *), който въ 1873 год. през врѣмето на

———

*) Послѣдния, т. е. Митю Каратомоски,

прѣзъ лѣтото се разбѣгаха по храстието, когато Пловдивскій Митрополитъ Панаретъ идяше отъ Устово за Пятково. Но затова, Митю сега наковладваше противницитѣ си.

II-й Май.

(Праздникъ Св. Кирилъ и Методий. — Извѣстие че се връщатъ баши-бозуцитѣ Старо-Селски. — Връщание на Банцехъ. — Стадата се връщатъ отъ равното поле).

Праздникътъ на славянскитѣ просвѣтители Кирила и Методий се е запразднувалъ въ Ахж-Челеби отъ 1867 год., когато въ центрътъ на християнскитѣ села, — въ градецътъ Устово бѣ учитель Дим. Д. Македонскій, който си е придобилъ голѣма заслуга при нововъзражданието на непотурченитѣ българе въ нашата каза. Въ Пятково Кирила и Методия първи пжть празднувахме на 11 Май 1869 год, но слѣдъ голѣми главоболия за Устовскитѣ учители, догдѣ да кандардисатъ нашитѣ попове да въведжтъ тозъ праздникъ, който нефигурираше нито въ еленски, нито въ славянскитѣ черковни книги, часослови и мѣсецослови. Цѣлото послѣдование за службата на Св. Кирилъ и Методия се испроводи на нашитѣ попове написано съ грьцки букви, а славянски думи отъ ржката на Илия П. Кваяковъ Бѣлковскій. Поповетѣ нещѣха да припознаватъ и тая ржкописна служба, защото по заржчванията на грьцкитѣ владици, тѣ нетрѣбвало да пропущатъ въ черквата никаква книга, ако на първия и́ листъ нѣмало Патриковия гербъ съ надписъ «σφραγὶς πατριαρχική» но прѣзъ зимата на 1868 год. видѣха, че еснафитѣ отъ селото ни бѣха распалени съ писма отъ Устово, противъ грьцкитѣ владици и страхъ ги бѣ да не ги испждятъ селянитѣ ни, ако неприематъ и въведжтъ праздникътъ на Кирила и Методия. И тъй праздникътъ на народнитѣ ни просвѣтители бѣ въведенъ и хората догдѣ да разбер態тъ значението му, зовяха го *новия праздникъ*. Отъ 1870 год. Кирилъ и Ме-

турското Родопско възстание въ 1878 год. много прѣдателства е направилъ върху българетѣ Той стана причина, та Драгвю-Янковъ Драгвюски, Гавраилъ Кралюски, Тодоръ Кавардживски, и още нѣколцина бѣха бити отъ Дели Селима въ присжтствието на Сенклера, и първия сир. Драгвю умрѣ.

тодий се празднуватъ тържественно въ всичкитѣ села; святи се вода въ училищата и се пѣятъ пѣсни отъ ученицитѣ. По-сетнѣ, тоя праздникъ въ по-малкитѣ села се казваше *новия боиларцки праздникъ* и гъркоманетѣ българе го непразднуваха.

Сега въ тая страшна пролѣть, понеже на всичко българско се гледаше като на москофско, като на комитско, като на противо царско, замълча се и праздника на Кирила и Методия, новия праздникъ, *боиларцкия праздникъ*. Нито клепалата се клепаха, нито черквата се отвори. Само училището го празднува. Така се прѣмина тоя народенъ праздникъ. Вмѣсто насъ, Банцитѣ, като славяне-мохамеданци, го празднуваха съ пушечни гърмежи и стари народни пѣсни, съ които се носяше Бечювската махала.

Банци сѣдяха до пладнина. Дадоха имъ се около десетина лири за откупъ 12 тѣ комитски споредъ тѣхъ кжщи, и щомъ дойде извѣстие отъ горнитѣ села, че останалитѣ не побѣгнали башибозуци отъ Старо-Село се връщали назадъ, Банци разбраха, че мъгливото врѣме за обири и разваляние кжщи е прѣминало и си отидоха пускащимъ *) бой тюфеци и чифъ пищоле.

Баши-бозуцитѣ отъ Старо-Село, които на 25 Априлий посрѣщахме съ страхъ, но нѣкакъвъ иронически страхъ, прѣзъ тоя день се връщали за милото си Старо Село. Тѣ ужь извършили работата си въ Перущица и макаръ тритѣ чейрека отъ тѣхъ да бѣха си избѣгали прѣзъ криви пжтя, на отиванието си за Пашмаклж, единътъ чейрекъ отъ тѣхъ бѣ ходилъ до християнскитѣ села въ сѣвернитѣ склони на Родопитѣ.

Тѣ сега се връщаха назадъ въ домоветѣ си, да си работятъ градинкитѣ, да си продаватъ орешкове, шюшюлчици и кучанчекъ на съсѣдитѣ си християне и да се хванатъ о геченмека си. Съ плячка кжща се нехрани, съ чюздо имане се необогатява. Тѣ се връщаха отъ царската свадба **) и щѣха да прѣминатъ пакъ прѣзъ Пятково, за което имъ се приготвиха конаци да

*) Пускащимъ — пускайки пушки, гърмейки.

**) Подъ царска свадба или падишахъ дюню, агарянетѣ разбиратъ бой, потушавание възстание и испълнение волната тѣгоба.

прѣлѣжатъ и на другия день прѣзъ Бучюското да си
идатъ въ Старо-Село.

Слѣдъ пладнина едно изгърмяванне на пушка из-
вѣсти за приближаванието имъ къмъ селото ни, и слѣдъ
малко се задаюха отъ Голѣма Боарчина. Нѣколко души
отидоха да ги посрѣщнатъ на Равния-Поатъ при Юртя,
гдѣто се черкува на Гергювъ день и Димитровъ день.
Посрѣщнаха ги и ги настаниха въ конаци за да прѣ-
лѣжатъ. Расказитѣ на баши-бозуцитѣ бѣха много прѣу-
величени; тѣ прѣхвърляха безъ гюмрюкъ и безъ исапъ,
но никой невѣрваше въ лѫжитѣ имъ за хилядитѣ и
стотнитѣ хиляди комити въ Срѣдна-Гора и сѣвернитѣ
склони и поли на Родопитѣ. Главния имъ расказъ бѣ,
че отъ р. Марица насамъ къмъ Родопитѣ, нищо нѣма
да стане никому, затова се и върнали безъ плячка и
безъ робинки.

Прѣди заникъ слоанце, зазвънтеха чановетѣ на
стадата, връщающи се отъ прибѣломорскитѣ Гюмюр-
джински полета, за да лѣтуватъ въ хладнитѣ планини
и сладкитѣ треви зелени. Многобройнитѣ стада овчии
се скарватъ въ южното поле въ края на Августъ и
началото на Септемврий, а се искарватъ назадъ въ
планинитѣ отъ 1 до 15 Май. Когато се врьщатъ овча-
ретѣ съ стадата си, тѣ прѣзъ селата гърмятъ съ пуш-
ки и свирятъ гайди и кавале. Сега нѣмаше ни пушки
да се хвърлятъ, ни гайди и кавале да се свирятъ. Пуш-
китѣ имъ бѣха зети като на християне и като горски
юнаци, сърдцата имъ бѣха паранени чрѣзъ обезорѫж-
ванието, та ги невадяха гайди и кавале, свиряние и
пѣсни пѣяние.

Вечерьта, Старо-Селскитѣ баши-бозуци изядоха нѣ-
колко млади агнета печени. Тѣ сѫ се считали щастливи,
че сѫ били дочакали такова едно хубаво врѣме. Прѣзъ
нощьта Жаферювитѣ и Бешинжиевитѣ стражари чуваха
селото, както и напрѣдъ.

13-й Май.

(Спасовъ-Денъ. — Богослужение. — Послѣдното
юначество на Пашмаклицкия Ахрянинъ Жаферя. —
Неговия помощникъ Митю. — Прѣдатели селяне).

На 12 Май въ срѣда, работитѣ си отиваха по-ре-
довно. Пѫтници отъ чюжбина се врьщаха, и дошлитѣ

напрѣшь тѣхъ ги спохождаха и распитваха за тече-
нието на работитѣ въ Гюмюрджинско и южнитѣ поли.
На пладнина падна градушка.

На 13 Май бѣ Четвъртъкъ Спасовъ День. Слѣдъ бо-
гослуженнето, Жаферъ събра всичкото мѫжко населе-
ние на хорищет. Ималъ нѣщо важно да говори, затова
повикаха и тритѣ попа и меня. Попъ Георги още се
прѣправяше прѣдъ ахрянетѣ ту на лудъ, ту на будала,
но бѣ дошьлъ на Спасовъ-День въ черквата. Баща ми
бѣ исплашенъ и изнемощялъ отъ страхове, но и той
бѣ въ черквата. По заповѣдьта на Жаферя, всички оти-
дохме на хорището и П. Георги, като прѣдчувствувалъ,
че работата не е чиста, тръшна се веднага на голѣ-
мата земя подъ най-старата върба като побъркалъ и
погледна въ земята. Баща ми, Попъ Анастасъ и азъ се
устояхме прави близо до попъ Георгя. Сега безочли-
вия, безсрамния и безсъвѣстния Жаферъ, захвана да
ни исповѣда като грѣшници; захвана да изговаря най-
груби думи противъ двата по-стари попа и мене; —
Попъ Анастасъ Гюрджилски бѣ новоопопенъ и още голъ,
та нѣмаше причини да го правятъ комита — захвана
яростнода псува най-напрѣжь Попъ Георгя, за гдѣто
билъ москофски жинсъ и щѣлъ прѣди осьмъ деня да
исколи 7—8 души динъ-исляме, а послѣ баща ми, за-
щото ужь сплашвалъ селянетѣ да бѣгатъ, когато ни-
що нѣмало. Стоящитѣ по хорището около 60 души
християне мълчаха и слушаха като нѣми Жаферя и
никой неоголваше зѫбъ дума да каже за защита на
священницитѣ, тѣхнатѣ па тири. Пашмаклицкия герой,
героя на лъжесвидѣтелството и клеветничеството *)
като видѣ, че селянетѣ стояха като риби безгласни
при нападателнитѣ думи къмъ священницитѣ и вѣрата,
одързости се и зе да ни псува немилостиво и да бѣди
меня; че у дома имало 30 оки джебхане и два револ-
вера скрити, за което ималъ очевидци свидѣтели и за
които нѣща щѣлъ да ме принуди истеръ-истемесъ да
ги искажа. Тогава се намѣси Гъркоманинътъ Митю Ка-

*) Жаферъ, Пятковския вардачь е билъ обвиняванъ единъ
пѫть и наказванъ за лъжесвидѣтелство. За той си кабахатъ го
сѫ правили тербие въ Устово, гдѣто на пазарь е билъ поставенъ
на най-видното мѣсто съ залѣпено на гѫрдитѣ му писмо: „яланъ
шеедтливъ епанжъ, соуну бу дуръ."

ратомоски, тоя турски подлизурникъ и помощникъ на Жаферя въ днешния му клеветнически подвигъ, и захвана да казва, че било лъжа това нѣщо; а мене повика малко на страна и ми каза, ако имамъ револвери и барутъ да ги кажа и прѣдамъ, защото щѣло да стане лошо. Азъ казахъ на Митя, че Жаферъ и да ме съсѣче на срѣде хорището, пакъ нѣма отъ дѣ да му найдж два револвера и 30 оки джебхане. Жаферъ слѣдваше да излива най-груби думи противъ поповетѣ и мене, а Митю обикаляше ту поповетѣ ту мене и скришомъ ни казваше „трѣбва да се втасате по нѣколко лири на това куче, за да арниси да лае и да се куртулисате отъ него.“ Азъ тогава му казахъ, че може да се даде нѣщо, но не направо Жаферому, а чрѣзъ него (Митя). Митю, помощникъ и другаръ на Жаферя въ тоя му подвигъ, това и гледаше, за дано и той малко се омърси отъ бакшишътъ, който Жаферъ съ псувни, заплашвания и клевета сполучи да си искара. Гъркоманътъ Митю смахна на Жаферя, че има да излѣзе нѣщо; затова Пашмаклицкия бабаитинъ безъ да се срамува, че съ тая си клеветническа постжпка компромитираше цѣло едно правителство, отиде си отъ хорището съ псувни и заплашвания, че ще стори тербие поповетѣ и мене. Жаферъ и Бешинжията си отидоха къмъ квартирата и чакъ тогава нашитѣ селяне зеха да ни защищаватъ. Ние ги прѣзрѣхме и неискахме нито да чуемъ лицемѣрнитѣ думи на тия роби безгласни, които, петь думи, ако бѣха прѣдумали за насъ въ Жаферовото присжтствие, щѣха да иматъ нѣкаква тяжесть и значение.

Всички се разнесохме отъ хорището при черквата, а Митю трѣбваше да ходи у П. Георгя и у дома за да сбере бакшишътъ на Жаферя и да го купимъ несжществующитѣ револвери, джебхане и комитлжкъ. Митю отиде къмъ Попъ Георгя и ми каза, че ще дойде и у дома. Като знаяхъ, че трѣбваше да дойде, казахъ му, че ще го чакаме, и отидохме у дома съ баща ми, попъ Анастаса и нѣколко наши съсѣди. Митю ходилъ у попъ Георгя, зелъ бѣ за умилостивление Жаферя двѣ турски лири и дойде при нашата кжща подъ чиловичината слива. Излѣзе попъ Анастасъ да го пита, колко трѣбва да му дадемъ и да направи той пазарлжкътъ, защото бѣ Митювъ комшия и ближенъ приятель. Митю му ка-

залъ, че трѣбва да дадемъ около 5 лири. Имахме
толкова пари, но азъ извадихъ три турски лири и два
минца и ги занесохъ и дадохъ на Митя Каратомоскегъ,
подъ чиловичината слива вързъ Ипжоскехи Тодорици
кжщата. Митю се посгрочи и изгледа както братовчедъ
му Метю Кара Мехметюски *), но прие паритѣ съ обѣ-
шание, че ще се погрижи да кандардиса Жаферя да
се задоволи съ тритѣ лири и два минца. Колко пари
сж отишли до Жаферя не ни стана извѣстно. Навѣрно
и Митю трѣбва да се поумърсилъ отъ тоя бакшишъ.

До вечерьта, приятели дохождаха да ни съжаля-
ватъ за грубитѣ и клеветнически думи, които изслушах-
ме на день на Спасовъ день, на селското хорище въ
присжтствието на 60 души християне, роби безгласни.

Прѣзъ сжщия день, поповетѣ ходиха у Вълча Ке-
хая за добрѣ дошьлъ отъ Гюмюрджюне. Той имъ бѣ
казалъ: „видяхте ли ду каде утиде булгарскаса ра-
бута; безъ малку щяхте да станите себебъ да се иску-
нади урталжкъ-съ; бе едипсизь кераталаръ утрѣ да
идите да са пуклуните въ Пашмаклж на рухание векили
Сафронисъ.“

Поповетѣ му казали, че ще испълнятъ заповѣдь-
та му. Попъ Анастасъ, показалъ най-голѣма готовность
за тоза, при всичко, че на 28 Мартъ с. г. бѣ запопенъ
въ Пловдивъ отъ дѣда Панарета.

14-й Май.

(Заминувание на двата попа за Пашмаклж).

Натрапения на казата ни векилинъ на Скеченския
владика, Софроний за да постигне гнусната си цѣль,
бѣ расироводилъ отъ ахряпетѣ агенти, за да казватъ
на селскитѣ попове да отиватъ при него и да му се
поклонятъ, като му занасятъ сжщеврѣменно и по една
турска лира бакшишъ, за да довърши по-скоро кжщата,
която градяше да подари вдовичинетухи дъщери (на
дъщерята любовничина му). Фанариотския начинъ за съ-
бирание пари и способътъ за тѣхното расцеляване
най-хубаво очъртаваше характерътъ на нашия Софро-

*) Въ нашето село има първи братовчаде християне и мохамеданци. На Митювия дѣдо братъ му е билъ потурченъ прѣзъ врѣмето на Дере-бейлика.

ний. Но не се спираше тоя агентинъ на панъ-гърцизма само да праща хаберъ на поповетѣ и чорбаджиетѣ да ходятъ и да му се поклонятъ; не, той бѣ испеченъ по такива работи; той проваждаше по единъ ахрянинъ отъ Пашмаклж, до всѣко село, за да докарватъ поповетѣ и чорбаджиетѣ. На тия пратенници-ахряне, чувачие и карачие на попове, скжпо скжпо се плащало, но това неплащаше Софрония, защото той сетнѣ щѣше да искара тия разноски двойно и тройно отъ гърба на поповетѣ, отъ зноя на християнетѣ въ Ахж-Челеби.

Рано въ Понедѣлникъ утрина, ето ти че пристигна отъ Пашмаклж пратенникъ отъ Софрония, въоруженъ отъ глава до пети, влѣзе у гъркоманина Митя Каратомоскевъ. Митю го заведе у Вълча Кехая. Последния свиква поповетѣ и имъ прѣдлага да отидатъ съ пратенникътъ до Пашмаклж до Софрония. Попъ Георги и Попъ Анастасъ на часа приели и баща ми, понеже го бѣ страхъ, да не би това викание да е било добара, само да ги изведжтъ въ нѣкое гористо мѣсто и да ги искасапосатъ, помолилъ Вълча Кехая да го непровада, а да пише отъ негова страна на Софрония, какво стария попъ е съгласенъ съ младитѣ два попа, но че немоглъ да отиде въ Пашмаклж по извинителна причина. Вълчо Кехая издумалъ всичко на баща ми нарѣклъ го «ахмакъ» «маданска будала» и др. и най-сетнѣ приелъ да пиши на Софрония.

Двата попа, заедно съ Митя, спроводникътъ и пратенникътъ-ахрянинъ на 5 сахатя заминаха за Пашмаклж, като си зеха по заповѣдьта на Вълча, по двѣ три лири за непрѣдвидени разноски. Митю отиде да ги придружи чакъ до Пашмаклж, за да не би поповетѣ минувайки прѣзъ Устово да замажатъ очитѣ на ахрянина и да се съберѫтъ съ нѣкого отъ устовскитѣ общинари и ги раздуматъ. Така, тѣ прѣминали прѣзъ Устово, безъ да погледнатъ нѣкого и да рекжтъ нѣкому «добръ день.» Устовци съ удивление гледали на тия два попа.

На 12 сахатя по турски вечерьта, двата попа, Митю и ахрянинътъ пристигнали на Фронювия ханъ въ Пашмаклж и щомъ стпочинали, отишли да се прикажатъ на Софрония. Софроний ги распиталъ за едно друго, поблагодарилъ имъ за гдѣто сж влѣзли въ правия пжть и ги заврѣлъ да вечерятъ при него. Слѣдъ вечерята той си ги испроводилъ да спятъ въ ханътъ и на другия день въ Сжбота рано да се явятъ пакъ при него.

15-й Май.

(Поклоняване Софронию. — Давание му бакшишь. — Приемание наставления и послания. — Заврьщание на поповетѣ и Митя).

Въ Сжбота утрина, по изгрѣвъ слънце, нашитѣ попове и Митю отишли въ кжщата на вдовицата, гдѣто живѣяше Софроний. Много още попове и първенци отъ по-крайнитѣ и по-малкитѣ селца се стичали при Софрония да му се покланятъ и да припознаватъ макаръ и лицемѣрно Патриката. Всичкитѣ по малки села бѣха наплашени, че ако неприпознаятъ патриката, ще бждѫтъ подозрѣни въ съмислие и съчювствие съ българскитѣ възстаници. Освѣнь това, поповетѣ и чорбаджиетѣ щомъ пристигвали въ Пашмаклж, правителственнитѣ чиновници ги похвалявали, за гдѣто сж разбирали нищожеството на Екзархията и изново прихождатъ въ скутоветѣ на Вселенската Патриархия, майка на всичкитѣ християне.

Въ него день пристигнали били въ Пашмаклж Дерекьойскитѣ, Чокманскитѣ, Райковскитѣ, Левочювскитѣ, Дунювския, Алами-Дерския и Арденския попове. Софроний билъ ги събралъ толкова на единъ пжть, за да покаже силата си и официалната си ужь власть. Софроний ги събралъ на кьошкътъ си, наредилъ ги единъ до другъ наредъ и понеже той незнаялъ български, а пакъ тѣ незнаяли грьцки, захваналъ да имъ проповѣда на турски така: Ей благоговѣйни священници и боголюбиви чада божии първенци и чорбаджии, православни християне! Вие сте били измамени отъ диаволътъ, неприятельтъ на Християнството, оставили сте били вашата мила майка, св Велика Черква стрѣкли се бѣхте отъ нея и бѣхте се присъединили къмъ сатаната, къмъ схизматическата Екзархия. Но Господь ви е помилвалъ чада мои и ва е вразумилъ да познаете заблужденнето си и пакъ да прилѣзете при Христовата истина. Радвамъ се чада мои, че се отървавате отъ сатаната и си спасявате вашитѣ загубени души,

както и онѣзи на подвѣдомственнитѣ ви православни християне, любезни во Христа чада мои. Но пазете се отъ сега нататъкъ мили мои чада и внимавайте повече, защото сатаната никога не си свършва работата и за напрѣдъ пакъ ще се тури съ по-голѣма сила, за да ви отдѣли отъ Св. Майка «Μεγάλη Ἐκκλησία» и отъ Господа Нашего Иисуса Христа, Спасителя на Православнитѣ християне и ще да иска пакъ да ва приближава до схизматицитѣ, братя на Москофитѣ, неприятелитѣ на Милостивия Царь и господарь султанъ Абдулъ Азизъ Ханъ, комуто трѣбва да бѫдемъ вѣрни во вѣки вѣковъ аминъ. «Да живѣе царя!» «Да живѣй» избърборили поповитѣ и чорбаджиетѣ. Между това Чокманския попъ Димитръ и Райковския попъ Толю, като най-стари иронически слушали и съ знакове се подигравали на глупавия до крайность и лукавия калугеринъ Софроний, който запродължавалъ така: «Сега възлюбленни во Христа чада мои, ще ви кажѫ каква е волята на вашата майка, Вселенска Патриархия, която съ радостни сълзи ва приема въ скутоветѣ й, за да ви избави отъ вѣчната мѫка въ бѫдѫщия животъ. Великата черква е рѣшила щото онѣзи отъ поповетѣ, които опопени сѫ припознали Екзархията, ще си слѣдватъ да священнодѣйствуватъ въ черквитѣ и ще споменуватъ името на св. Ксантскаго Калиника, който ще ги прѣмироса; опопенитѣ же отъ схизматически митрополити и епископи попове, ще трѣбва да прѣстанатъ да священнодѣйствуватъ въ православнитѣ черкви, защото сѫ ржкоположени отъ сатаната и нѣма въ тѣхъ Духъ святий; при все това такивато новоопопени попове, за които великата черква, св. ваша майка, Вселенска Патриархия най-много съжалѣва, ще се ползуватъ и отъ сега нататъкъ отъ черковнитѣ приходи и ще служатъ само като пѣвци при черквитѣ, догдѣто единъ помѣстенъ или единъ вселенски православенъ съборъ се произнесе: дали тѣзи попове трѣбва да се распопятъ и изново да се опопятъ, или само да се прѣмиросатъ съ Св. Миро още единъ пѫть, както старитѣ заблудени и пришедши въ истината попове.»

Слѣдъ тая рѣчь, поповетѣ и чорбаджиетѣ се поклонили на Софрония и показали, че удобряватъ и приематъ всичкитѣ му прѣдложения, стига само да не станатъ нѣкакви пакости отъ страна на ахрянетѣ въ християнскитѣ села. Софроний ги увѣрилъ, че нищо нѣма да се случи никждѣ въ селата, само за твърдоглавитѣ схизматици въ Устово и Карлуково той нещѣлъ да гарантира, защото се направили глухи на неговитѣ плодотворни и благи прѣдложения: да дойдѫтъ въ Пашмаклѫ тѣхнитѣ попове и чорбаджие и да му се поклонятъ, както едно врѣме вавилонцитѣ на златното теле въ полето Дура. Устовци и Карлуковци, казалъ той, могѫтъ да бѫдѫтъ и исколени и избесени и изгорени, защото тѣ неприпознаватъ още Патриархията; но на всичкитѣ други села, косъмъ отъ главитѣ нѣмало да погине; Господь се грижилъ само за онѣзи, които го познаватъ.

Тогава поповетѣ подсѣтени отъ напрѣдъ, станали и цѣлунали скверната рѫка на калугерина Софроний, като му давали и по една турска лира. Софроний щедро и прѣщедро благословявалъ тия покорни вече нему попове и чорбаджие. Сѣднали вече поповетѣ благословени и простени, но съ сърдцата си се смѣяли на глупавия и невѣжественъ калугеринъ, за гдѣто той отъ всичко сърдце и отъ всичка душа е вѣрвалъ, че българскитѣ попове сѫ говѣда, покланятъ му се като истински негови чада и съ това си вѣрваше той, че градилъ златни кули въ облацитѣ, очаквалъ е златни вѣнци отъ силлогозитѣ, безъ да знае, че ще дойде день, когато тѣ ще го оставятъ на чиста поляна. Сега любовникътъ на Пашмаклицката вдовица извадилъ около 10 писма, написани съ собственната му рѫка, до селата, кои-то ужь припознали Патриката и отъ които били дошли попове и чорбаджие да му се поклонятъ, и други 10 писма или адреси, които да му върнатъ обратно слѣдъ като ги подпечататъ съ селскитѣ печати и подпишатъ всичкитѣ Православни Християне отъ покоренитѣ патрику села.

Тия писма, бѣха написани на Грьцкий язикъ, на голѣми и дебели хартии. Първитѣ писма до селата гласяха приблизително тѫй:

«До благоговѣйнитѣ священници, почтеннитѣ старейшини и чорбаджии (Τσορπατζήδες) и прочии благочестиви православни християне въ Богоспасаемото село. . . . .

Спредъ вашето самоволно и самосъзнателно признаване на заблуждението, въ което бѣхте вкарани отъ схизматицитѣ и споредъ исказаното желание отъ самитѣ васъ да влѣзете пакъ въ оградата на Μεγάλη Ἐκκλησία, Св. Ксантский Митрополитъ вашь и мой отецъ Калиникъ, съ писмо отъ 6-й того ми донася, че Св. Вселенска Патриархия при всичко, че е наскърбена гдѣто я сте оставили и се сте отрекли отъ нея, тя е наклонна споредъ вашето доброжелание да ви прости грѣхътъ и да ви приеме изново въ оградата си, за ваша полза и спасение на душитѣ ви; за благоденствие на земята и за царство небесно на небото.»

(Подп.) Намѣстникъ на св. Ксантския Митрополитъ, † Протосингелъ Софроний.

Втöритѣ писма или адресситѣ приготвени и скованй отъ Софрония, гласяха приблизително така:

«До Негово Всесвятейшество, Вселенския Патриархъ, Отецъ на Православието въ Цариградъ.»

Ние долоподписанитѣ жители, царски подданници отъ селото . . . . . съ настоящето удостовѣряваме, че бѣхме измамени отъ неприятелитѣ на Христовата Черква, истинската ни майка, отъ която бѣхме се отрѣкли и бѣхме се повлѣкли съ схизматицитѣ, които ни караха като «овце на заколение,» а сега дойдохме въ съзнание на истината. Повръщаме се прочее пакъ въ дворътъ на великата черква и обѣщаваме се прѣдъ Бога и прѣдъ царското правителство, че отъ сега нататъкъ ще се вардимъ отъ схизматицитѣ, нѣма да припознаваме вече Българския Екзархъ. Молимъ Ваше Всесвятейшество да ни простите погрѣшката и да ни имате отъ сега за ваши покорни и смиренни въ Христѣ чада.

(Датата). (Селския печятъ, подписитѣ на поповетѣ и чорбаджиетѣ. Да слѣдватъ подписитѣ на всичкитѣ грамотни, неграмотни селяне).

Той далъ по едно назидателно послание и по единъ адресъ за всѣко село, та на утрѣшний день въ недѣля да се прочетжтъ въ черквитѣ и да се подпишатъ всичкитѣ жители на адреса до патриката, че сж вече грьци, че сж вече негови духовни робе. Софроний испратилъ по пладнина всичкитѣ попове и чорбаджие да пристигнатъ по-скоро въ селата си. На онѣзи попове които го припознавали, а по нѣкакви причини немогли да отидѫтъ да му се поклонятъ, той проводилъ по едно писмо, за да имъ каже, да не си правятъ трудъ да отиватъ въ Пашмаклѫ, само лирата да не забравятъ да му проводятъ при първъ случай. На раздѣление, доброжелательтъ на нашата кааза, Софроний съ двѣтѣ си рѫцѣ благословилъ поклоненитѣ нему попове и чорбаджие.

Колко ли трѣбва да се е радвалъ дѣдо Софроний прѣзъ този день. Колко ли е писма написалъ вечерьта до разнитѣ грьцки силлогоси въ Цариградъ, Македония и Елада, до силлогоситѣ, които работятъ противъ турското правителство и които бълнуватъ една Велика Гърция съ Родопитѣ вѫтрѣ. Какво ли е мислилъ, че ще получи за награда отъ Вселенския Патриархъ, комуто слѣдъ нѣколко дни щѣше да проводи скованитѣ отъ него купъ адресси.

Както и да е, Софроний незнаяше, че у българитѣ има пословица «стани ортакъ диаволунуму, дуде приминешь мустоанъ» и вѣроятно вѣрвалъ е, какво мисията му въ Родопитѣ е извършена, оставало Ахѫ-Челеби да се прогласи за Епископия отъ Ксантската Епархия и Софроний да се рѫкоположи за епископъ въ Пашмаклѫ.

До вечерьта пристигнаха нашитѣ попове попъ Георги и попъ Анастасъ заедно съ гъркоманътъ още отъ напрѣшнитѣ години Митя. Тѣ отидоха право у Вълча Кехая и му расказали послѣдицата отъ тѣхното въ пашмаклѫ ходяние. По мракъ дойде у дома попъ Анастасъ и ни расказа всичко отъ край до край. Той прибави, че е приелъ да чака неопрѣдѣлено врѣме и да несвященнодѣйствува, догдѣто Патриархията или единъ черковенъ съборъ не рѣши: какво да стане съ новоопопенитѣ отъ български архиереи попове, които слѣдъ рѫкоположението си се обрѫщатъ изново да припознаватъ Патриката. «Ами три години аку ти рекоатъ да чакашь, щишь да чакашь ли!» го попита баща ми. «А, ха, ще чакамь; то сува ни ще да варви лу ей соаи; рабути се са щатъ избоарна будноашь.»

Жаферъ и Бешинжията се бѣха зарадвали до нѣмай кѫдѣ, за ходянието на поповетѣ и Митя въ Пашмаклѫ, а се бѣха засмѣли до уши като се научиха за

послѣдицата отъ това ходяние. Тѣ сѫ се задоволявали вѫтрѣшно, че ако неможиха да колятъ и плячкосватъ, то баремъ можиха да погърчатъ селото ни. Това си сѫ мислили тѣ.

16-й Май.

(Богослужение. — Прочитание въ черквата Софрониевото послание. — Прочитание на хорището адресътъ до Патриката. — Подписвание адресътъ).

Издошли си бѣ отъ курбетъ по-голѣмата часть отъ мѫжкото население и въ Недѣля утрина черквата бѣ ако не прѣпълна, а то пълна. Литургията служаше оздравѣлия вече попъ Георги. Като се свърши службата, прѣди да раздаде на хората нафора, прочете писмото отъ Софрония на грьцки и послѣ го прочете въ прѣводъ на български. Слѣдъ това той расказа, че има друго едно писмо до Патриката, което ще имъ се прочете на хорището и което трѣбва да подпишатъ всичкитѣ селяне, споредъ заржчванието на рухане-векили Софрония. Раздаде нафората и Вълчо Кехая поведе множеството къмъ хорището. Дойдоха тамъ и поповетѣ; дойде и Жаферъ и Бешинжията. Сега Вълчо Кехая, расправи на присѫтствующитѣ около 80 души селяне, че Патриката и Свеченския владика сѫ станали себебъ, та въ Ахѫ-Челеби не се е пролѣла капка християнска кръвь, че трѣбва за това Ахѫ-Челебискитѣ християне да станатъ грьци, за да исчезнатъ еднажь за всегда страховетѣ отъ колепие, бѣсение и горѣние; че Патриката е милостивъ и ще прости на християнетѣ, за гдѣто се бѣха отрѣкли отъ него, и че за това трѣбва всички отъ 18 год. нагорѣ да подпишатъ писмото (адреса) до Патриката и да се проводи, колкото се може по-скоро до Софрония. Всичкитѣ селяне мълчаха. Какво да не мълчатъ? И да мисляха да възразятъ нѣкои отъ дюлгерския еснафъ, неможаха защото на хорището бѣха, както казахъ по-горѣ, и Жаферъ и Бешинжията и нѣкои отъ нашитѣ съселене Ахряне, които лукаво изгледваха българитѣ въ устата; да ли нѣкой не ще ожюли зѫбъ да каже нѣщо противъ адреса. Всичкитѣ селяне мълчаха като мухи, а Вълчо Кехая заповѣда на попъ Георгя та прочете и адресътъ до Патриката и расправи на български значението му. Захвана се подписванието.

Подписаха го най-напрѣдъ Вълчю и Митю, старитѣ гъркомане, лѣпнаха и селския печатъ; подписаха го слѣдъ това и тритѣ попа, подписаха го и всичкитѣ грамотни селяне; имената на неграмотнитѣ ги написа попъ Анастасъ, а тѣ си налѣпиха кутлитѣ пръсти. Слѣдъ това множеството се разнесе.

И тъй Пятково се погърчи. Пятковци станаха гърци, за радость на Жаферя и Бешинжията и утѣшения на Софрония и Каллиника.

17-й Май.

На другия день 17 Май по една запозѣдь отъ Пашмаклѫ Жаферъ и Бешинжията, заедно съ всичката имъ дружина си заминиха отъ Пятково. Нѣмаше вече отъ какво и за какво да на вардятъ. Въ сѫщия день се проводи и подписания въ вчерашния день адресъ ни Софрония, за да го проводи чрѣзъ Каллиника на Патриката.

21-й Май.

(Константиновъ-День. — Празднувание. — Слухъ за свалянието на Султанъ Азиза. — Радость между ахрянетѣ).

Още отъ старо врѣме, Константиновъ-День се празднува, като най-великъ пролѣтенъ праздникъ въ нашата околность, и се зове тоя праздникъ „Кустадинъ.“ Тоя е първия пролѣтенъ праздникъ, при който дошлитѣ отъ курбетъ затѫжени за родината си овчаре, терзие и дюлгере се срѣщатъ и огиздени растѫжаватъ „на Кустадинъ на хору.“ А пакъ частно въ нашето село, става сборъ на св. Кустадинъ, като единъ видъ панагиръ и се праздникова два деня; сборътъ на панагирьтъ става на селското хорище. Два деня се играе хоро. Отъ Карлуково дохождатъ полвина отъ селянетѣ по госте у своитѣ роднини въ Пятково, а отъ Устово и Райково дохождатъ праматаре и папучере, отъ Вълчово тютюнжие, отъ Старо-Село килимжие и шюшюлкаре. На 21-й се коли курбанъ на барчинката св. Кустадинъ, позната на читателитѣ ни. А че и въ по-старо врѣме тоя праздникъ се е празднувалъ свѣтло и е билъ знаменитъ, оказва се отъ една стара народна пѣсень която захваща така:

„Злату нимой дохода,
На Кустадинъ на хору,
Чи таму Злату дохождатъ
Планинцки млади ювчаре
И Кърджалицки дюлгере
. . . .

Не ще е излишно, ако забѣлѣжа, че уморенитѣ прѣзъ зимата и пролѣтьта въ равното поле широко овчаре, първи пѫть играятъ хоро на праздникътъ *Кустадинъ*. Това дава още по-голѣмо значение на тоя пролѣтенъ праздникъ.

Прѣзъ тая страшна пролѣть, и тоя голѣмъ праздникъ прѣмина тъй сѫщо, както *новия праздникъ* прѣди 10 деня. Черквата ако и да бѣ прѣпълнена, служи единъ попъ Георги, а не както други години по два и по три попа. Служи въ черквата само попъ Георги, защото попъ Анастасъ бѣше се отрѣклъ прѣдъ Русинътъ любовникъ, отъ рѫкоположението си за священникъ отъ дѣда Панарета; а пакъ баща ми все чакаше да го повикатъ нѣкѫдѣ да го обѣсятъ; впетюхало (вътлипило) му се бѣ единъ пѫть, че ще го бѣсятъ или застрѣлятъ, та се незавземаше за никаква работа. Черквата пусна и хората се разнесоха; нѣмаше никакъвъ сборъ или панагиръ на хорището, имаше само нѣколко въоружени ахряне отъ нашитѣ съселене.

Прѣзъ деньтъ всичко бѣ мирно и тихо. За хоро никой немисляше, страхъ бѣ юнацитѣ да направятъ хоро, защото ахрянетѣ можали да кажатъ, че сме вдигнали глави. Гайдинъ гласъ въ никоя кѫща нѣмаше да засвири, а пакъ гърмежь отъ пушка бѣ на овчаретѣ като сънъ. Обезорѫжването бѣ до толкова обезсърдчило и наскърбило юначнитѣ и здрави овчаре, че се считаха като съвсѣмъ загубени отъ свѣта и казваха „защо ни е сакоавъ животъ; по-хубаве баре да на бѣха искунадили сее голи ахрянтетюги, ага тѣ ще ни са курулдисватъ съ тюфеци и пищоле, пакъ ние да сме кату женски." Едни съ други се утѣшаваха мѫже, жени, юнаци и моми, че дà ще Господь, да се избърнатъ работитѣ, да прѣмине прѣмеждята и всичко да си стане като напрѣдъ; но повечето невѣрваха, че напрѣшното врѣме ще се върне. Мирно, тихо и глухо се минуваше праздникътъ Кустадинъ, като че не праздувахме, а

като че тачахме, и наистина безъ да знаемъ, тачахме безбройнитѣ мѫченици, погинали въ Перущица, Батакъ и Панагюрище, загинали отъ ножоветѣ на кръвожаднитѣ турци, черкези, помаци и цигане, прѣдводителствувани отъ Тѫмрѫчлията, Баруgreнлията и Доркоpалията Ахмедовци и Мохамедовци; не праздувахме, а тачахме загиналитѣ невинни жьртви, ангелчета повивачета, които нищо не сѫ още разбирали отъ царство и отъ политика, а имъ е било писано да се накажатъ съ насилствена смьрть.

Прѣзъ тия дни се носяха между ахрянетѣ нѣкакви слухове, че работитѣ сѫ се били тъй разбъркали, защото царьтъ Абдуль-Азизъ билъ продалъ *орумъелли* Москофунуму, вслѣдствие на което избухнало българското възстание за улеснение влизанието рускемътѣмъ войски. Тия слухове, едни вѣрваха, като си мисляха, че отъ какъ се билъ въцарилъ Абдулъ-Азизъ, християнетѣ били станали по-сербезъ и вдигнали глава; а пакъ това за турцитѣ не е било хубаво, да бѫде християнинътъ равенъ съ мохамеданецътъ, това не дохождаше на смѣтката на беюветѣ и агитѣ въ родѣ Мюфтията, Рашидь Ефенди, който отъ Каршилицкитѣ и Давудювскитѣ аги, Банскитѣ золуме и изедници и други тѣмъ подобни, на които ихтибарьтъ бѣше падналъ отъ 1870 год., отъ когато хората се посъбудиха и разбраха царскитѣ законе и арнисаха да имъ се удаватъ да ги оголватъ чрѣзъ бакшиши, храняние и поение. По вая причина по-главнитѣ и по-голѣмитѣ ахряне никога не сѫ гледали съ хубаво око на новитѣ наредби прѣзъ царуванието Азизово, а по-долнитѣ и по-сиромаситѣ ахряне се радваха, защото и тия на равно съ християнетѣ тегляха отъ голѣмцитѣ и понасяха оскърбителнитѣ думи; „бе ахрянъ," „бѣ апталъ," „бре хайванъ," като че угнетителитѣ, като че голѣмцитѣ ахряне не бѣха българска кръвь, като че бѣха азиатски дойденници, а не синове, внуци и прѣвнуци на истурчени българе, чийто язикъ и говорятъ. Ахъ черна сѫдба за българското племе!

На днешния день слуховетѣ за Абдулъ-Азизовия муртатлѫкъ станаха по-шумни. Заговори се явно между ахрянетѣ. Трѣбва да има нѣщо, мисляха си християнетѣ. „Догдѣто вятеръ не дуйне, гора са ни възлю-

лява.» Имало е нѣщо. По пладнина дойде извѣстие отъ Пашмаклж и съобщи, че Абдулъ Азизъ билъ сваленъ отъ столътъ и на негово мѣсто, софтитѣ били покачили братовия му синъ Мурадя. Сега радостьта на ахрянетѣ бѣ неописана, толкова повече, че отъ Конака бѣше проводенъ хаберь за това ново; а всичко каквото дойдяше отъ конака, отъ Пашмаклж или отъ мюфтията въ Арда, то бѣ хубаво за ахрянетѣ, то бѣ свято за мохамеданцитѣ, за исповѣдающитѣ *хакъ-дини*. Е, сега разбирахме, че е имало нѣщо. Царюве да са промѣнятъ, то не е малка работа!

Надвечеръ, двамата млади попа, азъ, около десетина дѣца и 7—8 души селяне се расходихме до св. Кустадинъ. Тамъ се святи вода, по причина, че бѣ петъкъ, та курбанъ небиваше да се коли, а се остави за другия день. Бѣдния и распаления попъ Георги плачаше и четяше, за усилностьта на деньетѣ дълги като година. Свършихме водосвятътъ, сѣднахме да се поотморимъ на зелената морава подъ стълбатитѣ стари джбове между чернитѣ отъ развалена стара черква каменье; сѣднахме да поотджхнемъ на високата барчинка и по на широко да се разгледаме къмъ Обручището, Чамладжанското Ливадье, Тумбарица, Черний-Върхъ, Карлуковската околность и Катраницата. Но какво стана? Прѣди да простремъ погледитѣ си къмъ горѣнареденитѣ ржтове и планини, неволно привлѣче вниманието ни, само на 15 минути лѣжащата къмъ севѣро истокъ отъ св. Кустадинъ барчинка, най-висока отъ онѣзи около селото, съ притжжното име *Градище*. Сега вмѣсто растуха, вмѣсто развлечение, неволно ни се испрѣчваха въпроситѣ: какво е това градище? Какви сж по него разхвърлянитѣ голѣми каменья? Какви сж паритѣ и старитѣ ножове, които се находятъ въ тарлитѣ подъ него? Какви сж тия парчета отъ староврѣмски червени керемиди, растрошени на малки частици и расхвърляни около полузаровенитѣ черни и посинели отъ кана камение? Защо е разрушена черквата св. Кустадинъ и защо Градището? — Тия въпроси ни плашаха, а отговоритѣ имъ още повече; защото въ притжжни деньe и години таманъ каквито бѣха въ сегашната страшна пролѣть, тая черква и това градище трѣбва да сж били обърнати на пепелъ и остатцитѣ сж останали

за да бждатъ страшилища на потомството и да повдигатъ скърбитѣ и жалоститѣ му въ притжжни деньe и години. Селянетѣ, като бѣха по-старички, захванаха да приказватъ, че ей тамъ е било черква едно врѣме, че на Инуглово е имало манастиръ Св. Богородица, че подъ Инихань върхъ Старница имало писани камене, подъ които имало закопано имане, че на Бахтерица имало голѣми още неразрушени дварове отъ една староврѣмска черква *), че еди дѣ сж бѣгали старитѣ прѣзъ врѣмето на хайтитѣ; еди дѣ прѣзъ врѣмето на кърджалиетѣ, еди дѣ прѣзъ чумата и пр. въспоминания, отъ които космитѣ ни настрѫхнуваха. Съ грозни въспоминания за темното минало, за страданията и патилата на прѣдковцитѣ ни, и съ страхъ за днешното нечакано разбъркване, ние се върнахме въ селото. Научихме се и отъ единъ баши-бозукъ избѣглъ отъ мѣстото на разгурията, отъ Перущица, че наистина царьтъ билъ сваленъ и замѣстенъ съ другъ царь новъ царь

22-й Май.

(Проводенници отъ Тжмржчлията да ловятъ комити. — Глобявание селото. — Страхъ. — Курбанъ. — Невикани госте отъ Давудюво).

Бѣше Сжбота и вторил день на Кустадинъ и врѣмето бѣ дъждовно. Хората пакъ се събраха въ черква на служба и молитва. Слѣдъ като пусна черквата, селянетѣ по обичая излѣзоха да се поразгледатъ на хорището, гдѣто пакъ както вчера имаше 7—8 души парталиви (дрипави) но въоружени ахряне, между които и единъ страненъ по-угизденъ съ аленъ като огьнъ

*) Инуглово, Бахтерица и Балацко сж три много плодородни и обработени планини въ коритото на Давудюзската рѣка, която кждѣ с. Бунаръ се влива въ Арда. Тѣзи мѣстности лѣжатъ на южната страна отъ водораздѣлната линия на Марица и Арда. Питомната земя, собственнитѣ имена на барчинкитѣ и долчинкитѣ, много развалини отъ черкви и манастире, показватъ, че тукъ едно врѣме сж цьвтѣли хубави селца съ едно трудолюбиво население. По тѣзи мѣста, много сребьрни пари се находатъ Александрови Македонскему. Нахождали сж се и стари ножове. Споредъ едно прѣдание, слѣдъ опустошението на тая прѣкрасна котловина, височинитѣ на която сега сж обрасли съ борове и ели, тя е била дадена на Юрюци да я владѣятъ и да развъждатъ добитъцa; по-послѣ, когато тия юрюци сж се прѣселили, продали ги на нѣкоя голѣмци потурчени, и днесь ги владѣятъ Вълчовскитѣ аги.

поясъ и гевезенъ жамаданъ. Това страшно лице расправяше на нашитѣ ахряне за събитията въ Перущица. По цвѣтътъ на дрѣхитѣ и по нѣкои особенни думи въ говорътъ му, познахме го, че е българо-мохамеданецъ отъ помацитѣ въ Рупченската нахия; по кървавитѣ му и пламенни очи, по смѣлостьта при говорянието му, познавахме го, че тоя рупченски помакъ е проливалъ кърви. Ами какво търсяше тоя аратликъ и побратимъ въ Пятково? — Той бѣ единъ отъ дружината на Тъмръчлиювия синъ, който утреньта заедно съ Арифа Мехмедъ-Аговъ отъ Каршили бѣха дошли въ Пятково да търсятъ комити.

Каршилийскитѣ аги и голѣмци Мехмедъ-Ага, エминъ-Ага и Салихъ-Аговъ Хасанъ-Ага искаха да подражаятъ Тъмръчлията и да повторятъ неговитѣ подвиги въ селата Горно-Дере-Кьой, Долно-Дере Кьой, Карлуково и Пятково, но това имъ се неудаде, защото каймакамътъ ни ги измами да чакатъ, инакъ сѣчътъ въ Ахъ-Челеби бѣ назначенъ да стане на 2-й Май, на день на лѣтевъ Атанасовъ-День когато почти всичкитѣ християнски села бѣха напълнени съ мѣстни баши-бозуци и обезоръжванието бѣ захванато безъ никаква заповѣдь или позволение отъ конака. Понеже се прѣминаха прѣмеждята, Каршилийски Мехмедъ-Ага заръчалъ на Тъмръчлията Ахмедъ-Ага или самъ да дойде или синътъ си да проводи за да изловятъ съществующитѣ комити въ двѣтѣ Дере-Кьой, Карлуково и Пятково. Тъмръчлията, който до тогава бѣ съсипалъ съ дивата си орда нѣколко български селца въ сѣвернитѣ ребра на Родопитѣ, това и чакалъ; той искалъ да се прочюе повече и въ Ахъ-Челебийската околность; за това проважда синътъ си, та ако не комити да лови и върза, то понѣ да прави обири по благороденъ начинъ, чрѣзъ заплашвания — и да умножава натрупаното си отъ обири богатство въ Тъмръчь. Тъмръчлиювия синъ съ 10—15 души на 20 Май дошьлъ въ рупченското помашко село Богутюво. Отъ тамъ той поискалъ и Каршилийски Мехмедъ-Ага му проводилъ единъ списъкъ на по-богатитѣ, на по-виднитѣ и по-родолюбивитѣ християне отъ споменжтитѣ по-горѣ четире християнски села. Това бѣ едва гнусна разбойническа майстория. Съ тоя списъкъ на ржка, Тъмръчлиювия синъ влиза

въ границата на Ахъ-Челеби въ качеството си на царски коммисарь, проводенъ отъ Пловдивския мютессарифинъ, за да излови въ Ахъ-Челеби комититѣ, които били писани въ уловения ужь тефтеръ въ Перущинската черква. Страшна ахрянска масторня. Въ това си качество и съ такова прѣсторно послание, Тъмръчлиювия синъ, обиколенъ отъ свитата си помаци съ червени жамадане и увиснале ракаве, пускащемъ тюфеци и пищоле и пѣящимъ пѣсньта:

„Кадо ану, Даридерленку!
Ага са йотрѣ йуведамъ
Кой ще ти дойде в'кунаканъ,
Кой ще ти сйоадне в'бужаканъ,
Кой ще ти люшне дяте-ну;
Кому щишь чибукъ да палишь,
Кому щишь кавйоа да варишь
Кому щишь диванъ да ступишь."
— Турчене Тоамрачлянине!
И я ща сас' тебъ да идамъ
Яга та Турчине югрѣе
Драмцку ну ясну слоанчице
Сянчица да с'ти направя
С'купринена-на коарница,
Яга са турчине юмурищь
Пушка-на да ти понусемъ,
Конче-ну да ти повудемъ."

Влѣзлъ въ Горно-Дере-Кьой и кундисалъ въ кжщата на мухтаря. Тамъ извадилъ кумити, тефтери и завикалъ единъ по единъ лицата вписани въ него. Исповѣдалъ ги, защо сж ставали комити, билъ нѣкои повидни лица и отъ всѣкиго землъ по 2—3 лири откупъ за да ги заличи отъ комитския тефтеръ, та да ги не търси пашата отъ Пловдивъ. Никакви думи не били въ състояние да убѣдятъ младия потушитель на мними възстания и ловецъ на въображаеми комити, че въ Ахъ-Челеби нѣма комити. Той свършилъ до вечерьта миссията си въ Горно Дере-Кьой, изловилъ комититѣ, запрѣлъ ги въ хайдутския си кемеръ. Утреньта рано на 21-й Май заминалъ за Долно-Дере-Кьой, и тамъ по сжщия начинъ свършилъ работата си до пладнина, та че пакъ се заврьща прѣзъ Горно-Дере-Кьой и дохожда въ Каршилж да се види съ агитѣ и да земе отъ тѣхъ нѣ-

кой другарь, за да му бѫде помощникъ въ малко познатитѣ нему села Карлуково и Пятково. Мехмедъ-Ага му далъ за помощникъ и спроводникъ любимия си синъ Арифча, запознатъ, както съ по-виднитѣ хора въ Карлуково и Пятково, така и съ начинътъ, по който полесно се ловятъ комити. Двамата агоски синове пристигнали до вечерьта въ Карлуково, извършили тамъ работата си като сьбрали най-първитѣ хора, исповѣдали ги за комитлика имъ и ги заличали отъ Перущинския списъкъ на комититѣ слѣдъ единъ откупъ.

Утреньта рано на 22 й, двамата сина на двата прочюти въ Родопитѣ българо-мохамеданци голѣмци съ ахрянската си свита бѣха пристигнали и кундисали у Вълчо-кехайовата кѫща, додѣто селянетѣ си бѣха още въ черква на молитва. Като излѣзохме на хорището видѣхме по-горѣ споменѫтия Тѫмрѫчлянинъ съ аленъ поясъ, гевезенъ жамаданъ, виснати отъ рамата назадъ ракаве и съ покрити съ срѣбро тюфекъ и пищоле.

Щомъ се научиха селянетѣ, какъ е дошьлъ синътъ Тѫмрѫчлиювъ да лови комити, распрьснаха се отъ хорището единъ по единъ и се разнесоха. Отива си и Вълчо Кехая у дома му, гдѣто видва нечаканитѣ госте, че се располагатъ у дома му на кьошкътъ като у тѣхъ си. Посрѣщналъ Вълчо тия двѣ щененцата, добрѣ захваналъ да ги распитва за какво сѫ дошли, ако и да знаяше той отъ по-напрѣдъ за тѣхното дохождание. Тѣ му расправили и извадили Перущинския тефтерь, въ който му прочели около 25 души комити отъ Пятково. Опитния и хитрия Вълчо Кехая имъ казалъ мирничко и сь хубаво: „чоджуклары, вие сте още дѣца и малко познавате утъ сее рабути; въ наше-су селу нѣма кумити; кумити-не ни сидйоатъ по села-са ами въ планинье-ну; седите да са кунущисвѫме, та че си идите отъ дѣто сте душли.“ „Какъ кехая, какъ, извикалъ Тѫмрѫчлиювия синъ, кому казвашь; — Вие кавуре-се и напрешь казвахте, чя нѣма кумити нийде, пакъ не видишь ракоа-са ма още були утъ кумити колениe въ Перущица и Батакъ; ние си знаеме сичку кехая, тефтерь-сь ни е въ ракисе: сое тефтерь гу найде бубайку въ Перушница-на килсоа; таманъ ирми бешь киши има отъ ваше-су селу; да ни речешь чи ние нищу низнаиме и са нисетаме; сази дюня е съ хесапъ кехая, то са нидаржи царску лу ей тоаи, касу викашь ти.“

„А бе жанумъ, отговарялъ Вълчо, тува са дѣтинщи лакардии, вие хи иди казвайте другему; и ние разбираме биразъ утъ сее рабути. Наше-су селу е теслимъ царенуму, и силяханъ дадохме, какви кумити може да има въ Пятково. Нимоите да си разваляме кумшулукъ-съ ха а а.

Не тоай кехая не, подбралъ Арифчо Каршилицки, тува да н'имѣ кумити та Койчюолу Христю, лани нищеше да ма исфири отъ хорище-ну. Зеръ бѣхъ душоалъ да галемъ кавурки? — Не. Я бѣхъ душоалъ пу алажекъ верeжекь и кату кумшие дойдохъ да погледамъ утъ далечку хуро-ну; пакъ Койчюолу вдигна бешь, алтѫ киши та ма прифираха чакъ ду Гажювица. Нува кумшицка ли бѣ рабута кехая. То да н'имѣ тува кумити, нищяхте има накоавь курашь.“

— Оланъ олмушь, битенъ битмишь, Арифъ. Бубайку ти, какво ни е правилъ другушь, ако рѣчемъ да ровимъ, ще да стане узунъ-узадие. За тува, оставите кумитликъ на страна и хоате да пиемъ и да ядемъ, та че всѣкъ да си иде утъ дѣту е дошоалъ. Сая дюня ни щете да исправите вие.

— Кехая! Артакъ за твой хатѫръ, ще да силдисамъ онъ ики-су киши кумити, ала лу ти да си знаишь и ние. Други-се женабети хи имамъ да ми хи дукарашь вритъ ей тува, да хи наварзамъ и откарамъ в' Фюлбе пашонуму, замъ да хи сторя тербийоа, та да знаятъ, кутра година са троасили падишахлѫкъ,‘ казалъ синътъ на Перущенския герой.

Вълчо Кехая разбралъ каква е работата, че не сѫ дошли за комити, а за плячка по благороденъ начинъ, но немоглъ да ги убѣди, да не трьсятъ комити; за това той накаралъ да му прочетѫтъ списъкътъ на Пятковскитѣ комити. На първо мѣсто стояли поповетѣ и даскалътъ, а послѣ слѣдвали по-виднитѣ и по-богатитѣ лица отъ еснафитѣ дюлгерский, абаджиско-терзиский и каладжийский, които лица най-голѣмо участие бѣха зели въ демонстрацинтѣ противъ грьцкитѣ владици въ 1869—1871 год. и заявленията за черковното присъединение на Ахѫ-Челеби къмъ Пловдивската Епархия. Отъ това се познаваше, че въ тия страшни денье систематически се е работило противъ народочерковнитѣ работи и не е чюдно, че въ дохождането на Тѫмрѫчлиювия синъ е ималъ рѫка Хаджи Мюфтия Арденски и калугеринътъ Софро-

ний, елинския пропагандистъ и распространитель на мисльта, че освобождението на Родопитѣ щѣло да дойде отъ долу, отъ свѣтлата Еллада, притезателката за Родопскитѣ височини. Не е чюдно, че слѣпо-поведения по Патриковитѣ интереси мюфтия и безкрайно лукавия развратникъ Софроний искаха и слѣдъ обезоржжването и слѣдъ лицемѣрното припознаване властьта на Патриката, да покажатъ, че по-събуденитѣ и по-ревнивитѣ по учебното дѣло българе сж безъ защита и изложени на произвола на Тжмржчлийцехъ, Каршилийцехъ, Банцехъ и Давудювцехъ.

Както и да е, влиятелния и уважаемия отъ всичкитѣ мохамеданци, и прочутия по знанието на турский язикъ Вълчо кехая немоглъ да убѣди двѣтѣ агоски салми хлапетии да не тръсятъ несжществующи комити и имъ прѣдложилъ, ако е възможно да имъ се дадмтъ по нѣколко лири бакшишъ. Той пристжпи до това срѣдство, защото при силата на тогавашната правителственна власть, тия двѣ безюздни ахрянчета, можаха да съберятъ написанитѣ въ списъка лица и да ги биятъ! можаха да отидатъ да разбиятъ и кжщитѣ имъ, кой щѣше да ги дири и накаже. Прѣдложението на влиятелния и доброжелателния кехая, тѣ приели и направили слѣдующия пазарлжкъ: 12 комити да дадмтъ по двѣ лири, а на останалитѣ се прощава комитския грѣхъ за хатжра на Вълчо кехая, третий по влиянието си въ конака. Тогава Вълчо кехая праща по една забѣлѣжка на всичкитѣ комити, които проводиха по селския куружия по двѣ лири на Вълча, за да ги прѣдаде на ловцитѣ комити въ мирнитѣ и невинни села.

Селото бѣ обзелъ голѣмъ страхъ. Името на Тжмржчлията се произнасяше съ настръхване косьмитѣ; а синътъ му да е въ село, то бѣ страхъ и трепетъ за всѣкого. Двѣтѣ щененцета носяха селото съ пушечни гърмежи и непрѣстанно пѣяха старо-народни жални български пѣсни, като изловиха и Пятковскитѣ комити и ги хвърлиха въ кемеретѣ си, като се наядоха и напиха тѣ и дружината имъ, съ пѣсни, дивашки викове и пускание прѣзъ срѣдъ селото, отправиха се пакъ за Карлуково слѣдъ пладнина, отъ дѣто бѣха дошли утреньта.

Клепалото заклепа, за да се съберятъ християнетѣ на селскитѣ гробища подъ Св. Кустадинъ и присжтствуватъ при опѣването на курбаня, който се правяше днесь за вчера. Събраха се около 30 мжже и дѣца на гробищата и курбаньтъ се опѣ, но силния дъждъ, зададенъ отъ Карлуково, принуди молителитѣ да дойдятъ отъ гробищата въ черквинския дворъ, за да ломятъ курбаня на сушина, което и стана. Надойдоха и други хора, защото наближаваше часътъ за вечерня, тъй като утрѣшния день бѣ недѣля.

Таманъ хората наломиха курбаня, ето че истропаха на хорището 7—8 души ахряне съ коне. Излѣзоха нѣколко души отъ християнетѣ и грабнаха да имъ развидатъ конетѣ, а другитѣ испобѣгаха къмъ кжщитѣ. Тѣзи конници и нечакани госте бѣха синове и роднина на Давюдовскитѣ аги Бекиръ-Ага и С-ие. Тѣ бѣха дошли да ни споходятъ, защото слѣдъ разбъркването на работитѣ тѣ бѣха ходили на яма въ Хаскьойско и Пловдивско, та не бѣха спохождали съсѣдитѣ си, насъ християне въ Пятково. Гоститѣ влѣзоха въ черквинския дворъ и поседѣха на софрата. Попита ги Митю гъркоманинътъ, дали ще стоятъ да имъ се приготви конакъ и вечеря, нъ тѣ казаха, че ще заминуватъ за Карлуково; за това само кахве имъ се свари, отъ артисалия курбанъ се нахраниха и мирно тихо си заминаха за Карлуково. Тѣ отиваха тамъ да отврьщатъ за нѣкакви планински синорски спорове и за нѣкакви загубени людве, които въ мирнитѣ години ужь замьркнали, а не осъмнали въ Карлуково. Отиваха да мжчатъ Карлуковцехъ за загубенитѣ ахряне, които не бѣха испечени живи въ Карлуково, както мисляха Банци и Давудювци, а сж били избити въ хайдутското гнѣздо Каршилж, не за друго, а за да имъ оберятъ Каршилийци хубавитѣ тюфеци и пищоле. Виждате, че за злодѣянията на Каршилийскитѣ хайдуте, щѣха да тѣглятъ невиннитѣ Карлуковляне. Какво извършили тия мирни прѣзъ нашето село конници, не щж описвамъ, защото ржката ми се затриса и много мѣсто и врѣме ще отиде. Царьтъ бѣ промѣненъ, властьта бѣ безсилна, правителството бѣ само за лице и ахрянетѣ върлуваха между своитѣ братия по племе и язикъ, както си искаха, безъ да мислятъ, че ще дойде день да даватъ хесапъ за тия работи.

Ненадѣйното слизание на нечаканитѣ госте, смути уплашенитѣ християне, които единъ по единъ се разне-

соха и отдохъ при любимитѣ си дѣчица и вечерната молитва не стана въ черквата.

23-й Май.

(Завръщание на Давудювцехъ отъ Карлуково. — Заповѣдь отъ конака за дунанма.

На другия день слѣдъ черковния отпускъ, Давудювцитѣ се връщаха но не вече мирни като вчера, а като побѣдители. Тѣ бѣха вършили въ Карлуково всичко, каквото бѣха могли. Тѣ сега се връщаха пияни и отъ Голѣма Боарнина захвърляхъ пушки и завикахъ, та дуръ до кѫщата на Митя Каратомоскегь, гдѣто слѣзоха да се отморятъ. Давудювци ядохъ, пиха, пѣха и гърмяхъ до 9 сахатя слѣдъ пладнина, когато си заминаха съ викозе и пѣсни. До когато бѣха въ селото, мѫжие, жени и дѣтцѫ треперяха отъ страхъ.

При мракъ пристигна отъ Пашмаклѫ едно заптие и донесе заповѣдь, щото на другия день въ Понедѣлникъ на Св. Духъ да направимъ дунанма въ честь на Царь-Мурадювото покачвание на стола вмѣсто Азиза.

25-й Май.

(Дунанма).

Прѣзъ деня старѣйшинитѣ приготвяха ядение и пияние за вечерьта. Като се мръкна, покачихме кандила на камбанарията и училищнитѣ прозорци и врати. Щѣше да имя и угощение въ училището. Събраха се около 100 душа християне и 20 душа ахряне зъ съвмѣстна и братска веселбъ за честь на новия ни царь. Веселбата се отвори съ гърмение пушки. Хвърляха ахрянетѣ, земахме тѣхнитѣ пищоле, та хвърляхме и ние заедно съ тѣхъ. Всичкитѣ училищни стаи бѣха пълни и въ една два овена се варяхъ. Вино имѣ съ бурета, ракия съ харкуми (мѣдници). Вурунъ бакалѫмъ. Захванаха се царски пѣсни за старитѣ турски царе. Исугу си удра гърлото отъ многото завтаряние народнитѣ пѣсни:

Царю лю Царю
Султанъ Муратю
. . . .
„Бре Колю бре Байрактарю.
Ела са Колю потурчи

Гѝ ще да Коля прилѣга,
Турцкиянъ червенъ жамаданъ
. . . .

А пакъ пѣвецътъ и сборникътъ на народни пѣсни, знайникътъ на около 700 български пѣсни отъ разни мѣста Станчю Куртуски, си пѣяше самъ самичькъ въ едно кюше жални стари и народни пѣсни и прѣхвърляше чашкитѣ съ ракия. Хвърли си шапката и главата му се затурми като куминь. Цѣль единъ мѣсецъ не бѣше пѣлъ пѣсни, а това бѣ за него по-лошо и отъ смърть, когато той нѣкога и нощя ставаше да пѣе жални пѣсни и отъ жалость да плаче. Клетия тоя меланхоликъ пѣвецъ мисляше, че само оназъ вечерь на дунанмата ще се пѣе, за това съ натъртено сърдце и умиленъ гласъ боарзаше да испѣе повечко пѣсни, замъ, да намѣсти непѣянието цѣлъ единъ мѣсецъ и да поотдѫхне чувствителното му и задушено сърдце. Отъ напрѣдъ никой не обръщаше внимание на пѣснитѣ му, но отпослѣ съ жалното си пѣяние умая всички присѫтствующи до толкозъ, щото всички неволно мѫлкнаха и го слушаха съ съмнителни погледи; като че всички съчювствуваха на сърдечнитѣ му болки. Станчю слѣдваше да пѣе; главата му се димяше и отъ вгалбанитѣ му очи сѫлзи капяха. Всичко около него занемѣ, като че самъ остана. Това бѣ за чюдо; това би било мѫчно и за най-вскусний поетъ и декламаторъ. Той найсетнѣ млъкна. По молбата на поповетѣ и чорбаджиетѣ, Станчю испѣ двѣ дълги арабски пѣсни, значението на които той послѣ ни расправи най-вежливо и искусно. За чюдо бѣ тозъ неграмотенъ тридесетогодишенъ момъкъ, по занятие калайджия.

А Шюкярътъ Райчю се въртяше около казаньтъ и варяше месото, но незабравяше да спохожда харкумитѣ съ ракията и правяше разни жюмбюше. Поискалъ бѣ, да сгури сламки отъ рогожа (хасѫръ) да сипе пепельта въ едно шише ракия и съ тая ракия да напои ахрянетѣ, та да ги приспи на мѣстото гдѣто сѣдяха, но другитѣ момчета му недали, защото щѣше да стане смразявание.

Веселбата се продължава до срѣдъ нощь. Овнитѣ се изядоха посрѣдъ пѣсни, викове „да живѣе Султанъ Мурадъ" и гърмяние пушки. Ахрянетѣ се опиха

до единъ и прѣдадоха оржжията си да гърмимъ ние затжженитѣ за гърмяние. Барутъ найдохме съ оки въ Ахрянскитѣ кжщи. Опиха се за царско здраве и много зина отъ христянетѣ. Шюкярътъ Райчю още отъ напрѣдъ бѣ шаренъ, а кждѣ срѣдъ нощь бѣ хубавичко пиянъ и сѣдна въ купа между двамина ахряне и захвана да ги напада, че тѣмъ царство не прилѣгало, че тѣ сж голи, че тѣ сж тикваре и кучанжие, че сж дюнме станали отъ християне и пр. Ахрянетѣ не можаха нищо да му отговорягъ, защото не имъ даваше Райчю да продуматъ нищо. Поповетѣ се уплашиха да не произведе Райчю нѣкаква бахтаница въ дунанмата, за това смахнаха на нѣколко момчета, та извлѣкоха Райча като лешь отъ училището и го отвлѣкоха вънъ. Райчю се развика колко можаше не можаше: «Да живѣе Царь Муратъ» и това повтори до петдесеть пжти по тъмнината на хорището подъ лиснатитѣ върби. Викаше, колкото можаше и се заканваше на ахрянетѣ, че щѣлъ да ги дере Москофътъ, ага дойдялъ.

За да прѣдвари всѣкакъвъ скандалъ при това растревожено и распалено състояние на страститѣ, Вълчо Кехая се распореди та се разнесе множеството. Трѣзнитѣ си отведоха пиянитѣ. Нѣколко отъ нашитѣ момчета слѣдъ срѣдъ нощь отишли при Агупската Махала и на единъ колъ окачили и запалили една катранюва кожа. Силния пламькъ исполпашилъ циганетѣ, щото заедно съ женитѣ и дѣцата си бѣха избѣгали долу въ рѣката посрѣдъ викове «исгоряхме, исгоря на Москофа.»

II-й Юний.

(Правяние истиляме. — Грьцки мастории. — Тайно съвѣщание, — Изново припознавание Патриката.

До 11 Юний работитѣ клоняха ту къмъ хубаво, ту къмъ лошо. Вѣрския фанатизмъ на ахрянетѣ, ту се распалваше, ту охладяваше, а споредъ него християнетѣ ту се подигаха, ту се снишаваха. Мѣрката за течението на работитѣ бѣ Мохамеданския фанатизмъ. Въ по-хубави дене, християнетѣ явно казваха, че подъ силата и страхътъ на ножьтъ тѣ сж припознали Патриката и че щомъ работитѣ си влѣзжтъ въ редовния пжть, тѣ ще се отрѣкжтъ отъ Патриката. Софроний узнаваше настроението на поклоненитѣ нему села и агентитѣ му крьстосваха селата. Тѣзи агенти бѣха ахряне

плащани скжпо скжпо. Настроението на разбуденитѣ българе, безпокояше черниятъ калугеринъ, който бѣ проводилъ благоприятни за μεγάλη-та ἰδέα доклади до Патриката и панеллинскитѣ силлогози; увѣрилъ ги бѣ, че има голѣми круши за грьцката пропаганда въ славянскитѣ Родопи и прѣдлагалъ бѣ незабавно да се приготвятъ отъ силлогозитѣ грьци учители и учителки за припознавшитѣ Патриката български села. Сега поклоненитѣ нему като риби безгласни българе да издаватъ свободенъ гласъ противъ умразния Патрика при наймалко улекнувание на тжгитѣ имъ, не се аресваше на пропагандистътъ калугеринъ. Трѣбваше да земе мѣрки по рационални, трѣбваше да свърже съ по-дебели синджире невиннитѣ българе, трѣбваше най-послѣ да повика на помощь мохамеданския ножь и пищолъ, за да укрѣпи грьцкото християнство и патриковата власть въ вжтрѣшностьта на Родопитѣ; инакъ той щѣше да излѣзе лъжецъ прѣдъ Патриката и силлогозитѣ. Въ това врѣме Софроний по-често и по-съ голѣма гордость ходилъ въ конака, не вече като прѣдставитель и духовенъ началникъ на една пригърстя (шьпа) гъркомани отъ Райково, троица отъ Пятково и двамина отъ Чокманово, а като такъвъ на цѣлата кааза, на 19 християнски-български общини. Той прѣзъ тия мжтни за българетѣ дене, прѣдлагалъ нѣколко пжти на каймакама да направи истилямъ въ каазата, т. е. да прѣброи християнетѣ и да узнае колко отъ тѣхъ припознаватъ Патриката и колко Екзарха. Каймака ма още отъ 20 Май му се заобѣщавалъ, че ха днесь, ха утрѣ ще испълни желанието на Софрония и по тозъ начинъ днитѣ си отиваха.

Около началото на Юний, Скеченския Владика Калиникъ писва на каймакама ни, че понеже цѣлата каза вече припознавала духовната власть на Патриката, то той споредъ пастирската си длъжность щѣлъ да я посѣти къмъ края на Юний, за да настави паството си и да го поведе въ правия пжть; но прѣди това да направи, той желаялъ да се произведжтъ официялно истилямитѣ, за да се прѣдвари нѣкакво недоразумѣние. Каймакамътъ, ако и да бѣ грьцка народность, неискаше да се правятъ истилямeтѣ въ такова разбъркано врѣме; защото знаяше, че щѣше да изгуби почетьта и обичьта,

съ които се ползуваше между християнското население; за това той и на владикоското писмо даде ходъ както на Софрониевитѣ заявления, т. е. ха биюнъ, ха яржнъ, ападжаисъ, едеженсъ. Но друго дойде, което принуди каймакама да произведе истиляметѣ. То бѣ настояванието на Мюфтията за истиляметѣ. Мюфтията правяше това едно по своя воля за да отложи и тикне назадь образованието на страната и друго, по молбата на Скеченския владика. Каймакама тогава отреди нѣколко лица отъ правителствена страна, за да испитатъ: кой припознава Патриката и кой Екзарха. За истилямжии бѣха отредени четворица: Жаферъ, още два ахрянина и единъ цинцаринъ Фроню, ханджия въ Пашмаклж и членъ въ Идарето.

Като прѣминали прѣзъ горнитѣ села, на 11 Юний истилямжиетѣ пристигнаха въ Пятково (Въ Устово не имъ бѣха дали нито да се отбиятъ) рано утреньта. Издадоха заповѣдь, никой да не отива по работа. Тѣ бѣха на конакъ въ възбуждающата грозни и черни въспоминания кжщъ на гъркоманинътъ Митя. Цинцаринътъ пропагандистъ бѣ назначенъ за членъ въ истилямската коммисия само и само да се каже, че коммисията била смѣсена. По пладнина, събраха въ Бечювската махала на Каратомоския дворъ около Митювия турски дворски чардакъ всичкитѣ селяне и ги привикваха единъ по единъ да казватъ кой е гъркъ, кой е българинъ. Тѣ не питаха кой е съ Патриката и кой е съ Екзарха, ами искаха съвсѣмъ да унищожатъ чувството за народность. Ако нѣкой неискалъ да се казва грькъ и слѣдъ Фроньовитѣ уговаряния, тогава ножьтъ на Жаферя и пищола на другаря му довършаха уговарванието по единъ инквизиторски начинъ въ вжтрѣшната Митюва стая. Попъ Георгя бѣ поискалъ да се съпротиви на иезуитския и инквизиторски начинъ произвеждание истилями, но като го завели въ вжтрѣшната стая Фроню му казалъ ужь като на приятель, да бжде прѣдостороженъ, защото той и инакъ билъ компромитиранъ прѣдъ правителството като комита, за гдѣто той искалъ да коли Бешинжията, когато послѣдния се клапялъ на 5-й Май утреньта; а Жаферъ за да уплаши попа да не бърка умоветѣ на хората, изважда пищолътъ си, искачва го и го обрьща къмъ попа и изговаряйки думитѣ: „още ли ти ни хода акжлътъ бе фесатъ керата, ами пакъ ищишь да правишь фесатлжци; сега ти истроасвамъ тарбухътъ!“ Това заканвание уплашило попътъ, а и други стоящи по кжщата, тъй щото никой несмѣялъ да каже че е българинъ. До вечерьта се прѣредиха всичкитѣ селяне прѣдъ коммисията и се писваха на единъ тефтеръ, че сж гърци.

И тъй за половина день селото ни се погърчи въ Митювата кжща. Вечерьта се съставилъ единъ своего рода безобразенъ протоколъ; написалъ се отъ цинцарътъ Фроня на грьцки языкъ, подписалъ се отъ коммисията, чорбаджиетѣ и поповетѣ и приложилъ се на него селския печатъ. При протоколътъ приложили и подписитѣ на всичкитѣ селяне, напрѣдъ подписани на бѣла книга. За по-яко протоколътъ се подписалъ и отъ нѣколко нашенски ахряне, въ качество на свидѣтели. Утреньта рано на 12-й, инквизиторскитѣ истилямжие заминаха за Карлуково. Карлуковци тоже бѣха се казали гърци поне за лице и за да се отървать отъ катадневнитѣ госте баши-бозуци, до разбистрованието на работитѣ.

Нѣколко деня подиръ това, слѣдъ много молби, отъ конака върнаха една часть отъ оржжието и позволиха на овчаретѣ да си го носятъ свободно по планинитѣ за да вардятъ стадата си.

29-й Юний.

(Петровдень. — Извѣстие отъ Райково).

Петровдень е най-знаменития праздникъ въ Ахж-Челебийско. За тоя праздникъ всѣки трѣбва да се прибере у дома си и да лѣтува до Малката Черква (Рождество Богородично). На Петровдень ставатъ най-голѣми и многолюдни хора и тържества. Празднува се въ нѣкои села три, а въ нѣкои четире деня и отъ Петровдень до Св. Недѣля (7 Юлий) ставатъ най-много (главежи, годеже) и свадби.

На първия день на Петровдень дойде извѣстие отъ Долно Райково, центра на гърцизма въ Ахж-Челеби, че Скеченския Владика е дошьлъ да посѣти Ахж-Челеби, да прѣмироса поповетѣ и да вдигне всѣкакъвъ страхъ отъ покорното царю и патрику население. Съ голѣма горчивина се посрѣщна тая новина отъ по-събуденитѣ хора, защото тѣ се надѣяха, че грьцки владика нѣма

да стжпи въ Ахж-Челеби, слѣдъ като кърви се бѣха проливали за отърваванието ни отъ тѣзи фенерски властители.

Прѣзъ деня никакво тържество не стана, както други години ставаше. Хоро нѣмаше нито на общото хорище до черквата, нито по махалскитѣ дворове.

30-й Юний.

(Межа. — Дохождание на Лакавци. — Исплашвание. — Растурвание на межата. — Поржчка отъ Гръцкия Владика).

На втория день на Петровдень слѣдъ черковния отпускъ, селянетѣ мжже и жени момчета и момичета се бѣха събрали на межа да прѣнесжть каменьетѣ на едно момче, което щѣше наскоро да си гради нова кжща. Стекли се бѣха всички споредъ стария обичай да му помогнатъ, както на всѣкиго помага цѣлото село, когато има за прѣнасяние дървета, каменье, пръстъ или такли за покривъ.

Въ това врѣме, когато межата бѣ захваната и женскитѣ на рамата, а мжжкитѣ на гърбоветѣ си прѣнасяха каменьетѣ отъ мѣстото, гдѣто бѣха кржтени до мѣстото на основитѣ на бждещата нова кжща, отъ къмъ сѣверозападъ, отъ къмъ селскитѣ гробища ненадѣйно загърмѣха пушки. Това бѣха пакъ нечакани госте отъ помашкия Рупчосъ, отъ село Лакавица. Тѣзи госте бѣха най-фанатизиранитѣ Лакавци, най-безсъвѣстнитѣ българо-мохамеданци, които подъ прѣдводителството на Дели Ахметя Лакавски бѣха вършили всѣкакви безчеловѣчия въ съвсѣмъ мирнитѣ рупченски села Цавелско, Фойна, Нарѣченъ, Бачково, Добри-Лжгъ, Яворово и Лясково, когато заминували прѣзъ казанитѣ селца за театра на Срѣдно-Горското и Родопско възстание. Тѣзи бабаити бѣха извършили подвигитѣ си въ Перущица и околнитѣ български селца, довлѣкли бѣха разни крадени нѣща отъ чьркви и манастире, отморили се бѣха отъ подвигитѣ си срѣщу беззащитнитѣ християне и сега, на день на Петровдень, бѣха излѣзли на походъ въ Ахж-Челеби. Часть отъ тѣхъ били заминали за Горно-Дере-Кьой, часть за Карлуково и часть дойде пускащимъ въ нашето село Пятково.

При изгърмяванието на пушкитѣ имъ, пушки, които може би сж гърмяли срѣщу живи человѣци и невинни сжщества, межата се растури. Мжже, жени, момчета си момичета се разбѣгаха кой какъ можа и се испокриха по кжщята. Лаковци влѣзоха въ селото и се настаниха у нѣкои тѣхни познати и приятели въ Горната Махала. До вечерьта ядоха, пиха, пѣха, викаха и слѣдъ запикъ слънца заминаха за Карлуково, да се съберлтъ съ другаритѣ си, та съ тѣхъ заедно да отидлтъ да бастисатъ Дере-Кьой и да си отвърнатъ за нѣкои стари поземелни и синорски спорове. Както и да е, ефтино се отървахме отъ тѣхъ, благодарение на тѣсното приятелство между Вълча Кехая и Дели Ахметя, първенецъ изедникъ Лакавски.

Вечерьта дойдоха отъ Райково двамата пратенници, единъ християнинъ и единъ турчинъ, проводени отъ дошлий вече въ Ахж-Челеби и стжпилий въ центра на помашкия гърцизмъ, въ Долно-Райково — Скеченски Владика Калликикъ. Той бѣ проводилъ пратенници да кажатъ въ нашето село, да му готвя конакъ и да се готви да го посрѣщне на другия день. Калликикъ, види се, е мислилъ, че по-хубаво ще да извърши миссията си, ако захване да обикаля по-напрѣдъ крайнитѣ селца, а че послѣ централнитѣ, не толкова уплашени отъ послѣднитѣ събития. Калликикъ билъ пристигналъ въ Долно-Райково още на 28 Юний, и служилъ въ черквата на 29 и 30-й Юний и на 1 Юлий.

I-й Юлий.

(Съвѣщание. — Приготовление конакъ. — Дохождание на Скеченския Владика).

На 1-й Юлий, като пусна черква, по главнитѣ лица отъ иснафитѣ: дюлгерский, терзийский и калайджийский се събраха въ училището на съвѣщание, какъ да постжпятъ съ владиката: дали да го посрѣщнатъ или не и кждѣ да се настани. Слѣдъ хубаво обмислювание, иснафитѣ рѣшиха: да се посрѣщне владиката за да му се замажатъ очитѣ и да се помоли Вълчо Кехая да го приеме у дома си, на конакъ. Проводиха се нѣколко души да помолятъ Вълча кехая, но той казалъ, че понеже сега цѣлото село познава Скеченския Владика, то по-хубаво би било да се настани на конакъ въ училището. За това, приготви му се училищния кьошкъ.

Надвечерь отидоха около 40 души съ поповетѣ и

чорбаджиетѣ край селото на Равния Пѫть, чакаха владиката да посрѣщнатъ и да му отдадѫтъ лицемѣрни почести, не както тия, които отдадоха на 10 Юлий 1873 год. на св. Пловдивския Панарета. Поململ мракъ Каллиникъ съ свитата си: едно заптие отъ конака, единъ арнаутинъ ясакчия, извѣстния на читателитѣ Жаферъ, единъ кьопавъ диаконъ и попъ Хаджи Червенко отъ Горно Райково, (за драгоманинъ) пристигна въ Пятково, благословилъ съ двѣтѣ си рѫцѣ посрѣщачитѣ и дойде въ училището, съпроводенъ отъ тѣхъ. Множеството се разнесе по домоветѣ си, останахме при него на вечеря — сиромашки зной — само поповетѣ, чорбаджиетѣ и азъ. Вечерьта той распитва за селото: колко е кѫщи, какъвъ е поминъкътъ, кѫдѣ ходятъ селянетѣ на курбетъ; какъ се водятъ черковитѣ и общинскитѣ работи; има ли черковна или общинска касса; какво е положението на училището, колко ученици се учатъ, колко момчета и колко момичета, колко се плаща на учителя и пр. Отговоритѣ, макаръ и присторни до нѣкѫдѣ въ смисль да му угодятъ, не го задоволяваха и общинско-черковно-училищнитѣ уредби отъ 1872 год. до тогава, никакъ му се не аресваха, защото бѣ турена ягка основа за народното възраждание възъ сѫществующето отъ старо врѣме найшироко общинско и домашно самоуправление. При всѣки отговоръ се позамисльоваше и пакъ задаваше нѣкакъвъ въпросъ. Той говоряше на турски язикъ. Ни дума незнаеше български.

Като да вечеря, той лѣгна на дѣсната си страна и по старо-римски лѣжешкомъ ядеше. Нашитѣ му се смѣяха, че ялъ лѣжешкомъ като хайванинъ, и защото много смласкуваше ястието за по-лѣсно смилание, смѣяха му се, че преживялъ като животно. Слѣдъ вечерята, той каза на сѣдящитѣ въ кьошка около него попове и чорбаджие, че когато и да е „Богъ отъ юга приидетъ и святий его изъ гори приосенениа части“ т. е. искаше да каже, че спасението на освобождението трѣбва да се чака отъ югъ, отъ долу отъ Гърция.

Часътъ около 3 по турски прѣзъ нощьта се арзнесохме.

2-й Юлий.

(Богослужение. — Прощавание грѣховетѣ на поповетѣ. — Проповѣди. — Слѣдствие отъ проповѣдитѣ. — Отпускъ. — Наставления отъ владиката. — Статистика).

Четвьртия день на Петровдень, се празднува, както и напрешнитѣ три. Това е особенно въ нашето село, защото на 4-й день на Петровдень, на 2-й Юлий е освящавана селската ни черква Св. Иванъ Предтеча.

Владиката щѣше да служи въ черквата. Обстоятелствата бѣха такива, българетѣ бѣха подложени на разни заплашвания и трѣбаше да идѫтъ въ черква на Богослужение, за да се мине и прѣзъ тоя кюпъ.

Скеченскй Каллиникъ, человѣкъ отъ новия свѣтъ, человѣкъ цивилизованъ, дойде кѫсно на черква, по новата владикоска мода. Той дойде още сънливъ и съ кървясали очи влѣзе въ черквата, тамамъ когато службата бѣхме откарали до „Слава Тебѣ показавшему намъ Свѣтъ“. Гордий владика, елинския духовенъ завоеватель се исправи въ срѣдъ черквата подъ най-голѣмото стъклено полиелее, избърна се на истокъ, западъ, сѣверъ и югъ, та щедро благослови мнимото негово паство, цѣлува иконитѣи влѣзе въ владиковия столъ.

Славословието бѣ свършено и първата работа на Калиника бѣ да миросва поповетѣ, за да замаже съ масло очитѣ имъ да не видятъ порицанието, което тѣ навличаха върху себе си отъ потомството, и да имъ запуша ушитѣ съ памукъ, за да не чюватъ вѫтрѣшнитѣ гласове на сьрдцата си. Работата бѣ подготвена отъ напрѣдъ. Диакона и попъ Хаджи Червенко влечаха двата попа (баща ми и П. Георгия) изъ черквата като парцале, за да ги намѣстюватъ и да имъ посочватъ дѣ и какъ да стоятъ при миросванието имъ. Любопитството на присѫтствующитѣ бѣ отъ най-изобразенитѣ на лицата имъ, защото отъ какъ село и черква сѫществуватъ въ Пятково, такъвъ обрядъ не се е извършвалъ. А пакъ попъ Анастасъ скумичаше въ псалтския тронъ и тѫжаше, че той не ще се удостои на прошка и миросвание отъ Скеченския всесиленъ Сампсонъ. Както и да е, двата попа се исправиха подъ голѣмото

полиелее срѣщу владиковия столъ и по нивѣсти чакаха да ги вѣнчаятъ на Патриката. Като се приготви миро, памукъ и написанитѣ *пишманъ кехадларъ* попъ Хаджи Червенко, драгоманъ ефенди на Каллиника, подаде на уплашенитѣ и почти прѣблѣднѣли попове по единъ написанъ листъ, по едно покайно-тържественно заявление или по-добрѣ по една *пишманъ кехадж*. И мѫже и жени и дѣца съ оклещени очи, глѣдаха тая странна, любопитна срѣдневѣковна папска комедия. Пишманъ кехадларж бѣха написани на еллински языкъ и когато П. Х. Червенко даде знакъ, двата попа единъ по единъ съ растреперанъ гласъ ги исчетоха. Съдържанието на *пишманъ кехадларж* бѣ приблизително слѣдующето:

«Въ името на Всемогущаго Бога Отца и Сина и Святаго Духа, азъ священникъ (име) священодѣйствующий въ село Пятково, Скеченска Епархия, и ржкоположенъ за священникъ отъ Архипастиръ на Великата Христова Черква, тържественно днесъ заявлявамъ прѣзъ Бога, и Черквата, че се отричамъ отъ заблужденията въ които бѣхъ вкаранъ отъ схизматическата Екзархия, и че отъ сега нататъкъ ще бждж вѣрно и истинско чадо на Православната Христова Черква».

Като исчетоха това поповетѣ, владиката слѣзе отъ прѣстола си и ги миропомаза, та че имъ запуши ушитѣ съ памукъ, слѣдъ което имъ исчете на грьцки една простена молитва, колкото странна, толкова и смѣшна, като никакъ не съвпадаше съ тозъ случай. Слѣдъ това прѣкрьстенитѣ и простенитѣ два попа му цѣлуваха скверната ржка, а той ги благослови болъболъ. Испѣ се «Благословенъ Еси Христе Боже Нашъ, иже премудри ловци. . . . .» и пакъ се пристжпи къмъ Богослужението. Когато се исчете Евангелието, Калиникъ захвана да проповѣда на множеството. Проповѣдьта му не бѣ евангелска, не бѣ христианска, не бѣ пастирска; тя бѣ пропагандическа, тя бѣ противонародна. Главната точка около която той се вьртѣше бѣ, че схизматицитѣ сж отстжпници отъ Бога; че който не познава Великата Черква, той не познава Бога и за него вратата на Божието Царство сж затворени; съ други думи, той искаше да каже, че Господъ е на

небото, Патриката на земята. На свьршъка каза нѣщо и за просвѣщението на хората, но твърдѣ на кжсо и въ слѣдующитѣ думи: «за да се образува по-скоро единъ народъ, трѣба да учи и женскитѣ си дѣтца на равно съ мжжкитѣ, защото само тогава можало да се достигне истинско образование. *) Каллиникъ съзнаваше, че той е вълкъ всрѣдъ овци и че е наемникъ и народътъ не разбира отъ чуждия языкъ, за това слѣдъ като свърши проповѣдьта си съ пожелание щото въ Христовата Черква да нѣма народности, а само покорни глупци и млѣчни крави на Патриката, драгоманинътъ му Попъ Хаджи Червенко захвана да чете отъ книга прѣводътъ на проповѣдьта. Това прочитание произведе такова лошо впечатление между присжтствующитѣ въ черквата, щото около 60 младежи отъ тритѣ испнафа скупомъ си излѣзоха отъ черквата. Каллиникъ, Вълчо Кехая, Митю Каратомоски и тритѣ попа се попариха като отъ слана. Тѣ не сж очаквали такъва дьрзостна постжпка отъ страна на младежитѣ въ такъво страшно врѣме.

Едничка заслуга принесе каллиниковата проповѣдь. Тя се състои въ това, че Вълчо кехая се убѣди, че наистина и женскитѣ трѣбвало да се учатъ. По-напрѣдъ той запрѣщаваше въ селото да се учатъ женскитѣ и съ голѣми усилия отъ 1872 до 1874 г. майкитѣ почнаха свободно да провождатъ момичетата си въ училище. Да слѣзяше Господь на земята и да кажаше, че трѣбва да се учатъ и женскитѣ, кехаята нѣмаше да вѣрва, но слѣдъ тая проповѣдь, той самъ захвана да провада въ училището момиченцетата си.

Богослужението се свърши и владиката се прибра въ училището. Привика поповетѣ и чорбаджиитѣ, та ги запита защо побѣгнаха младитѣ момчета отъ черквата. Отличающий се съ скоро измислювателна способность попъ Георги и сега дойде на помощь. Той расправи на Каллиника, че въ селото отъ памтивѣка сжществувалъ обичай, младитѣ хора да си излизатъ

*) Това Каллиникъ е проповѣдалъ въ всичкитѣ наши черкви, ала не че желаяше истинското ни просвѣщение, ами за да приготовлява почва за петьтѣ грькини учителки, които на слѣдующата зима се проводиха отъ Зарифа бакшишъ въ Ахж-Челеби и отъ които четиретѣ изгонихме, а едната послависхме.

отъ черква щомъ се исчете Евангелието. Думитѣ му се потвърдиха и отъ чорбаджиетѣ и владиката, щя не щя, повѣрва ги. Тогава пакъ захвана да увѣщава първенцитѣ, съ добро да отклоняватъ младитѣ отъ схизматическитѣ имъ наклонности, защото това било като болесть или като рана, която съ мехлемъ заздравяла, а съ драскание се разнежетевала. Поповетѣ и чорбаджиетѣ му се обѣщаха, че ще се мѫчатъ да работятъ тѫй, както имъ той заповѣда.

Слѣдъ това Калиникъ или Каленикъ, направи народоописание на селото. Състави една статистическа таблица, която съдържаше: числото на кѫщитѣ, вѣнчилата, вдовцитѣ, вдовицитѣ, занаятитѣ, поминъкътъ, глухитѣ, нѣмитѣ, поповетѣ, учителитѣ, черквата и пр. На попитванието: за какво прави това исписвание, той отговори, че турцитѣ интригували въ Цариградъ и утвърждавали да сѫ тѣ болшинството въ Ахѫ-Челеби, когато напротивъ болшинството било християнско. Казаната таблица се подпечата съ селскитѣ мюхюри и подписа отъ поповетѣ, Молла Исена Исуту и отъ нѣколко ихтиаръ-азаларж. Похвали се още, че за идущата учебна година щѣли да се поискатъ отъ всичкитѣ села по двѣ момчета за да се възпитаватъ въ Грьцката Гимназия въ Оересъ.

По насъ има още хадетъ, когато владика посѣщава селото, слѣдъ черква ходи по кѫщитѣ на голѣмцитѣ, да имъ святи вода. И Каллиникъ тѫй направи, догдѣто петьтѣ души ахряне нарочно проводени, донесоха отъ Инугловската рѣка прѣсни риби пастърви, тѫй като деньтъ бѣ петъченъ.

Апостолътъ на Еленизма бързаше, защото политическитѣ работи земаха вече друго направление. Слушаше се, че консули и европейски коммисари ходили по мѣстата на кланията и исписвали искланитѣ българе; слушаше се още, че отъ царя идяла нѣкаква книга, за да се забрави всичко минало. Това безпокояше Каллиника и много бързаше да замине за Карлуково, догдѣто жътвата не бѣ закапала, ала чакаше Карлуковци да дойдѫтъ да го викатъ и да му докаратъ коньe и мулета да ѣха той и свитата му. Хубаво, но си остана само съ чакание. До вечерьта никакъвъ хаберъ му недойде отъ Карлуково, защото първавитѣ и живи селяне отъ това село, не искаха нито очитѣ да видятъ на грьцки владика, та какъ съ чотра да го калесватъ. Каллиника и друго го жежаше на корема, то бѣ че слѣдъ пладнина до вечерьта никой отъ селянетѣ не припарваше до него, само Райчо Шюкеря чюваше хубавото вино и мастика, докарани чакъ отъ Гюмюрджине, нарочно за проповѣдника на трезвенностьта.

4-й Юлий.

(Повторно владикоско отслужвание. — Хаберъ отъ Карлуково. — Заминувание на Каллиника за Карлуково. — Опозорявание).

Въ Сѫбота на 3-й Юлий, Грьцкия Владика цѣлъ день прѣстоя въ Пятково. Четире пѫти провада Джаферя и Арнаутинътъ ясакчията да молятъ Карлуковцехъ да го приематъ, та коньe нимой да му проводатъ, и четире пѫти Карлуковци му отговаряха, че ще го приематъ слѣдъ като си помислятъ. Пропагандата захваната съ признаци на свѣтливъ успѣхъ, прѣобърна се къмъ назаднование. Цѣлия день Каллиникъ билъ като на бодли, и развълнуванъ расхождалъ се като пиянъ изъ стаитѣ и градинката училищни. Цѣлъ день карлуковци го лъгаха и цѣлъ день той вѣрваше лъжитѣ имъ. Мъркна се и тъмнината го успокои съ надѣжда, че другия день баремъ дано бѫде по-хаирлия за грьцката пропаганда въ чисто славянскитѣ Родопи.

На 4 Юлий въ Недѣля Каллиникъ пакъ отслужи въ черквата ни. Слѣдъ черковния отпускъ, нещастенъ бѣ да приеме горчиво извѣстие отъ Карлуково, че сѫ мислили и намислили хичь да го не приематъ. Разяри се като левъ и се разрѣва изъ училището да ги псува на турски язикъ. Гнѣвътъ бѣ образцовъ и арнаутинътъ безъ малко щѣше да яде лабутъ, за гдѣто съ петь пѫти ходяние неможа да кандардиса калѫнъ кафалиетѣ карлуковцехъ да приематъ народния врагъ и опустошитель на всичко българско, ако да си не бѣ отворилъ устата да се спрѣчка съ владиката и да му каже, че никой му не е далъ власть и сила да принуждава людиетѣ да го приематъ, когато тѣ нещѫтъ.

Каллиникъ се неотчайваше. Той мисли, че като отиде самъ, ще се уплашатъ карлуковци и ще го приематъ да излива гущери противъ народа ни и въ тѣхната черква. За това той не си отиде прѣзъ Тумбарица за Райково, ами се опѫти за Карлуково, понеже до неговитѣ уши не бѣ достигналъ слухътъ, че карлуковци приготвили сапове и лопати да го понаковатъ хубавичко, въ случай, че поиска зорла да имъ се намѣта. Любопитни да видимъ съ очитѣ си, какво ще стане съ владиката въ Карлуково, трмата попа и азъ го спроводихме къмъ казаното село.

Прѣзъ *Голѣма-Боардчина* и *Лѫкитѣ* искачихме се на *Чуката*, отъ гдѣто се види Карлуково. Като недѣленъ день, пѫтищата бѣха пълни съ хора: мѫжие, жени и дѣтца: едни вървятъ насамъ, други нататъкъ, а трети стояха по кѫщнитѣ градини и пѫтеки, подъ стълбатитѣ овощки. Щомъ се зададохме отъ *Чюката* и ни видѣха, всичко живо изъ селото се раздвижи и слѣдъ петь минути догдѣ влѣзе походътъ въ селото, мѫжие, жени и дѣца се испоскриха въ кѫщитѣ. Това много разумно бѣ скроено отъ напрѣдъ; това бѣ хубава демонстрация противъ грьцкия владика. Влѣзохме въ селото, отидохме на селското хорище наредаемо *Поляна*, но и отъ тукъ хората бѣха се испокрили въ училището и черковния дворъ, гдѣто бѣха и старѣйшинитѣ. Сега Каллиникъ се запрѣ на хорището и остана на чиста поляна, хемъ истинска на поляна. Излѣзе тогива отъ училището единъ по-отворенъ селянинъ и каза на владиката: ако обичашь, можешь да слѣзвшь да се отморишь подъ върбитѣ и да пиешь едно кахве, а за друго та ни щеме.» Гордия Голнатъ каза, че за кахве не е дошьлъ. «Тогава иди си съ здраве отъ гдѣто си дошьлъ,» му каза селянинътъ и попарениятъ Каллиникъ не втасваше да излѣза отъ Карлуково, слѣдъ като понесе нѣколко подсвирвания изъ прозорцитѣ на високитѣ кѫщи около пѫтя. Нито арнаутинътъ, нито Жаферъ, царътъ Пятковски отъ 2 до 17 Май, бѣха въ състояние да помогнѫтъ на опозорения владика. Браво на Каркувковцехъ, на тѣзи трѣзвенни народни синове, които и въ такива страшни врѣмена, посмѣха да се подиграятъ съ народния неприятель, за слава и честь на българското име.

Каллиникъ замина за Горне-Дере-Кьой. И тамъ бѣ служилъ и тамъ бѣ миросвалъ поповетѣ, както и въ Долно Дере-Кьой. Отъ тамъ заминалъ бѣ за Райково прѣзъ Устово, гдѣто бѣ служилъ въ праздна черква и бѣ приспалъ една нощь.

Пропагандата на Каллиника не стана успѣшна, при сичко че мироса повечето попове. Работитѣ отъ день на день зимаха друго направление и Царската Прокламация къмъ «Турцитѣ и Българетѣ», която пристигна кѫдѣ срѣдата на Юлий, даде край както на грьцкитѣ интриги, така и на нечаканата и небивалата другошь страшна пролѣть въ Ахѫ-Челеби и по цѣлитѣ Родопски височини.

Край.

СЪДЪРЖАНИЕ.

По главни

ПЕЧАТНИ ПОГРѢШКИ.

Стр.	редъ	напечатено е	трѣбва да се чете
4	21	бѣхми	бѣше
6	10	Ахрянски	християнски
9	39	вѫтрѣшно	вѫтрѣшна трѣба
11	8	при мѣсто	при мѣстото
14	11	черковска	гергювска
«	16	неби	не би
«	18	лаятъ	лаяхѫ
19	32	гледай	глйоадай
23	14	Криловски	Кралювски
33	20	Крастатата	Карстатата
«	22	Карлукя	Карлуково
42	3	кучета и се	кучета се
47	15	мийти	мийте
67	29	бѣгатъ	бѣгамъ
66	42	праздна кѫща	праздна кеща
68	27	пускаха	пуснахѫ
«	30	хие	хи е
«	31	Вашизе	ваши-се
73	4	Валкоски	Велкоски
«	21	по обичая си обича много	по обичая си много
«	25	вѫже на рамото си	вѫжа на рамата си
76	11	Ваювскитѣ	Виювскитѣ
«	21	ще видишь	видимъ
«	35	попа	топа
80	39	Болицко	Балицко
83	27	баднему	буднему
«	34	Въ безопасность	Съ безопасность
«	42	яЦар	Царя
86	4	Каршилия	Каршилѫ
87	15	да си страхуватъ	да са страхуватъ.
93	21	та на му питашь	та на лу питашь
102	31	надъ нея	подъ нея

103	13	рамо	рама
105	16	за рабоитѣ	за робитнитѣ
108	4	я кутро	и кутро
110	9	нѣма	нѣмаше
«	24	пу храсту су	пу храсте-су
«	31	Ахрянте, тюги	ахрянтетюги
112	6	какъ си мълчаше	пакъ си мълчаше
113	3	камбалата	камбаната
113	38	имаше	имаха
«	40	полето прѣзъ	полета. Прѣзъ
«	29	Стаювцехь	Станювцехъ
119	13	на голѣмата земя	на голата земя
120	27	роби	риби
122	23	извинителна	уважителна
124	5	тури	труди
131	22	Рашидъ Ефенди, който отъ Каршилицкитѣ	Рашидъ Ефенди Смилянски,както и на Каршилицкитѣ
132	1	дойде извѣстие	дойде извѣстникъ
135	11	йотрѣ йуведамъ	йоведамъ
«	28	кумити, тефтери	кумита-тефтери
137	1	дѣтищи	дѣтещи
«	16	какво ни е правилъ	какво-пу е правилъ
139	19	на софрата	на софата
141	21	съмнителни	симпатични